

822.247

RÉLYEGZŐ

Tör

14 TO 142083

14 TO 142083

14 TO 142083

14 TO 142083

14 TO 142083

Ujpest, 1921.

MUNKÁCS VÁR ASSZONYA

ZRINYI ILONA

TÖRTÉNETI REGÉNY

BÉLYEGZŐ
110.
11j. R. Lessy Vilmos 98. m. tan.

KÖLCSÖNKÖNYVTÁR

FŐ UT 77.
KÖVÉR ILMA.

1-től 400 Számig.

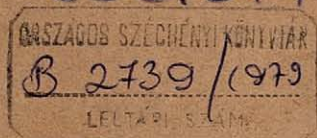

BUDAPEST, 1905

MAGYAR KERESK. KÖZLÖNY KIADÁSA

822.247

1900

I.

Habár a csillagászati évszakok beosztása szerint, csak márczius hó 21-én köszönhet be igaz jusson az u. n. rügy-fakasztó tavasz, 1666-ik év márczius első napján már oly áttetsző, oly meleghintő sugarakkal kelt utjára a legfényesebb égitest, mintha e természettörvényét bontó megjelenésével is jelezni akarná, hogy ez a márczius elseje nem olyan közönséges napja az esztendőnek, a melyért érdemes ne volna még az elemeknek is kizökkenniök rendes kerékvágásukból.

A legremekebb tavaszi nap ragyogott arra a díszes menetre, amely a mondott év és a mondott hó első napján haladt a kies fekvésű Bártfa felé.

Élükön Zrinyi Péter gróf, a dicsőséges hadakat vívott horvát bán, az örömapa; Bory Mihály korponai főkapitány és egy horvátországi püspök.

Ez utóbbi szakította meg az egyideig tartott csöndet, jobb tenyerével beárnyékolva szemeit:

— Nem téved, kegyelmed, Zrinyi Péter uram: észak felől az a porfelhő mutatja, hogy közelednek,

— A vőlegényed és kísérete; sugta oda a hintóban ülő Aurora Veronika a jobbján elmélázó testvérnénjének.

Ilonára nem tett valami észrevehető hatást huga megjegyzése és minden nagyobb felindulás nélkül fogadta kis vártatva az örömrivalgást, amely a sárosmegyei Makovicza várából eléjük érkező fényes lovas csapat ajkán tört ki, mikor megpillantották a szemközt jövőket.

A menetből nyilsebességgel vált ki és száguldott feléjük pompás ménjén Rákóczi Ferencz fejedelem.

— Legyetek üdvözölve mindannyian.

Ragyogó ábrázattal nyujtotta kezét Ilona felé.

Elsőben Zrinyi Péter ölelte szívéhez leendő vejét, miközben egy tekintettel intett a lányának, hogy köszönje meg a szíves fogadtatást.

Ilona szó nélkül nyujtotta csókra ajkát és Rákóczi, ha az illendőség nem von eléje határt, öreg estig se szakítja félbe az Isten hozottnak ezt a megnyilatkozását.

Ez alatt odaérkezett a vőlegény kísérete is: káprázatosan fényes lovascapat és az ónodi zászlóalj.

Egy dusan aranyozott hintó rekesztette be a menetet. Ezüsttel kivert, veres bársony hámba fogott hat pompás almás szürke volt eléje fogva, melyeknek sörénye és farka kékre volt festve.

Ez a fogat a menyasszony számára készült.

Mielőtt tovább folytatták volna utjukat, el kellett fogadniok a bártfai tanács meghívását a menyasszony tiszteletére rendezett lakomára. Itt nyujtották át azt a remek serleget, amelylyel a polgárság kedveskedett Zrinyi Ilonának.

A vidám reggeli elköltése után folytatták utjukat Zboró, más néven Makovicza vára felé.

A menyasszony most Veronika hugával a részére aján-dékozott pazar hintót foglalta el.

Vig zeneszó mellett haladt a násznép Hosszurétig, ahol a falu mellett elnyúló sík mezőn megállapodott, hogy a kor szokásához híven versenyfutást rögtönözzenek.

Első díjul egy koszoru volt kitűzve, amelylyel a nyertes a menyasszonynak szokott kedveskedni.

Rákóczi öt nemes lovat állított sorompóba Zrinyi Péter egy török lova ellen.

Bory Mihály odasugott Zrinyi Péternek :

— Jónak vélném, ha ez alkalommal legyürné kegyel-med dicsvágyát és a vőlegénynek engedné át az első díjat.

A megszólított beleegyezőleg bólintott a fejével. Halkan felelt :

— O, igen jól tudom én azt, hogy míg a tizenhat esztendő leánynak elégséges egy pár ragyogó szép szem, a huszonkét év már nem éri be ennyivel, főleg mikor ez a huszonkét esztendő hajadon Frangepán Katalin leánya, a kinél a büszkeség, a hatalomvágy ugyancsak nagy szerepet játszik. Ha a férje már most elveszti előtte a tekintélyét, ha csak ily tréfaságban is, vesztett játéka volna Rákóczi Ferencznek tán egész életére.

— Aztán benne nemcsak a vejének kedvez kegyelmed, de első sorban Wesselényi leendő hivének, Rákócziban mi nem csupán Zrinyi Ilona férjét látjuk, de lelkes társat az összeesküvéshez, amelyhez meg kell őt nyernünk.

— A szivem közepéből metszi ki kegyelmed szavait Bory Mihály.

Az első díjat Rákóczi Ferencz vitte el és sugárzó ábrázattal tette Ilonája lábai elé.

A játék befejeztével fölrobogott a násznép Zboró várába, ahol esti hat órakor a vár kápolnájában Szelepcsényi érsek-prímás összeadta a fiatal párt.

Ezt követte a nászajándékok bemutatása.

Párját ritkitotta úgy szépségét, mint értékét tekintve.

Látszik, hogy nagy szerelem adta, mely a sokat se találja elégnék.

A dus lakomát táncz rekesztette be, amely kivilágos ki-virradig tartott

Az alig több, mint 21 éves vőlegény bomlott kedvvel vette ki részét a vigasságból.

Arczvonásai csak akkor öltöttek komolyabb kifejezést, mikor mindannyiuk jóvoltáért koccintott az apósával.

— Egy jó tanácsot adok bucsuztatóul, — szólt Zrinyi Péter a vejéhez, mikor összeütődött a két vert ezüsből készült serleg. — Ura légy mindig az asszonyodnak.

— Adj inkább tanácsot abban: mikép szerezzem meg számára mindazt, amit szeretnék. Ez a megtestesült királynői alak nem arra van teremtvé, hogy az igénytelen Rákóczi

Ferencz hitvese legyen, azé, aki trónját vesztve ma nem egyéb jelentéktelen földbirtokosnál. Ha az elvesztett erdélyi trónt visszaszerezhetném számára . . .

Soha se hajtott a víz jobban Zrinyi malmára, mint e kijelentésben. Hirtelen a veje szavába esett:

— Csak rajtad áll, hogy visszaszerezd.

A nagy nap hatása és a tüzes ital lelkesítette a különben tulszelid ifjút:

— Ha tudod a módját, mutasd meg.

Egy félreeső szobába vonta magával Zrinyi Péter a vejét, ahol föltárta előtte az összeesküvés tervét, amelyben Wesselényi után ő és sógora: Frangepán Ferencz vezetett:

Az ujdonsült férj lelkesülten tette kezét apósa kezébe, annak pecsétjéül, hogy ő is részese lesz az összeesküvésnek, amely viszaszerzi szabadságát az országnak és neki az erdélyi trónt.

II.

Ha nem volna ellenédre, — szólott esküvője után pár nappal a fiatal férj, — ellátogathatnánk Munkácsra, hogy bemutathassalak jó anyámnak.

És mert Ilonának semmi kifogása se volt ez ellen, az ifju pár a vendégek egy részével még aznap utra kelt Munkács vára felé.

Rákóczi György özvegye: Báthory Zsófia asszony eléggé szívesen látta menyét, akit már abból az alkalomból ismert, mikor fia 1665 nyarán eljegyezte a trencsényi fürdőn, amely ünnepségen a menyola is jelen volt.

— Örömmel zárlak szivemre, mint szeretett fiam hitvestársát, — üdvözölte az özvegy szép menyét, — akiben már azért is kedvem telik nekem, mert az egyedül üdvözítő Anyaszentegyház hive.

Rövid ott időzésük alatt a bár maga is katolika Ilona kissé idegenkedve győződött meg arról, hogy anyósa tulajhtja vallásához való ragaszkodását, ami a felvilágosodott, tisztult gondolkozásu fiatal asszony előtt a vakbuzgóság bélyegét sütötte Báthory Zsófiára.

Munkács várában ez alkalommal is, mint rendesen, hemzsegtak a jezsuiták, akik puha fészekre találtak a szerencsétlen Rákóczi György fejedelem özvegyénél.

Ilona szinte fellélekzett, mikor ujra előálltak a fogatok, hogy állandó otthonába, a sárospataki várkastélyba vigyék őket.

A férj fejedelmi pompával vette körül szép hitvesét abban a ragyogó fészekben, ahova berepült szeretett párjával.

Itt első teendője volt Rákóczi Ferencznek, hogy ok-

mányba foglalja a nászajándékot, amely 8900 öreg aranyból és a Rákócziak mintegy 30.000 tallért érő arany és ezüst evő szeréből állt.

A pataki udvartartás hiteles, történeti adatok nyomán a többek közt ezekből állott: 27 főember szolga, 22 étékfogó, 15 bejáró, 7 pohárnok, 8 asztalnok, 2 ajtónálló, 6 csatlós, 4 trombitás, 12 lovász, és körülbelül 50 másféle szolga: szakács, sütő, madarász, agárhordozó, ezeken felül pedig 237 kapusdrabant, 152 kékgyalog, 154 lovas katona és 30 puskás.

Sugárzó tekintettel szemlélte az ifju férj a meglepetést, mely hitvese arcán tükröződött.

— Királyi udvartartás! — jegyezte meg Ilona.

— Mely ugy megillet téged, mint az uralkodónőt trónjának bibora, — felelt Rákóczi.

Rövid pár hó alatt még fönségesebb, még tökéletesebb szépséggé vált a fiatal asszony. A környék népe áhitattal bámulta szépségét és mélységes hálát fakasztott szívében a csodaszép urnő szivjósága.

Rákóczi Ferencz valósággal alázatos rabszolgája volt szép asszonyának.

De mért nem ura, mért nem tudott ura lenni?! . . .

Egy napon a férj és feleség szótlanul haladt a pataki vár parkjában. A csöndet egyszerre egy kobzos zenéje zavarta meg, aki csodaszép dalt csalt ki hangszerén, valahol a vár alatt.

Ilona mintegy varázsütésre megállapodott.

Szokatlan fény villant meg szemeiben.

— Mi az? Mire figyelsz ugy, lelkem világossága? — kérdezte élénk érdeklődéssel Rákóczi.

— Hallja, hallja, kegyelmed, milyen szép ez a nóta.

— Parancsot adok, hogy hozzák nyomban színünk elé a zenészt.

— Nem, nem ; ne ültesse üvegházba a vadságában

bájos mezei virágot. Csak hallgassuk úgy, hogy ő ne is tudjon felőle.

A közeli lóczára ültek.

A szép asszony szemeiben olyan tűz lobogott, amelyet az ura még nem látott égni azokban a mélységes nézésű, de folyton hideg csillagokban.

Halkan dudolta a dalhoz a szöveget.

— Hát ismered a dalt?

— Megboldogult nagybátyám: Zrinyi Miklós egy költeménye. Oh, csodaszép. Nem hallotta még?

— Lehet hogy hallottam, de nem maradt meg emlékezetemben. Nem igen érdekelnek a versek.

És vajjon mi érdekli?

Ilona újra önkénytelenül beleesett abba a lelkiállapotba, amely rövid pataki tartózkodása alatt annyiszor ejtette hatalmába.

Emlékezetében laponkint forgatta át a multat, amelyet szembeállított a jelennel. Az utóbbinak hátrányára.

A dal egyre zengett.

Ennek a szárnyán repült vissza Ozaljvárbá, ahol először látta meg a napvilágot, ahol anyja már zsenge korában belecsepegtette a nagyravágyat, a telhetetlen hatalom szomját. De ellensúlyozta ezt egy melegebb áramlat: a rajongó hazaszeretet, amely apja dicsőségteljes életéből sugárzott ki; és ugyancsak e szép erények párosultak lelketnemesítő költészettel az édes apja testvérbátyjában.

Zrinyi Péter leánya és Zrinyi Miklós unokahuga atyjában, nagybátyjában tanulta ismerni a férfit.

Most Rákóczi Ferencz hitvese.

Ez is férfi, mint az atyja, mint a nagybátyja volt; ennek is azokkal a kivételes erényekkel kell ékeskednie, mint amazoknak.

És ezeket az erényeket várta, kereste az uránál Zrinyi Ilona. Mert hisz csak ezek férhetnek közel az olyan nő lelkéhez, amilyen ő volt.

III.

1667 őszén sűrű vendégjárás esett a pataki várban. A két család tagjain kívül több magyar főúr is fölkereste a Rákócziék vendégszerető fészket.

Egy holdfényes estén, mikor a vendégek és a házbeliek javarésze már visszavonult, Ilona bizalmas kettősben haladt a park utjain, szintén náluk időző Judith testvérhugával.

A fiatal leány irulva-pirulva gyónt meg egy édes titkot a nénjének; egy idylli történetet, a melynek hőse egy nyalka magyar levente, hősnője pedig a szép Jutka.

— Oh, segíts tanácsoddal, Ilon édes, mondd, mit tegyek, hogy szülőink belegyezését kinyerjem?

— Hát nagyon szereted? — kérdezte az ő bágyadt mosolyával Ilona.

— De még mennyire! Szeretem úgy, mint — ne haragudj, kérlek, — mint a hogyan te szeretted azt a szép magyar vitézt, akit anyánk rideg válasza örökre elűzött Ozalyvár környékéből.

Sötét pirosság futotta el a csodaszép fiatal asszony ábrázatát.

— Mit tudsz te abból, gyerek?

— Hát igen, gyermek voltam akkor; de velem növekedett annak a jelenetnek emléke. Akkor nem értettem: mit jelentettek a könyvek az én szépséges néném szemeiben és anyánk tekintetében a hozzáférhetlen szigor, a melylyel e szöveget ejtette ki: «Hát kicsoda, micsoda az az ember, hogy Zrinyi Péter és Frangepán Katalin leányára merészel emelni a szemét! ? . . .» Te pedig azt felelted: — «Ne

kisebbitsd őt anyám, mert lelkileg egy félistennel mérkőzhetik!» — Igen, édes néném, így volt. És ez okozta azt, hogy hasztalan zörgetett kőrő Ozalyvár kapuján mindaddig, míg utadba nem akadt fejedelmi férjed.

Egy kitérő válasszal elhallgattatta és azután aludni küldte a fecsegő leánykát.

De ez a fecsegés úgy elvette az álmod szemeiről, hogy még jóval éjjél után is ott merengett a park egyik félreeső zugában a bokroktól sűrűn eltakart lócán.

A várban már mindenki pihent; ő legalább azt hitte és egész testében összerezte, mikor léptek nesze ütött a füléhez a kavicsos utról.

Többen közeledtek.

Azok nem láthatták őt; Ilona ellenben tisztán kivette, hogy hányan és kik állapodtak meg a tőle némi távolságban lévő tisztáson.

Atyja, Zrinyi Péter, nagybátyja, Frangepán Ferencz, a férje, Teleky Mihály, Apafi fejedelem és még más kettő.

A miről már nem egyszer hallott Ilona, előbb a vasvári béke került szóba; a káros és szégyenletes béke, amelyet Lipót a magyarok tudta és beleegyezése nélkül kötött Bécsben.

Zrinyi Péter vette föl a szót, miután meggyőződött róla, hogy magukra vannak.

— Fejünk, Wesselényi nádor elhalálozván, itt az ideje, hogy újra szervezkedjünk. Nem tudhatjuk, mikor érkezik el a pillanat, amelyben szét kell bontanunk zászlóinkat.

Frangepán folytatta:

— Boldogult vezérünk, Wesselényi tanácsára felszólítottuk Lipót királyt az alkotmány megtartására, de eredménytelenül. A bécsi udvar újabb intézkedései mind jobban fenyegetik vallási és politikai szabadságunkat. Az aknamunka az ő művük, de ha egy csöpp magyar vér folyik ereinkben, mi leszünk azok, akik fölrobbantjuk a galádul aláásott sza-

badságot, amelynek épségben kell kikerülni a véres tusából, még ha életünkkel váltjuk is meg.

Harsányan hangzott Rákóczi szava:

— Akkép cselekszünk, Isten minket úgy segéljen!

Mikor aztán a többiek elszéledtek és Rákóczi együtt maradt apósával, tovább folytatták a tervezgetéseket.

Ilona szíven, aki imént már-már büszke kezdett lenni az urára, az utóbb hallottak nyomán éles nyílalás futott át. Rákóczi néhány bizalmasan elejtett szavából azt vette ki, hogy az ő urát távolról se a haza önzetlen szeretete vezérli, de annak reménye, hogy a fegyverrel, a melylyel a haza szabadságát vivják vissza, újra hatalmába keríti az erdélyi trónt.

*

Csöndes egyformaságban peregetek az évek a patak-várban, de azért három esztendő maradt mögöttük, mikor egy este lángoló tekintettel lépett felesége lakosztályába I. Rákóczi Ferencz:

— Bucsuzni jöttem tőled, lelkem jobbik fele. Holnapi hajnalban észak felé indulok, apád, nagybátyád Csáktornya alatt tüzte ki zászlóját.

— Kitört a lázadás? — kérdezte Ilona lelkesülten.

— Nem asszonyra tartozik. Veszélyben forog a hitvesed, apád, nagybátyád élete...

— Nos, és én azt tétlenül nézzem?

— Tedd, ami ilyenkor egyetlen kötelessége a gyöngének: imádkozz életünkért, szerencsénkért.

Imádkozzék, akár a napaasszony?...

Ő csak tettel tud imádkozni, nem szavakkal.

Lelkesítő igékkel iparkodott serkenteni az urát.

És egy amazon bátorságával fogadta napról-napra a híreket, amik Csáktornya felől, majd onnan jöttek, ahol a férje táborozott

De csakhamar Hiob postává vált Noé galambja.

Lehorgasztott fővel, megtört fényű szemekkel lépett

asszonya elé a család egyik legrégibb, leghüségesebb embere: Borotvás Pál.

— Hirnök érkezett, nagyasszony. Ej na, szóbeszéd... Azt mondja: Csáktornyáról jó... Mondok: nem hiszem... Miért higyjük mindig a rosszat... Megeshetik, hogy néha a rossz is hazudik... Ő azt mondja: hogy hiteles forrásból merit... attól, aki ott volt a helyszínén... Lehet, tévuttra vitték... Mert a ficzkó becsületes, hazugsággal nem torzítja el a lelkét, de tán azok hazudtak, a kiktől hírt kapta.

— Csak bátran, a meztelen valóságot öregem... Apám, nagybátyám...

— Mondom: légből kapott lehet a hír, amely azt regéli, hogy vitéz apád az álnok Lobkovicz miniszter szavára nagybátyáddal egyetemben megadta magát a tulerővel szemben. A rut lelkű Lobkovicz csapdába vitte őket. János testvéröcsédet kivánták kezesül, aki Zrinyi Péter nevével ellátott üres lapot vitt magával Bécsbe, melyre a kegyelem föltételeit ígérték megírni. Galád csapda volt! Utközben elfogták hős Zrinyit, el Frangepánt, kiket fegyveres kísérettel vittek föl Bécsbe.

— Jaj, jaj nekem! — kiáltott föl Ilona. És az uram?

— Anyjához menekült Munkácsra, aki a jezsuiták közbenjárása mellett kegyelmet remél nyerni fia számára.

Most tán még fájdalmasabb nyöszörgés szakadt föl Ilona lelkéből.

Melyiket érte gyászosabb sors: apját, nagybátyját-e, kik bátran szembe néznek a halállal, vagy az urát, aki gyáván csimpaszkodik az édes anyja rokolyájába?

— És anyám; mi történt anyámmal? — kérdezte kétségbeesetten.

— Miután Zrinyi Péter elhagyta Csáktornyát, anyád, fejedelemasszony, minden ellenállás nélkül föladta a várat Spankau gróf német seregének, akik a várat kirabolva, anyádat és hugodat fogságra vetették.

— Oh, borzalom! És hol van most atyám? nagybátyám?

— A bécsujhelyi börtönben várják ítéletüket.

Csak a kezével intett, hogy elmehet a jó öreg, aki a kerékbetöröttek kinszenvedését állta ki, míg e híreket tudtára adta Zrinyi Ilonának, akit édes leánya gyanánt szeretett a hü ember.

Egy-két perczig tartott csupán a tétovázás, amely megbénította Ilona tetterejét, megakasztotta elméjében azt a valamit, ami tovább viszi utján a gondolatot.

Ami addig önmaga előtt is homályban volt, a sors e váratlan és sokszoros csapása által kipattant Ilona egyénisége: hős lelke, amely kész volt szembeszállni a rájuk zúdult veszedelmekkel.

Hüségget esküdött Rákóczi Ferencznek, Isten nevével pecsételte meg, hogy jólétben, mint bajban, el nem hagyja. Rákóczi úgy viselkedett, mint akinek férfi támaszra van ezentul szüksége. Hát ő benne van annyi erő, hogy azt a támaszt megtalálja benne, aki rászorult.

IV.

Munkácsot és Ecsedet kivéve, mely Báthory Zsófia nagyasszony kezén volt, az anyja által kiváltott Rákóczinak összes váraiba német őrséget kellett befogadnia és bündíjjul 400.000 tallért fizetnie.

— Bocsáss meg nekem, forrón szeretett hitvesem; e szavakkal lépett a megszabadult férj hitvese elé.

Ha Ilona lelkével bir a gyöngye fejedelem, elégeti a szégyen arra, ahogyan asszonya érkező férje elé nyújtotta két kezét.

Nem volt e fogadtatásban árnyéka sem másnak, mint a legmélységesebb szánalomnak.

Egy szóval, egy pillantással se tett neki szemrehányást, inkább vigasztalni kezdte:

— Nyugodjunk meg a változhatlanban.

— A te szerelmed ad erőt a csapás elviselésére.

Aztán szívére ölelte asszonyát, anélkül, hogy megérezte volna, mily kevés melegség árad feléje abból a másik szívből.

— Nehéz feltételekkel váltottam meg életemet; kezdte szakgatottan Rákóczi; a győri jezsuiták 16.000, a kassa szintennyit, a bécsi Pázmáneum 15.000, Szelepcsényi primás 20.000 forintot kölcsönöztek, de ez még mind kevés a váltság-díj lerovására.

— És az én hozományom? . . . szólt Ilona erélyes hangon.

— Nem, nem, azt nem akarom.

— De én akarom! — válaszolt a felindult fejedelem-asszony.

És Rákóczi tehetetlenül, könyekig meghatva nézte: mint foglalták írásba a tömérdek kincset, hogy kikerülje a rettenetes halált.

Az ura tehát meg volt mentve az önfeláldozó asszony-nak, ellenben hős lelkü apjának és nagybátyjának feje lehullott a hóhér bárdja alatt rövid három hó leforgása után.

Édes anyját csak két év múlva váltotta meg a halál a legiszonyubb élettől, amelyet három éven át vonszolt a nagy-ravagyásában egykor telhetetlen Frangepán Katalin.

Most Rákóczin volt a sor, hogy vigasz szóval enyhítse hűséges társa fájdalmát.

— Judith hugodat már sajna, a zágrábi klastromba üzte a család bukása; őt már nem mentheted meg; de ott van legifjabb nővéred: Veronika, aki a klagenfurti apáczák zárdájába menekült egyelőre, vedd őt magad mellé.

Ilona szívesen fogadta férje tanácsát, mert, amig egyfelől azt remélte, hogy megmentheti az alig 16—17 éves leánykát az örökös zárdaélettől, másrészt lesz valakije, aki megérti őt.

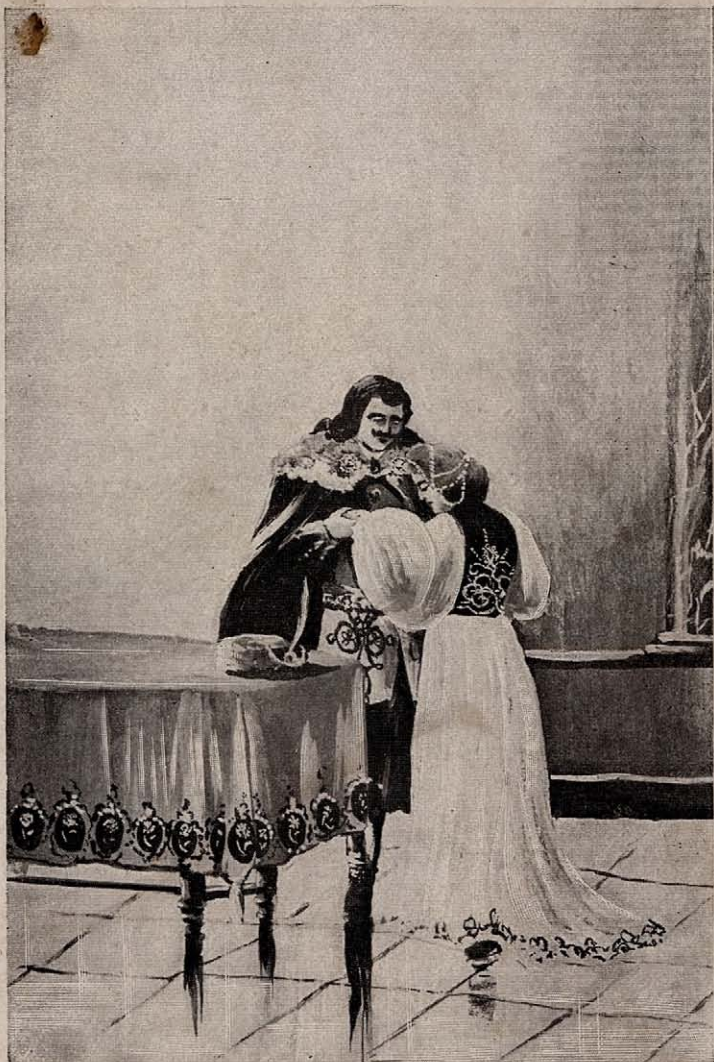
Kísérlete hajótörést szenvedett. Forstal Mark apát tudtára adta, hogy a szerzetes, akit Klagenfurtba küldött, nem járt eredménnyel. A fiatal leányka gyöngye lelkét ugyannyira magukhoz hódították az apáczák, hogy Aurora Veronika Judit példájára leteszi a fogadalmat és semmiképp se hajlandó lemondani a zárdai életről.

Ez újabb sebet vágott Ilona szívéen. Egyetlen öccsével Jánossal oly szégyenletesen bántak el Bécsben, ahová annak idején tuszként küldte föl atyja, hogy még nevétől is megfosztva, Gnade Antal néven besorozták katonának.

Most hát két testvérhugától is megrabolta az ármány. Ilona egyedül állt, mint a sivatag pálmája.

*

Mintha maga a részvétlen sors is megelégette volna a töménytelen csapást, amelyet Zrinyi Ilona nemes szívére zúdított, 1672-ben egy édes meleg sugár tépte szét azokat az

Vérző szívvel válok tőled, édes párom.

láthatlan sötét felhőket, amelyek a Zrinyi és Rákóczi házra torlódtak.

Vigasztalásképpen egy bájos angyalkát küldött a Gondviselés, aki megjelenésével gyógyító balzsamot nyújtott Ilona sebzett szívére.

A parányi Juliánka tengernyi örömmel töltötte be nemcsak a Rákóczi-kastélyt, de még azt a nagy ürt is, amely a fejedelemasszony lelkén tátongott.

Ilona imádta leánykáját és négy éven át ebbe a szeretetbe fojtotta azt a sok mindenféle keserőséget, csalódást, amelyet oly fönséges megadással viselt.

De még ennél az örömnél is nagyobb volt az, amely a borsii kastélyban érte őket, mikor új vendéggel kopogott be a gólyamadár, aki 1676 márczius 27-én egy fiucskával ajánlkozta meg a sokat hányatott párt.

Ezt a fiút Ferencz névre keresztelték az apja után, de erős eltökélése volt, hogy más elvekben neveli föl, mint I. Rákóczi Ferenczet nevelték, akiben csak gyermekei atyját tisztelte.

V.

Hintó állt meg a munkácsi vár előtt, amelyből talpig gyászba öltözve lépett ki Zrinyi Ilona. Kezén vezette alig négy éves leánykáját és karon hozták utána a másik kis árvát, az alig három hónapos Ferenczet.

— Hozta Isten leányomasszony: üdvözölte Rákóczi Györgyné a menyét. Szép, hogy engedve meghívásomnak, eljött. Imáinkat egyesítve siratjuk el a korán elköltözött fiut, én és te hitvesedet.

— Hálás köszönettel vettem meghívását, anyám, amely nemcsak erkölcsi tekintetben, de zilált anyagi viszonyainkkal szemben is nagy jótétemény.

Az anyós és menyje megölelték egymást. Aztán a kis Juliskát, majd a párnákon szundikáló Ferkót csókolgatta a nagyasszony.

— Szegény, szegény kis apátlanaim. De hajoljunk meg Isten végzése alatt, leányom; mert vigaszt egyedül csak ő adhat.

Aztán bizalmas csevegés támadt a két asszony közt.

— Nehéz anyagi gondok súlyosodtak rátok, gyermekem; bólogatott fejével Báthory Zsófia.

— Kivált mióta a kuruczok és labanczok a hegyaljai vidéken pusztítanak.

— Igen, a kuruczok, szíszent föl Zsófia asszony. Ez az eretnek faj!

— Az egész hegyaljai szüretet lefoglalták, ami által olyan pénzzavarba hoztak, hogy ügyvédünktől kellett 1800 forintot felvennem.

—Ezt nem hagyjuk megtorlatlanul ; felelelt Zsófia villámló tekintettel.

A fiatal özvegy nem akart ellenvetést tenni, jóllehet, hogy a nagyasszony némely igaztalansága ingerelte annyira föl a kuruczokat a Rákócziak ellen.

Rákóczi Györgyné folytatta :

— Ellenben hálásnak kell lenned Lipót király iránt, aki gyermekeid gyámjává lett, biztosítva legmagasabb kegyeiről.

Ilona nem felelt. Hisz annyi keserüséget, nyomort zúdított rá a bécsi kormány, hogy a tanusított u. n. kegyek éppen nem huzták alá a mérleg másik serpenyőjét.

Mintegy négy hét telt el, a mióta Ilona az anyósa mellett töltötte napjait, akit eddig nem volt alkalma közelebből megismerni, habár boldogult férjével időnkint el-ellátogatót a munkácsi várba.

Égy esős délután, mikor a két özvegy kézimunkával foglalkozva ült a nagyasszony lakosztályában, Rákóczi Györgyné gyóntatója kopogtatott be.

A vékony termetű, szikár jezsuitának az ábrázata se volt megnyerőbb a kigyósima modoránál, a melylyel azonban ugyancsak betudta magát hizelegni a vár urnőjénél.

— Mi jót hozott nekünk, édes páter ?

Mélyen meghajtva magát páter Kis Imre elfoglalta a számára kijelölt karosszéket.

Középen összenőtt görbe ivű szemöldökei kétkedőleg emelkedtek föl. Kezével csöndesen megsimogatta állát és olyan kifejezést öltött arca, mint aki azt várja, hogy kiereszszakolják belőle a mivel jószántából tán hitványság volna előhozakodni.

— A páter arcza oly borus, hogy ilyen felhőket csak nehéz gond, bánat borithat rája. Valami rossz hirt hallott ?

Kis Imre két válla közé meritette hosszukás fejét.

— Mi jót, mi kellemest hallhat és láthat az ember e siralom völgyében ? De hát a nagy Megváltó példája oktat, hogy türjük még a türhetetlent is.

— Látom, szólt újra Báthory Zsófia, hogy valami nehézet üthettek a kegyelmed szívére, mikor így feljajdul.

— Az enyémen, a nagyasszonyén és mindenkién, a kik az egyedül üdvözítő vallást valljuk. Ha Kollonich bíbornok csak egy tekintetet is vetne Magyarország némely vidékére, kétségbeesnék annak láttára, hogy mennyire meddő ez a föld azokkal a magvakkal szemben, a melyeket ő eminenciája szent áhitattal szór el az ország minden tájába.

— És mely tájai az országnak, a melyekre kegyelmed czéloz?

A páter arczán ismét az előbbi kifejezés ült, amely arra hivatott a nagyasszonyt, hogy faggatásokkal vágja ki belőle a feleletet.

Keresztkérdések közé fogta a szent férfiut, a mire Kis Imre vontatottan kezdte:

— Jó Isten, hát hogy tovább ne menjünk, azok, akik a nagyasszony birtokait ellepve élvezik jósságát: a református lelkészek, tanítók bizony mindent elkövetnek, hogy saját felekezetükhöz hódítsák hiveiket és sikerülni is fog nekik, ha . . .

Báthory Zsófia közbeszólt az ő érdes hangján:

— De nem fog, ha mondom kétszer 24 óra leforgása alatt, mint a dudvát a tiszta buzából kiirtjuk e káros fajt.

Páter Kis mint prédára leső ölyv, alulról pislogott föl a hevesen felpattant asszony lángoló arczába és egymásután szedte magába a parancsokat, a melyek a félelmesnek jelzett egyének haladéktalan kipusztítására vonatkoztak.

A kis Juliánka, a ki előbb anyja lábainál játszadozott, ijedten menekült a viharként dúló nagyanya láttára. Sőt a kis Ferencz is felsírt álmából a pár lépésnyire levő bölcsőben.

A páter felemelkedett és elkezdte csöndesen ringatni a síró Ferkót.

Ilona megvárta, amíg magukra maradtak s a míg a napa lecsillapult valamelyest.

Végre megszólalt:

— De nem marad meg szándéka mellett, ugy-e, anyám?

Hevesen kérdezte a nagyasszony.

— És mennyiben érti ezt leányomasszony?

— Hogy nem foszt meg kenyerétől annyi családos embert?

— Ha nem érdemesek a kenyérre, miért ne? Ha Isten-káromlással szerzi meg betevő falatját . . .

— De hisz ők nem káromolják Istent azzal, hogy más szavakkal imádják.

Rákóczi Györgyné szinte átszurta tekintetével a menyét.

— Ej, leányomasszony; kezdte metsző gunnyal, tán bizony tévedtem, mikor azt hittem, hogy katolika nő a menyem? Bizony, mondom, nem szeretném, ha ezeket az elveket csepegtetné fiam gyermekeibe.

— Megadó türés és alázat a ránehezedő szenvedéssel szemben, a tiszta szeretet után, ez legyen lányom szívének ékessége; és a haza mindenek előtt a fiam, hitvallása.

Mint egy dicsfénnyel övedzett földi istennő, úgy állt Zrinyi Ilona önérzete és női méltósága tiszta sugarában.

De egyszersmind ez volt a kezdete annak a végnek, amely egy évvel később következett be, mikor Ilona elhagyta sok tekintetben igaztalan, kiméletlen anyósát, a kívül két évig nem érintkezett. Nemes, engesztelékeny szíve azonban nem tudott elzárkózni az elől, hogy 1679-ben az egész telet Munkácson töltse beteg napa ágya mellett.

*

1678 tavaszán azt a jó hirt vette Zrinyi Ilona, hogy János öccse annyira megnyerte Ő felsége kegyeit, hogy ezredének élére állította és kilátásba helyezte elkobzott javainak visszaadását.

Zrinyi János julius elsején maga vitte meg a jó hirt Zboróra nővérének. De amint Patakról egy csapat labanczczal Munkács felé indult, belekötött a kuruczokba. Vekénél

megtámadta őket. A kuruczok elfogták Zrinyi Jánost és fogolyként Erdélybe hurczolták.

A mint Ilona értesült öcsese elfogatásáról, eltökélte, hogy közbe jár érte Thököly Imrénél, a kit az évben választottak meg a kuruczok fővezérévé.

A szép özvegy veleszületett erélyével látott munkáiához.

Egy régi, hű embere kíséretében indult a kurucz táborba.

Miután a haza szabadságát vivó kuruczok épp fegyverszünetet tartottak, könnyebb szerrel juthatott céljához Zrinyi Ilona.

Az utjukba akadt első őrszemhez intézett kérdéseire azt a feleletet kapta, hogy a fővezér épp ott tart szemlét és nyomban színe elé kerülhet.

Az udvarias fiatal fővezér azonban nem várta be, a míg eléje vezetik a kérvényezőt, de nő voltára való tekintettel, maga sietett Zrinyi Ilona fogadására.

Thököly Imre gróf, az alig több, mint husz éves fővezér testben és lélekben mintaképe volt a hazája és vallása szabadságáért küzdő hősnek. Ábrázata, a tekintete, egész lénye a halálfélelmet nem ismerő, minden veszélylyel szembenéző merész vitézt mutatja.

A hangja, melynek hallatára vakon rohant tűzbe, vérbe, egy egész sereg, ez alkalommal olyan volt, mint a leglágyabb muzsika. A szemei, melyek sujtó villámokat tudtak szórni az ellenség soraira, e perczben mintha buzgó imával volnának tele.

— Állok parancsára nagyságodnak.

A különben mindig határozott, férfi lelkű asszony egy pillanatra olyanná vált, mint az alig felcseperedett hajadon. Tétován nézett, de még a szava is bizonytalanul remegett:

— Az öcsém, Zrinyi János szabadságáért jöttem kegyelmedhez könyörögni.

— Ez a szó: könyörögni, nem illik a nagyságod aj-

kára, a melyet csak arra rendelt az Isten maga, hogy parancsokat osztogasson. Veszem parancsszavát, a mely hogy kimondta, teljesítve van. Megjegyzem azonban, hogy öcsce ura az én kuruczaim közt nem forog veszedelemben. Fogsága oly tágas, hogy ezen át még mulatságainkba is eljut. Gyöngy-élete van itt a fiúnak, elhiheti nagyságod. És bizony nem esnék kára benne, ha a gyáva labancz barátságát kuruczczal cserélné föl.

— De nagy kárát vallaná, elhiheti kegyelmed; mert bár száz okom van rá, hogy gyűlölettel viseltessem Bécs iránt, János ő si javai német kézben vannak és ezt a kezét sajnós, erőszakosan ki nem nyithatja a tulerővel szemben gyöngye kurucz, de szép szerével kell belőle kicsalni a sajátját.

— Ej, keveset bizik az erőnkben, nagyságod. Hanem kimondtam: a szava parancs. A parancsa be fog telni.

— Ilona odanyujtotta kezét a vezérnek.

Már rég nem szoritották az aczél ujjak és Ilona jóval a bucsuvét után is úgy érezte, mintha az az öt izmos ujj örökös béklyót vert volna a kezére.

De sőt mikor napok multán ott ült várának az utra néző ablakánál, olybá tűnt föl előtte, mintha a hold fényétől beterített fehér uton Thököly méltóságteljes alakja lépdelne a vár felé . . .

Kopcsika

VI.

Ép levelek írásában volt elmélyedve Rákóczi Ferencz özvegye, mikor hű szolgája Borotvás Pál belépett.

— Egy magát megnevezni nem akaró vitéz kíván szólni asszonyommal.

— Honnan jön? Mi küldetésben jár?

— Fukar a szóban nagyon. És bár egyszerű gunya takarja, termete, testállása után ítélve érdemes ember lehet.

Habár nem volt szokatlan dolog, hogy hírnökök jelentkeztek Zboró várában, akik sokszor álöltözetben juthattak el Zrinyi Ilonához, az özvegy maga se tudta miért, azt érezte, hogy egész teste megremeg, amint Borotvás Pál, asszonya engedelmeiből betessékelte az érkezettet.

Alig, hogy magukra maradtak, egy nagyon jól ismert hang csendült meg Ilona füleiben.

— Álöltözetben hatoltam ideig, mert nem akartam bajba keverni nagyságodat azzal, hogy a kuruczvezér hatol be várába.

— Kegyelmed az Thököly Imre úram?

Nincs az a szívélyes Isten hozott, amely annyi ékes-szólással bír, mint ez az egyszerű kérdés.

A hang, amelyen kiejtette, a tekintet, amelylyel kísérte, leplezetlenül elárulta, hogy Thököly megjelenése éppen nem tett visszas hatást Zrinyi Ilonára.

— Én vagyok, — felelt tudatosan az ifju. — Nevezzen vakmerő tolakodónak, nagyságod, ez kevésbé elviselhetlen, mint az a tudat, hogy ne láthassam többé. Jelenteni jöttem, hogy János öcsce pár hét múlva nyomon követ. De nem

vagyok barátja a hazugságnak! Nem ez hozott ide, hanem egy kérdés, amely már hetek óta majd széttépi a szívemet. Mióta látogatásával megtisztelt, több levelet váltottunk. Lehet, hogy csak a hiu remény üzött velem lelketlen tréfát, de soraiból úgy vettem ki, hogy nagyságod részvétellel kísérte eddigi sorsomat és jó szívvel fogadja annak jobbra fordulását. Mind a ketten sokat szenvedünk már és ez közelebb hozza egymáshoz a sziveinket. Ha kegyelmed részéről csak századrészen annyi szerelem lakoznék szívében, mint az enyémben, adjuk össze e két szívet és egy tökéletes boldogság lesz az eredmény.

Csak a hideg ész adta Ilona szájára a választ.

— Ha nem értem félre szavait, kezével kínál kegyelmed. Fölötte megtisztel. De gondolja meg: én korban nem illem hozzá. Én a harminczas években járok, míg kegyelmed alig több husznál.

— Azt hittem: mind a ketten fölötte állunk eféle kicsinyeskedéseknek. Hogy megítélhesd, asszonyom, hogy látásod mit vitt végbe szívében, föltárom előtted a valóságot: Teleky Mihály menyecske leányával, Apaffy Miklós özvegyével voltam eljegyezve. Nem vagyok az az ember, aki játékszerűl dobja oda magát érzelmeinek. De látásod annyira más világot teremtett szívében, hogy így kiáltottam föl: ez az igazi, ez az egy örök érzés, amely a lelkével él, a lelkével szakad ki az ember földi hüvelyéből. Nem csak a szívem szavát, de a becsület parancsát követtem, mikor visszaküldtem a jegygyűrűt Apaffy Miklósnénak. Szabad vagyok, asszonyom, de egyszersmind rabod a szívem sirom innen és tul.

Ujra megragadta Ilona kezét, mint akkor ott a táborban, és Rákóczi Ferencz özvegye egy mozdulatot se tett, hogy eltávolítsa magától, aki már oly közel férközött a szívéhez.

A vár erkélyére vezető nyitott ajtón át észrevétlenül betepegett az alig két esztendős kis Ferkó és mintha már

régi barátság szelidítette volna hozzá a különben vadócza gyereket, átkarolta az idegen bácsi térdeit.

— Eszem a szentjét, beh gyöngy gyerek. A kis fiad, ugy-e bár?

— Az. És büszke lehet kegyelmed e barátságos fogadtatásra, mert nem mindenkit tüntet ki ezzel.

Ölébe kapta a pötöm gyereket. Meleg szeretet hangján mondta :

— Büszke is vagyok rá, kis öcsém s Isten engem, soha se leszek érdemetlen e barátságodra !

Ez a minden oldaláról megvilágított szív nem tévesztette el útját Ilona nagy és nemes szívéhez.

Mialatt a kuruczok kisebb-nagyobb győzelmeket arattak, a fiatal fővezérnek a haza boldogsága után egyetlen gondja volt, hogy egyesüljön forrón szeretett Ilonájával.

Mint első alkalommal, álöltözetben be-belopódzott Zboró várába, ahol az éles asszonyelme és a hű szerelemre gyult asszony szív egyengette az útját annak, hogy egybekelhessen azzal a férfival, akihez való szerelmét határtalan tisztelet és nagyrabecsülés biztosította az egész életre.

Thököly Imre grófban találta föl Zrinyi Ilona azt a férfi-ideált, akit lelke valóban megálmodott. Bátor és nemes szív, áttetszőn tiszta jellem, amelyen annyi mocsok se fér meg, amennyit egy muló lehelet vonhat a tükör lemezére.

— Rossz hír érkezett Munkács várából.

E szavakkal fogadta egy alkalommal Ilona Thökölyt.

— Miféle hír?

— Anyósom súlyos beteg. Rákóczi Györgyné nagyon sokszor és keservesen megsértett másfél évi ott tartózkodásom alatt. Sőt gonosz nyelve akkor sem kimélt, mikor elszakadva tőle idezárkóztam, egyedül gyermekeimnek élve. De hát ő mégis csak nagyanyja kicsinyeimnek és nem férne össze a lelkiismeretemmel, hogy idegenek részeltessék abban az ápolásban, mely végre is az én kötelességem.

— Mindenben nagy és nemes vagy. Ha egy szóval is

ellenezném istenes szándékat, még kevesebb érdemem volna arra a boldogságra, mely szívem egyetlen álma.

— Ügyünkre se lesz káros, ha megnyerhetjük a nyakas asszonyt. Mert amint már többször ismételttem kegyelmednek: ha csak magamról volna szó, egy perczig se halogatnám esküvőnket; de gyermekeim vagyonát nem tehetem kockára azzal, hogy ellenkezésbe jöjjenek az udvarral.

Megegyeztek, hogy egyideig, amig Ilona Munkácson tartózkodik, csak levelekben cserélik ki gondolataikat.

A fiatal özvegy súlyos betegen találta a napát.

A beteg mellett legsűrűbben páter Kiss Imre, a nagyasszony gyóntatója fordult meg és egy lengyel apácza, Luptorska Hedvig testvér.

E két istenfélő és jámbor lélek meglehetősen görbe szemmel nézte menyemasszony megérkezését, akit a legönzetlenebb keresztényi indulat mellett, amely a beteg ágyához hozta, hovahamarább az a gyanu szállt meg, hogy e két buzgó teremtés nemcsak mennyei küldetésének tesz eleget Rákócz György özvegyét ápolva, de karmaikat a nagyasszony vagyona felé nyujtogatják, ami pedig Isten és emberek törvénye szerint az unokákat illeti.

Volt azonban még valami, a miről Ilona egyenes lelke nem is álmodott.

Nemcsak képmutató érdeklődésükkel, gondozásukka törekedtek maguk felé hajlitni a beteg szívét, de a legalattomosabb utaktól sem riadtak vissza, hogy napá és menyé közt áthidalhatlan ürt támaszszanak.

Luptorska Hedvig testvér nésztelenül osont be a könyvtár szobába, ahol pater Kiss Imre a délelőtt egy részét töltötte.

— Nem zavarom, tisztelendő atyám? — kérdezte az apácza azon a halk, titokzatos hangján.

— A világért se kedves Hedvig nővér. Mit jót hoz?

— Rosszat, amely azonban a jónak tesz nagy szolgálatot. A véletlen nagy lépéssel vitt előre célunk felé. Rákócz

Ferencznének egy belső cselédjét sikerült a magunk részére megnyernem, aki elfogott egy levelet, amely a kurucz táborból érkezett a fiatal özvegy címére. Olvassa, tisztelendő atyám. Thököly Imre gróf a kurucz fővezér írja Zrinyi Ilonának. A sorokból nyilvánvaló, hogy e két lény szíve hajlik egymáshoz és csak idővel elhárítható akadályok hátráltatják a fiatal fejedelemasszonyt abban, hogy feleségül menjen Thököly grófhhoz.

A pater száraz alakja kiegyenesedett. Mint a prédájára ugró macska, egy szökéssel Luptorska Hedvig mellett termett és kikapta kezéből az elsikkasztott levelet.

— Hisz ez valóságos kincs a mi számunkra. Ezzel olyan ellenséges tüzet szitunk a nagyasszony szívében menyee ellen, hogy teljesen kizárja vagyonából a hitehagyott Rákóczi Ferencznét. A vagyon pedig — ha az Ur kegye támogat — egyházunk gazdagságát fogja nevelni. Kedves testvér, nagybecsü szolgálatáról maga Kollonich herczeg is tudomást fog nyerni.

Luptorska Hedvig két kezét száraz mellére fektetve, mélyen meghajolt.

Pater Kiss Imre kilesve a kedvező pillanatot, melyben teljesen egyedül találta a beteget, bekopogott lakosztályába.

— Ah, jöjjön, jöjjön édes pater, — szölt a beteg fejedelemasszony.

— Nem háborgatom nagyságodat?

— Isten szolgájának jelenléte mindenha üdvökre lehet.

— O, ne mondja ezt, nagyasszonyom, ez alkalomból legalább ne.

— Beszéljen nyíltan, tisztelendő atyám. Valami nyomja nemes szívét.

Kis Imre felsóhajtott.

— Mázsás kő gyanánt.

— Könnyítsen a terhén. Felezzük meg.

— Nem, nem lehet. Kimélettől tartozom egészségére való tekintettel.

— Előbbre való a lelkem épsége.

Sok kerülgetés után, amelylyel cselekedetének szép szint akart kölcsönözni a pater, felleplezte a fejedelemasszony előtt a titkot.

Rákóczi Györgyné feszült figyelemmel hallgatta és mikor beszédének végére ért gyóntatója, aki szavainak pecsétjéül odaadta az elfogott levelet, a dühtől szinte fulladt hangon tördelte a fejedelem asszony.

— Hagyjon magamra, szent atyám. Köszönöm a felvilágosítást. Köszönöm. Hagyjon magunkra! Beszélnem kell tüstént a menyemmel.

— De rólam, Hedvig testvérről, a levélről ne tegyen említést. Valakitől hallotta nagyságod . . .

— Legyen nyugodt, édes pater, feketelelkűségnek tartanám elárulni azt, aki ilyen szolgálatot tesz nekem.

VII.

Alig suhant ki Rákóczi Györgynétől pater Kis Imre, belépett a menyé, hogy orvosságot adjon a betegnek.

— Hogy érzi magát, anyám? — kérdezte Ilona.

Rákóczi Györgyné csak nehezen tudta dühét leplezni. Egy-két pillanatig nem felelt. Azon elmélkedett: hogy fogjon a dologba, anélkül, hogy mondandójába belevonja a patert.

— Pár nap óta rosszabbul, — szólt végre, — rosszabbul, amióta egész véletlenül egy — bár hihetetlennek látszó hír ütött fülemhez.

— Miféle hír?

— Mely arról a képtelenségről regél, hogy leányom aszszony le akarja tenni özvegyi fátyolát. Rut hazugság, ugy-e bár?

A fiatal özvegy nála megszokott erélylyel és egyenes-séggel felelt:

— Nem anyám, ez tiszta valóság.

— És . . . és . . . ugyan kit talált méltónak arra, hogy feláldozza érte a Rákóczy nevet?

— Aki sem a Rákóczi, sem a Zrinyi névnél nem kevesebb, aki nemcsak született nemesnek, de tetteivel, egész életével nemesi rangra emelné a legutolsó pórt is: Thököly Imre gróf.

— A kurucz vezér?! az eretnek?!

— Vezére egy bátor, szabadságát mesésen kívívó népnek. És ha vallása nem is azonos a mienkkel; de mert protes-táns . . .

— Eretnek! — csattant közbe Zsófia, szinte tajtékozva

a dühtől. — És ha leányomasszony oly kevésbe veszi a saját vallását, nincs joga utána sárba rántani gyermekeiét is. Szégyen, gyalázat, még megérem, hogy Rákóczi György unokái Allaht imádva könyörögnek örök életért Mohammed paradicsomába. Oh, még a gondolatra is megborzong a testem-lelkem! És ha a szép szó, a jó tanács nem téríti vissza leányom asszonyt, gyöngé nő létemre támogatni fog az udvar, amely meg nem engedi, hogy a Rákóczi vagyonával erősödjék a felkelők feje. Az udvar engedelve nélkül egyáltalában nem léphet házasságra, ha gyermekei gondnokságát és saját jegybirtokait is nem akarja kockára tenni, ezt oly éles eszü nő, mint kegyelmed, meg fogja érteni.

— Anyámasszony azzal gyanusítja Thökölyt, hogy mozlim vallásra tér, amiért békét köt a törökkel. Ő a portánál csak segítséget remél szabadsága elnyomói ellen . . .

— Igen, igen, ez az. Mi sokkal többel tartozunk neki és sokkal többet várunk Béctől, semhogy saját magunk alatt ne vágnánk a fát, ha a helyett hogy alattvalói hűséget tanúsítanánk iránta, fellázadunk ellene.

Ilona belátta, hogy anyósával nem huzhat ujját, különben tán még azt is kockára tenné, hogy gyermekei mellette nőjjenek fel.

Csendes megadással türte sorsát.

Megirta Thökölynek, hogy életének utolsó perczéig hű marad hozzá, de egybekelésüket bizonytalan időnkig függőben kell tartaniok.

1680-ik év junius hó 14-én örökre lezárultak Rákóczi Györgyné mindenén átlátó szemei; örökre elnémult az az akaraterős hang, amely úgy tudott parancsolni, mintha az örökélet fölött rendelkeznék.

A vár nagy termében fölállított ravatalon fekvő halott testéből tán még ki se fagyott az élet melege és pater Kis már bogozni kezdte ármányainak szövvényes hálóját, amelyben a nagyasszony vagyonát akarta elkaparítani a szerzete számára.

Az a reménye, hogy olyan viszályt idéz elő napa és menyje közt, hogy Rákóczi Györgyné teljesen kitagadja vagyonából az utóbbit, nem sikerült; a pater tehát semmi alávalóságtól se riadt vissza a Rákóczi kincsek és vagyon elsajátításában.

Ott benn a nagy teremben az a némaság honolt, amelyet az elmulás terjeszt maga körül.

A kápolna tornyában éppen kettőt ütött éjféli után, mikor két alak surrant a vár tárháza felé, amelyben a család kincseit őrizték: pater Kis Imre és a szolgálja.

A pater amint elment a Luptorska nővér szobája mellett, ha'kán bekopogott.

— Hedvig testvér, készen van?

Egy másodpercz alatt saját és szolgálója megjelenésével adta meg a feleletet az apácza.

Nesztelenül haladtak a folyosón, míg a tárház vasajtájához értek.

Kis Imre viasszaszólt a szolgálhoz, halk, suttogó hangon:

— Nálad van a feszítő vas?

— Itt van.

Daczára a nagy elővigyázatnak, az alig hallható neszre figyelmes lett pater Ordódy, a fiatal fejedelemasszony gyónatója, akinek szobája közvetlen a tárház mellett volt s ajtaját félig nyitva hagyta a benn olvasgató pap.

Kisietett.

A négy alak a fal mellé lapult s a mécsest a fal felé fordították, hogy a kilépő Ordódy ne vegye őket észre.

De a pater szobájából kiszűrődő világosság ép rátűzött Kis Imre és szolgálja alakjára.

— Mit akar itt tisztelendőséged? — kérdezte Ordódy, akinek már külseje is mutatta, hogy nem abból az anyagból van gyúrva, mint kollegája.

Pater Kis hamarosan föltalálta magát:

— Az igazságot.

Ordódy élesen szurta át tekintetével Kis Imrét.

Az öcsém, Zrínyi János szabadságáért jöttem kegyelmedhez könyörögni.

— Az igazság nem keresi a homályt.

— De ha gonosz kezek odarejtik, a sötétség öléből kell kivájnunk. Tisztuljon utunkból, pater. A boldogult nagyasszony rendeletéből cselekszem, ne állja útját, hogy egy elköltözött lélek végső akarata teljesezésbe menjen.

Ordódy szemei villámokat szórtak, látva, hogy a három alak a tárház ajtója felé közeledik.

Megragadta pater Kis reverendáját.

— Vissza innen. Kegyelmetek a tárházba akarnak behatolni, holott azt Rákóczi Ferencz özvegye, mint gyermekei jogos tulajdonát saját pecsétjével zárta le.

— Az élő pecsétjénél szentebb előttem a halott végső akarata.

— Írásba van foglalva?

Némi tétozáás után mondta ki pater Kis az igent.

— Rákóczi Györgyné akarata; — folytatta Kis Imre, — hogy értékeit Munkácsról elvive, a szerzet főnökének kezébe tegyem és mindaddig nála maradjon, míg a kis Ferencz emberkort ér el és megházasodik. A fiu halála esetén pedig a szerzetnél marad a meghalt nagyasszony lelkéért.

— Az utolsó szóig fekete hazugság a kegyelmed beszéde és én fölverem az őrséget, ha szándékától el nem áll.

Pater Kis intésére három társa is hozzászegődött. Betömték Ordódy száját és visszatuszkolták szobájába, amelynek ajtaját rázárták.

Hasztalan kiáltozott a derék pap, mert a vastag tölgyfa ajtó fölfogta hangját.

Pater Kis három segédjével feltörte és sarkaiból kiemelte a tárház ajtaját. Magához vett 106 girát érő ezüstműt tallérokkaal telt öt-hat zacskót, egy ékszer ládat, mintegy 19.000 tallér értékű gyűrűkkel, gyöngyökkel, lánczokkaal. Ezenkivűl magához kerítette a boldogult fejedelemasszony pecsétjét is.

Három társávaal a vár alatt álló szekérre hordták az elorzott kincseket, amelyeket a pater Kassán át Bécsbe vitt.

Ilona csak a késő reggeli órákban értesült a történetekről, mikor a szokása ellenére meg nem jelent Ordódy szobájának ajtaját feltörték, aki elbeszélte az éjjel történeteket.

Rákóczi Ferenczné szokott erélyességével látott a dologhoz. Ügyét azonnal fölterjesztette a leleszi convent elé. Aztán behívatta a várórséget.

— Ti, akik mindenkor hivei voltatok a Rákóczi háznak, ti rátok számít most Rákóczi Ferencz özvegye és két árvája. Esküdjetelek meg, hogy hűségetek ezután is a régi marad és hogy Munkács várát mindenkor megvédelmezzük, ha veszély fenyegeti.

A férfi lelkü, asszonyszivü Zrinyi Ilona már valósággal bálványává lett egész környezetének és így lelkesülten tört ki minden ajkon a biztosító szó:

— Esküszünk!

Kapóra jött a hűség eme biztositéka, amennyiben Caprara tábornok, magyarországi főkapitány nemsokára az iránt kezdte zaklatni Munkács új asszonyát: fogadna német őrséget várába.

— Nem, és ezerszer nem! — kiáltott föl a fiatal fejedelem asszony. — Ez ismét a jezsuiták fondorkodása. De szembe nézünk vele.

Azonnal maga elé hívatta Klobusiczky Ferencz főember szolgáját, királyi táblai bírót.

— Kegyelmed ügyességére volna szükségem.

— Ha életemre, az is rendelkezésére áll nagyságodnak, — felelt a hű ember.

— Követségbe kell mennie Szelepcsényi primáshoz, Széchenyi kalocsai érsekhez és más hatalomviselőkhez a munkácsi őrség és végrendelet ügyében. Vagy husz átalag tokajival adunk nyomatékot folyamodásunknak.

Klobusiczky Ferencz küldetése nem volt eredménytelen.

Lipót király amint kezéhez vette a fejedelemasszony folyamodványát, nyomban meghagyta Ampringen kormányzónak, a primásnak s az ország egyéb főhivatalnokainak,

hogy Zrinyi Ilonát, mint Rákóczi Ferencz özvegyét és két gyermekének gondnokát minden jogaiban védelmezzék.

Igy aztán ki lett játszva a ravasz Kis Imre, és Zrinyi Iona 1681 február 16-án megindította napa hulláját Munkácsról Kassára, ahol a jezsuiták általa építtetet templomába helyezte örök nyugalomra, Rákóczi György özvegyéhez méltó ünnepséggel.

A békességet Caprara tábornok zavarta még ezután is, aki folyton azon tülekedett, hogy becsempészsze Munkács várába a német őrséget.

VIII.

Mig Ilona e bajokkal küzdött, Thököly a hadviselés mellett nem vesztette el szem elől élete legfőbb, legédesebb czélját: hogy megköthesse a házasságot Rákóczi Ferencz özvegyével.

És mikor Szelepcsényi primás az udvar nevében békeajánlatot tett a kuruczvezérnek, Szalay Pált küldte alkudozás végett Sopronba.

A fiatal fővezér nehezen várta vissza a küldönczöt és bizony nem egyszer maradt érintetlen asztalán az étel és ital, amig Szalay Pál visszakerült.

A porfelhőn át, amelyből Szalay lova kibontakozott, mintha a nap fényes korongja bujt volna elő Thököly szemében.

Ott leste őt a sátor bejáratánál, és mihelyst leszállt tájékozó paripájáról, Thököly bevonta magával.

— Nos, mi hír?

Szalay Pál egy pohár hegyaljaival nedvesítette meg kiszáradt torkát. Aztán leszikkasztotta homlokáról a verejtéket.

— Jó vagy rossz hír? — sürgette türelmetlenül a fiatal fővezér.

— Jó. Az udvar szívesen támogatja kegyelmed ügyét, egy feltétel alatt.

— És a feltétel?

— Ha leteszi a fegyvert és visszatér ő felsége hűségére. Életében alig voltak nehezebb napjai és éjei Thökölynek, mint amelyek e hír vétele után következtek.

Éjelente nyitott szemekkel feküdt sátrában és úgy ál-

modott meg két jövőt. Az egyikben, mint a király békés hive csöndes boldogságban élt Ilonájával.

És a másik álmkép egy dicsőségteljes életet festett eléje.

Egy boldog, szabad hazát, amely neki, az ő bátorságának, kitartásának köszönhetné, hogy levették róla azt a jármot, amit évszázadok raktak rá.

Egy boldog, szabad Magyarország, amelynek fényes napjáról az ő erős keze fejtette le a rátorlódott fellegeket...

A fővezér nyugtalanul hánykolódott fekhelyén.

Apró gyermek kora óta nem volt ily tanácstalan, mint most, mikor a szive uralta az esztét, a lágyabb érzélem egészen megpuhitotta a kemény férfit.

— Ördög és pokol! — kiáltott föl végre magában a kurucz fővezér, — de mikor a feltételek nem elfogadhatók.

És Thököly folytatta a háborút.

«Egyetlen életem! A hazám, a becsületem parancsol és bár a szívem vérzik alatta, de nem tehetek másképp.»

E sorokban adta tudtul Ilonának a fiatal fővezér, hogy a béke, amely egyértelmű frigyök megkötésével, nem jöhetett létre.

Az özvegyet lehangolta ugyan a szomorú tény, hogy jegyese nem képes békét kötni a császárral, de másfelől újabb jelét látta ebben annak a szilárd jellemnek, amely örökre Thökölyhez láncolta őt.

Az époly eszes, mint erélyes özvegy elhatározta, hogy cselekvő kézzel viszi előbbre az eseményeket.

Mialatt a háború javában folyt, Ilonának első gondja volt, hogy Caprara tábornokot megnyerje.

Mikor tehát értesült, hogy Caprara a végvárak látogatására indult, meghívta magához.

A tábornok nem fogadhatta el a meghívást, ami fölött nem kevésbé boszankodott a fiatal özvegy.

Mikor pedig Caprara visszatért Kassára, Rákóczi Ferenczné egy fő embere jelentkezett nála.

— Mit kíván tőlünk Munkács vár asszonya? — kérdezte a tábornok, aki meglehetősen bizalmatlansággal fogadta a követet Ilona előbbi viselkedésével szemben.

— Több ízben intézett hozzá kérelmet Thököly Imre gróf a kurucz fővezér, hogy vagy értekezhetnék vele magával vagy bocsátná várába egy emberét, mert oly dolgokat akar közölni a nagyasszonynyal, amelyek ő felsége és a haza javát illetik. És ha meg nem hallgatná, magára vessen és ő számoljon Isten és az egész keresztyén világ előtt.

— Igazi kurucz fenyegetés. Nos és mit felelt Rákóczy Ferencz özvegye?

— Miuán a nagyasszony lelkiismeretbe vágó kötelességnek tartotta, hogy tudomást vegyen ily főbenjáró dologról, Eödönffy László főrendi szolgáját elküldte ő kegyelméhez, akit ő felsége akarata ellen sem személyesen, sem képviselőben nem fogadhatott.

Caprara helybenhagyólag bólingatott fejével:

— Eléggé ügyesen fogott bele. Tovább.

— Thököly Imre ő kegyelme ezeket üzente Munkács vár asszonyának: ha a fejedelemasszony hitestársul igéri magát hozzá, a fővezér hajlandó egész hadaival visszatérni Lipót királyhoz, akinek igaz hive marad élete hunytaig. A törököt is lecsitítja és a magyarok lesznek azok, akik a hazát felszabadítják a török járom alól.

— És mi volt erre az özvegy válasza?

A küldöncz, aki asszonya iránt igaz hűséggel vitte küldetését s egyszersmind átértette a küldetés velejét, az előbbinél is alázatosabb hangon folytatta:

— Ami egyedüli válasza lehetett, hogy ő és árvái kizárólag ő felsége oltalma alatt lévén, az ő hire és tudta nélkül semmit sem fog cselekedni. Nehogy azonban irigyei még szolgájának Thökölyhez való küldését is félremagyarázzák, mielőtt azt az udvarnak tudomására hozná, a tábornok urnak kívánta mindezeket bejelenteni, kérve, mozdítsa elő ügyét az udvarnál.

A hiuság és hatalom egy ikertestvér lévén, a hatalmas Caprara meg volt fogva. Hízelt, fölötté hízelt a hiuságának az a bizalom, amelylyel Rákóczi Ferencz özvegye hozzá fordult.

— Előljáróban is vigye kegyelmed asszonyának amaz üzenetemet, hogy szives készséggel elvállalom a rám osztott szerepet. Nyomban elindítom Saponára ezredet a kurucz fővezérhez a fegyverszünet megkötése végett.

Saponára ezredesnek nem egy könnyű volt bejutni a kurucz táborba.

— Mit akarsz itt labancz? — ezzel állta útját az előőrson egy kurucz fiu a német katonának, aki az ezredet bejelenteni jött a kurucz táborba.

— Jobbat, mint ti nekünk.

— Mert hogy csak kötve hiszek a nimetnek, hát le arról a lóról és ide a két karodot.

Hurkot akart vetni a ficzko kezére, de megrémült ábrázatából látta, hogy ugy se birná az hasznát venni a remegő két kezének.

— No hát megpardonérozok neked, labancz, ha igazándiba bevallod, hogy mi járatban vagy itt.

— Saponára ezredes küldött előre, hogy jelentsem be Thököly grófnál érkezését, akivel sürgős beszédje volna.

— Már mint a fővezérünkkel? No hát ecsém, Thököly gróf nem valami szivesen áll szóba a fajtáddal és bizony nem tenném rá a fejemet, hogy színről-szinre tisztelheti az ezredesed. Aztán mondsza csak, nem hallád ugy fülhegygyel, hogy miben sántikálna itt az ezredesed?

— Caprara tábornok küldi . . . Rákóczi Ferenczné nevét is hallottam emlegetni.

Erre a névre olyan glédába vágta magát a kuruczgyerek, mintha az ő keblében is megdobbant volna a fővezére szive.

— Hm, Rákóczi Ferenczné? Ugy illik a te szájadba az a név, nimet, mint tehénnek a lajbi. De aztán kérdés:

nem szememszedett hazugságokkal akarod-e kiegyengeti az utat valamelyik kém számára. Itt hagyod a fogadad, öcsém, mert amilyen vékony dongáju legény vagy, ezzel az egy kezemmel, kipréselem belőled a lelkedet.

— Igazat mondok. Csak menj és jelentsd be Saponára ezredes jöttét a fővezérnek.

Egyszer-kétszer megrázta az üstökét a derék kurucz, aztán egy pár cifra káromkodással könnyített a labancz iránt táplált gyűlöletén. Végül jelentést tett az ezredes érkezése felől a fővezérnek.

Saponára ezredes a legbarátságosabbik ábrázatát vette elő, mikor szemközt állt Thököly gróffal.

— Ő felsége béke jobbát látja bennem, gróf ur, a felséges urét, aki nem ellenzi kegyelmed házasságát Rákóczi Ferencz özvegyével. Lipót király késznek nyilatkozik ugy az országot, mint a protestánszágot kielégíteni; remélve — viszonzásul, hogy leteszi kegyelmed a fegyvert; azonfölül pedig közreműködik a portánál a béke megujtása végett. Így hangzik Caprara tábornok üzenete, melyet szerencsém van a fővezér urnak átadni.

Thököly elmosolyodott és némi gunynyal morzsolta fogai közt :

— Más szóval Bécsre nézve nagyon előnyös volna a béke? Ezt a békét magam is óhajtom több rendbeli okoknál fogva.

— Így hát kedvező hirt vihetek a tábornoknak?

— Ha föltételeimet elfogadja ő felsége.

— Közölje velem föltételeit, fővezér ur.

— A magam számára nem csak elkobbzott javaim visszaadását, hanem a felső-magyarországi tizenhárom megye birtokát is követelem. És követelem, hogy Rákóczy Ferencz özvegyével való házasságomat a lehető leggyorsabb idő alatt megköthessem.

Saponára kéznyujtással pecsételte meg ígérését.

Megkötötték a fegyverszünetet.

— Látod-e kurucz, — szólt a fővezér sátorától kissé távolabb álló tisztt, aki Saponára kíséretében jött; — látod-e milyen barátságban válik el ezredesem a fővezéredtől? Nézd, milyen szívesen rázza a kezét.

A kurucz közvitéz fölrántotta a vállát:

— Látom, de nem hiszem. Csak a magyar olyan jó bolond, hogy tenyerén hordja a szívét, de ti, kedves sógor . . . haj! haj!

Thököly természetesen Ilonát értesítette mindenekelőtt a közte és Saponára közt történekről.

Az özvegy pedig, hogy közelebb lehessen ahhoz, akihez úgy huzta a szíve, mint aczélt a mágnes, 1681 végén szentmiklósi kastélyába költözött.

Itt aztán Thököly személyesen fölkereste szeretett Ilonáját.

Mint két oly egymásért igazán hevülő szív, amelyeknek nagyon sok mondani valójuk van egymásnak, jó ideig némán álltak.

Több, mint két éve nem látták egymást, habár lelkük folyton együtt volt.

— Köszönöm, amit értem tett, kegyelmed, — szólt végre Ilona. — Megkötötte a fegyverszünetet és ezzel . . .

— A saját boldogságomat mozdítottam elő, — vágott szavába a fiatal fővezér. — Hogy azonban idáig jutottunk, ez az én erélyes, nagylelkű Ilonám műve.

— Mondja kegyelmed: az önzése. Hát nagy önmegtagadásomba került barátságos arcot vágni Caprarának; de hát gyermekeim jövőjét nem áldozhatom fel. Ha a király nem egyezik bele egybekelésünkbe, esetleg örökre elszakítja tőlem gyermekeimet. Mivé lenne az udvar levegőjében a Rákócziak és Zrinyiek sarja?

— Te maga vagy a tökéletesség. Ha nőm leszesz, hajlandó vagyok én is békét kötni a császárral. Mert hisz semmi sem kívánatosabb előttem, mint hogy hazajöhessenek

és békés életet folytathassak oldalad mellett. Oh, milyen szép is lesz az.

Ilona nem mondott ellent. Ragyogó szeme tele volt igennel: igen, igen, igen! szép lesz, olyan szép, amilyen varázslatos képet csak az álom festhet a hiszékeny lélek elé.

— A török az erdélyi fejedelemséggel kecsegtet, a francia király évi pénzsegélylyel biztat, ha a háborút folytatom.

Megfogta Ilona két kezét és a szemébe nézve így egészítette ki:

— De van-e széles e világnak olyan fejedelemsége, van-e a világ összes királyának annyi kincse, amely fölé ezzel a gazdagsággal? ! . . .

— Tehát már meg van kötve a béke?

— Még nincs; csupán a fegyverszünet. Saponára ígéretet tett, hogy feltételeimet okvetlenül elfogadják Bécsben.

— És ha nem?

— A török és XIV. Lajos király segítségével folytatom a háborút, amelyben a porta rendeletéből Apaffy is részt fog venni.

Ilona fölsóhajtott.

Igy hát csupán csalóka délibáb volt az előbbi kép.

Thököly eltalálta jegyese gondolatát. Gyöngéd hangon mondta:

— Azért ne késsél engem kezeddel boldogítani. Ha a császár még eztán is halogatja beleegyezését frigyünkhöz, a hatalmas támogatás mellett, amit a török és francia biztosít számomra, meg tudom védeni úgy a te, mint gyermekeid jogait a császár ellen.

— Felesége leszek kegyelmednek, ha megköti a békét a császár, ha nem; de egyezzek bele, hogy újabb megsürgetés végett még a kegyelmed ittlétében Bécsbe indítsam Ujlaky István asztalnokot.

— Ez ellen semmi kifogásom.

IX.

A pihenő kurucz táborban nagyon talitarka hangulat uralkodott.

Csoportokban állongáltak a tétlen vitézek.

Vártak a fővezérrel együtt.

— Hm, hát minden türelemnek meg volna a maga határa; hangzott egy közvitéz szava, aki már napok óta maradhatlankodott.

— És ha eljutottál a határig, öcskös, hát fordulj vissza; dohogott egy öreg kurucz, a ki épp ekkor fogott hozzá, hogy a megrakott szabad tűzhelyen ropogósra süsse az elejtett vadat.

— Nem tempója ez a kurucznak, bátya. Hol látott kend háttal fordult kuruczot, mikor előtte a veszedelem.

— De mikor mögötte meg békesség van. Ti, zöld ficzók csak hübelebalázs módjára rohantok. Nektek se kicsi, se nagy, a kihez visszavágytok az ősi fészekbe, de mink szívesen hajlunk a tisztességes békére tiz évi számüzöttség és harc után.

Még egypár hasonszőrű fiatal ficzkó szegődött az előbbihez és hatalmasan letorkolták az öreg harcos állítását.

— Mit ősi fészek?! Mit békesség?! Amig a karunk birja, arra való a fegyver, hogy forgassuk. És a mig eleven német akad, addig ne pihenjen a kurucz fegyvere.

— Hát én se az egyik, se a másik szélsőségbe nem csapok, szólt közbe az egyik, a kinek a tulságos fiatalság se forralta már a vérét, de az évek se hűtötték le még egészen annak melegségét; hát mondok nem végleteskedem, de

már én se birom ki soká türelemmel, miként a fővezér, gróf Thököly Imre, a kit csak Rákócziné követei meg szerelmes levelei szelidítettek kezes báránynyá. Saponára ezredes a fegyverszünet megkötésekor hat hetet szabott ki arra, hogy meghozza az udvar válaszát és imhol már kétszer hat is a hátunk mögött van, a nélkül, hogy a füle bojtját is mozdítná Bécs.

Már-már általánossá lett a békétlenség, mikor végre Saponára ezredes visszatért a szepesi prépost kíséretében.

— Nos, nos, mi hirt hozott az ezredes? fogták körül azt a közvitézt, a ki papirt, téntát viitt Thököly sátrába miután pár perczig értekezett az ezredessel.

— A házasságára nézve meghozta az engedélyt a fővezérnek, de egyébként nem kielégítő a válasz.

Kevéssel Saponára érkezése előtt Thököly követei: Géczy István, Radics Endre és Tunyogi Sámuel kerültek vissza Konstantinápolyból.

— A szivünk, a lelkünk megkáprázott a fényes ígéretekől, melyekkel a szultán utra bocsátott; jelentette Géczy István a fővezérnek.

— Á félhold egész hatalmával kész támogatni bennünket.

Thököly bevárta, míg Saponára visszatért az üzenettel, aztán haladéktalanul Budára sietett, a hol megkötötték a szövetséget a törökkel.

Thököly István gróf május második felében tért vissza Kaposvárra, a hol leendő sógora, Zrinyi János s a kis Rákóczi Ferencz Leleszig ment eléje.

— Légy üdvözölve, hős Thököly; légy üdvözölve, szeretett sógorom.

— Köszönöm a szives fogadtatást. Sem szeretettel, sem gyűlölettel nem maradok adósa senkinek. De mert annak vagy fivére, a ki legdrágább nekem ezen a nagy világon: a te szeretedet kétszeresen fizetem vissza. Egyebekben, bened már a jó pajtást üdvözlöm, János.

— Ebben igazad van: valódi jó pajtásom voltál te már

akkor, mikor a végzet rabtartómmá tett; és soha ki nem pusztuló hála . . .

— Nem szeretem ezt a szót. Nem hálából fakadt, kénytelen szeretet, de az a vonzalom becses előtttem, mely olyan szabad, mint a felhők madara és oda száll, a hova szíve tiszta ösztöne hajtja.

Szívélyesen ráztak kezét; azután ahhoz a szép kis ficzkóhoz fordult, a kinek nyílt ábrázata, őszintén ragyogó tekintete a legédesebb Isten hozott volt Ilona jegyese előtt.

— Jer a kis apád szívére, Ferkó fiam. A szemeidben, az arczvonásaidban az édes anyád szép lelke támad második életre. Hát szeretsz-e engem, fiu?

Bátran felelt az alig hat esztendőös gyermek:

— Nem vagy német, hogy ne szeresselek.

— Mi a kő? hát ha német volnék, nem szeretnél?

— De nem ám!

— Már ezzel a szavaddal a szívemhez forrtál, Isten növelje veled együtt ezt az érzelmedet.

Országgra szóló ünnepség esett Munkács várában 1682. év június 15. napján; amikor végre a pap áldása is megerősítette azt a frigyet, mely két olyan lényt kötött egymáshoz, akiket egymás boldogítására teremtett az alkotó.

A fényes násznép közt Saponára ezredes is hivatalos volt.

A hosszú szenvedés és harci zaj után az égiek tiszta zenéje szólalt meg. A földi keservek után egy darabka menyország szakadt le Munkács várába olyan boldogság képében, amilyet alig élvez halandó a földön.

Ilona egy félistennek tekintette az urát és Thököly Imre azt érezte, hogy csak most költözött bele a lélek az ő sokat hányt-vetett földi hüvelyébe, a mióta egy ilyen asszony cserélt vele szívet.

A míg a belső termekben gondtalanul csapongott a kedv, az összegyűlt násznép egy töredéke előtt érintetlenül maradtak a serlegek az egyik mellékteremben: Radics Endre,

Géczy István, Tunyogi Sámuel a Konstantinápolyban járt követek köré gyűlt itt a kuruczok színe-java.

— Hát kár bizony minden perczért, a mit a fővezér most a családi boldogságnak áldoz, a mikor olyan két támasza van, mint a IV. Mohammed szultán és XIV. Lajos király; dohogta hosszú bajuszát tekergetve Radics Endre.

— Soh se féltsd te a fővezért, bátya; vetette ellen Tunyogi; nem rozsdásodik a fővezér kardja hüvelyébe, még ha első kívánságul kötné is ezt ki a felesége, a kit pedig esze nélkül szeret.

— Rosz csapáson jártok mind a ketten, ha azt hiszitek, hogy Zrinyi Ilona egy perczig is békére serkentené az urát, ha alkalom kínálkozik arra, hogy farkasszemet nézzen a némettel. Sokkal több borsot törtek már Bécsben a nagyasszony orra alá, semhogy a gyűlöletnél egyéb sarjadhatott volna szívében az udvar iránt; biztosította őket Géczy István.

— De hát akkor mit keres itt ez a labancz majom: ez a Saponára ezredes?

— Merő asszonyi furfang. Időnek előtte nem tűzhetett össze a némettel, a kinek kezei közt a Rákóczi gyerekek. vagyona. Nem juttathatja koldusbotra a tulajdon gyermekeit. Nézd, milyen igaz barátsággal cseveg a kurucz urakkal; a szíve ül a tekintetében. Velünk érez ez az asszony a lelke utolsó izéig.

Csak pár rövid nap telt és Thököly Imréné bebizonyította, hogy teljesen igaza volt annak, a ki a mellett kardoskodott, hogy Zrinyi Ilona egy perczig se serkenti békére az urát, ha alkalma nyílik arra, hogy farkasszemet nézzen a némettel.

Alig pár nappal esküvője után Thököly hirádst vett a szultántól, hogy Ibrahim budai basa Fülek alá vezeti hadát, a hol a kuruczczal egyesülve előbbre hatolnának.

— Vértő szívvel válok tőled, édes párom, szólt a fiatal férj; de a mig hazám nem szabad, rabbilincsen minden igaz magyar teste-lelke. Érdemetlen pulya volnék, ha a bolgogság

napfényében sütkérezném akkor, a mikor viharterhes felhők torlódnak Magyarország egére.

— Egy szó mentséget se akarok tovább hallani. Nem a csókja, nem a szerelmet suttogó szava kedves előttem az én édes uramnak, de a bátor lelke. Azt csodálom, azt imádom én.

És az ifju férj fölkötve a kardját, indult Kassa alá.

Thököly hada elfoglalta Kassát, majd Füleket, a hol Ibrahim budai basa a szultán nevében hívatta maga elé a hőst.

— Légy üdvözölve dicső fővezér. A te istened áldása kísérje tovább is fogyveredet. IV. Mohamed szultán nevében ezennel kinevezlek Magyarország királyává.

— Mélységes hódolattal veszem a nagy ur elismerő kitüntetését, de a fejedelemségnél nagyobb czimet el nem fogadok.

— Éljen a fejedelem! tört ki eget rázó viharként.

Magyarország ekkor a Vág vonalig, néhány vár kivételével, Thököly hatalmában volt.

— Éljen a fejedelem! hordták vissza a füleki hegyek.

Ezzel aztán kibontotta zászlóját Thököly, melyre a haza szabadságán kívül nyílt hadüzenet volt írva a németeknek.

Miután tisztességes békét nem köthetett Béccsel, ezentul nyílt sisakkal szállt sikra Lipót király ellen.

E győzelmei után Thököly rövid időre hazament magára hagyott feleségéhez.

Ugyanekkor Munkácsra vitte a füleki kapitányt, Koháryt, a kit rabul ejtett.

Levélbeli híradásokkal Thököly tudatta győzelmei felől Ilonát és így napsugras ábrázattal fogadta felesége a szerencsés fejedelmet.

A szultán újabb hadjáratra készül Lipót ellen. Kara Musztafa vezér indítja meg seregét. Eszéknél találkozunk. Csak pár napom van, drága világom, a mit melletted tölthetek.

És milyen szép egy pár nap volt az !

Csak egyetlen árnyfolt vonult rájuk.

Egy napon a vár alatt sétálva Thököly beleütközött az egyik szolgába, a ki a délbe feltálat fogásokból a legizletesebbet vitte a vár pinczéjébe levezető pincze felé.

— Hová ? kinek viszed azt az ételt, fiu ?

— Koháry kapitány urnak küldi a fejedelemasszony.

— A fogolynak ?

— Annak. Megesett rajta a jó szive, mivel hogy tudomására jutott, hogy a kapitány már napok óta nem evett egy falatot se a rabkosztból. Hát tetszik tudni, a ki jobbhöz volt szokva, nehezen törődik az olyan lotyhoz, a milyeneket a konyhamester rendelt számára.

— Az én parancsomból történt ; szólt ingerülten Thököly. Aztán fölkereste Ilonát :

— Dorgálni jöttelek, csillagom.

— Jussa van hozzá kegyelmednek ; mosolygott a legédesebbik mosolygásával a nagyasszony. Rászolgáltam ?

— De rá ám ! Egy szolgába botlottam bele az imént, a ki a legizesebb falatok alatt hajladozó tálczával sietett a fogoly Koháryhoz, azt állítva, hogy te küldted azt neki.

— Igazat mondott. Ugy bánnak a szegény emberrel mint a legutolsóval. Az ellátása, az élelmezése . . .

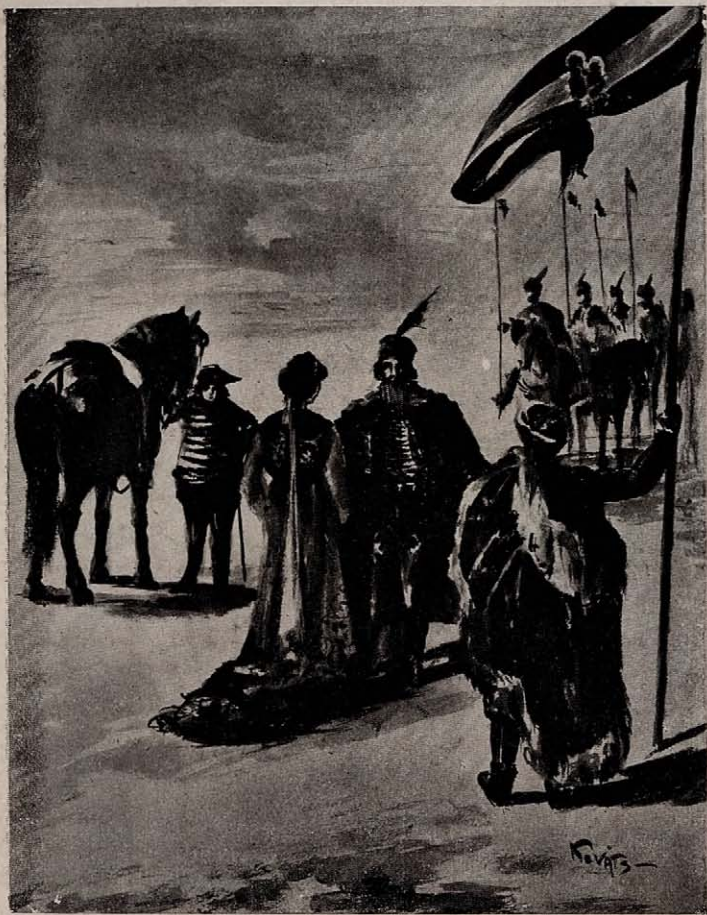
— Annyit se érdemel ; esett Ilona szavába az ura. Barátságos szóval ajánlottam neki, hogy csatlakozzék hozzánk, de hallani se akart felőle. Most hát ő lássa.

— De gondolja meg, kincsem uram, ha a hadiszerencse változtával kegyelmed jutna a Koháry István sorsára, nem áldanám-e én azt a kezét, a melyik puhábbra vetné a kegyelmed fekhelyét, izesebb falatokkal enyhítné éhségét ?

Thököly elnevette magát.

— Asszony szivvel nem vitázhatik a férfi ész.

Hanem aztán tette azt, hogy Munkácsvárából Ungvárra vitette a foglyot.

Úgy néz ki, fejedelemasszony, hogy a saját hitvestársa se ismerné meg.

X.

Hogy ha tüzes taplót tettek volna annak a paripának a füleibe, a melyen Thököly Imre vágtatott Munkács felé, nem röpülhetett volna jobban, mint a hogyan vágtatott.

Vérig járt husában a fejedelem sarkantyuja, szakadt róla a tajték; mintha patái nem is érnék a földet, de úgy hasitná át teste a levegőt.

Az egy heti fegyverszünetet használta fel Thököly arra, hogy egy-két órát Munkácson töltsön.

Máskor is megcselekedett effélét, de akkor nem hajtotta olyan szivnyugtalanság, mint ez alkalommal.

Alig eresztették le a várból a hidat, első kérdése volt Thökölynék:

— Hogy van?

— Már jól, uram.

A hogyan a feleletet adta a Borotvás Pál és a szemében rezgő köny megértette a fejedelemmel ennek a feleletnek a jelentőségét: «Már jól van.»

Mintha tetőtől talpig villám futott volna rajt keresztül, bénultan állt egy-két másodpercig Thököly.

Ekkora már Ilona is értesült az ura megjötte felől.

Lesietett hozzá.

— Nem vette az utolsó írásomat? kérdezte fojtott hangon Thökölyné.

— Nem, de azért Borotvás szavából, arczatából sejtem, hogy mit tartalmazhatott: a kis György . . .

— Oh, bár egyszer láthatta volna kegyelmed. Arczában egészen a mása volt.

A fejedelem lehorgasztotta fejét.

Pár hete, mióta György fia születésének hírét vette, egy új világ támadt a lelkében. A mi szabad percze volt az életének két hét óta, ama tervek kovácsolásában töltötte el, hogyan nevelje a fiát? Láttá Thököly Györgyöt olyan hősnak és olyan hatalmasnak, aki előtt egy egész ország hódol, s a ki oly boldoggá, szabaddá teszi nemzetét, a milyenné az apja tán nem tehetette.

Egy hét előtt az asszonya irását vette Thököly Imre, a melyben az a szomorú hír állt, hogy az alig két hetes fiú beteg, komoly beteg.

Lóra pattant és éjet-napot egybevéve száguldott Munkács vár felé.

És mégis elkésett . . .

A férj és feleség lementek a vár kápolnájába. Ideiglenesen ott helyezték el a kis csecsemő holttestét.

Sokáig álltak szótlanul.

— Hogyha visszavette, miért is adta?! fakadt ki Thököly, elkeseredve függesztve szemeit az ég felé.

Ilona fejét odahajtotta az ura keblére.

— Mintha a legfényesebb csillag esett volna le a menybóltól, amely Munkács fölött ragyogott; hangzott szakgatottan az anya szava.

Igen, mintha a csillaguk, a jó csillaguk tűnt volna le Thökölyéknek ettől az időtől fogva . . .

*

Thököly Eszék alá sietett hadával, ahol Kara Musztá fával egyesülve, Bécs felé nyomultak.

Számra nézve is hatalmas haderő volt ez, de a lelkesedés, a mely a kuruczokat tüzelte, minden egyes közbírónek két-két fegyverforgató kart kölcsönzött.

1683. július 14-én érkeztek Bécs alá.

A császárvárost Sthahrenberg gróf védelmezte emberül.

Két hónap alatt tizennyolcz rohamot vert vissza és huszonnégy kirohanást intézett a török ellen.

Az ütközet 60-ik napján megjelent Lipót szövetségese Sobieszky János lengyel király, a ki egyesülve Károly lotharingiai herczeggel, szeptember 12-én 80.000 harczos támadta meg az ostromló törököt.

Rettenetes volt a harcz. Ágyu és puska golyók tüzes utja a levegőben, vérpatakok a földön. Hullt a török, mint a gabona a sarló alatt. De azért keményen tartotta magát Kara Musztafa serege, míg aztán este hat órakor futásnak eredt, 300 ágyut, 15.000 sátort és tömérdek kincset hagyva maga után.

Pozsonynál Thököly seregét is legyőzték.

Thököly Imre nehéz sebbel a fején és még nehezebbel a lelkében fetrengett sátrában napokig.

Az a hős, a kinek kevéssel ezelőtt meghódolt Kassa, Eperjes, Lőcse, Szepesvár, Szendrő, sőt küzdelem árán Fülek-vára is, szégyenével és seregének roncsával takarodott ki Pozsonyból.

Mint a halálosan sebesített sivatag királya, úgy üvöltött tehetetlenségében a kurucz hős.

Egymásután érkeztek a rosszabbnál rosszabb hírek.

Mi az megint? riadt föl a testi lelki fájdalmától megbénult Thököly.

— Egy kémünk érkezett vissza, a ki odaát járt az ellenségél, majd Győrön át Belgrádig követte a megfutamodott Kara Musztafát.

— A nyomorult mozzlimja!

— Oh, az uram, még pedig százszor nyomorult! Tudod-e mit tett ez a Kara Musztafa? Bevádolt a szultánnál, mint főokozóját a bécsi kudarcznak.

— Oh, a hitetlen, a gyáva kutya! ordított föl Thököly. Hozzatok élém emberünket.

Még az ellenség elé se járult volna nagyobb félelemmel a rabul esett áldozat, mint az odaátról visszaszökött kurucz kém.

— Mondj el mindent, amit tudsz; mondd gyorsan, ha nem akarod, hogy annyi darabra vágassalak, a hány hajad szála van.

— Kara Musztafa Győrig futott, onnan Belgrádba ment. Itt vette a szultánnak Drinápolyból adott parancsát, a mely Musztafa megfojtását rendeli. Musztafa téged vádol, mint a sereg romlásának okozóját.

Thököly Imre tombolt dühében. Egyebet nem tehetett.

A hadiszerencse ettől fogvást elhagyta a kuruczokat.

A császáriak nemsokára megvették Eperjest, Ónodot, Patakot, Tokajt, Kállót, ugyannyira, hogy az egykor rettenthetetlen fővezér már-már megdőbbsenve állt a vereségek sulya alatt.

Mig fényes győzelmek tartották távol urát, Ilona békés megadással türte az egyedüllétet; azt, hogy folyton el kellett szakitva lennie szive felétől. Gyermekai, háziteendői és a jó-tékonyosság közt osztotta meg életét. De mikor folyvást lesujtó hireket vett hitvese felől, a bátor szivü, példás hűségü társ nem birta türtőztetni magát.

Egy napszálltakor lelkendezve lépett Thököly sátrába a künn őrt álló katona.

Épp elszunnyadt az egész nap talpon levő hős.

— Uram, ébredj. Valaki közeleg.

Thököly egy szempillantás alatt felszökött helyéből.

— Az ellenség tört rajtunk? kérdezte félig még kábult hangon.

— Nem, nem ellenség, de jó barát, jó barát, kedves uram: hangzott egy szelid női szózat.

— Ilona, te itt? Hogy jöttél ide?

— A szivem hajtott és a kötelesség.

— Oh, legyen áldott a te jóságos szived! tört ki Thököly, keblére zárva hű társát.

— Magammal hoztam a gyermekeket is, mert így nyugodtabban töltök kegyelmeddel pár napot.

— Ha az önzésem nem volna nagyobb annál a köteles-

ségnél, a melylyel a gyöngé nőnek, a gyermekeknek tartoznám, azt kellene mondanom: miért jöttél? menjetek nyomban vissza; mert itt csak nyomor és nélkülözés vár reátok.

— És azt hiszi engedelmeskedném? kérdezte Ilona gyengéd, de mégis erélyes hangon. Ha jólétben, dicsőségtől övezve tudnám, be érném hírével; de mert csak sanyaruságot kell szenvednie, ebből kikérem a részemet.

— Mondom, mondom, hogy rut önző vagyok. De mikor most úgy elpártolt tőlem a szerencse, ellökhetek-e ekkora jótéteményt.

És ez időtől fogva Ilona többször fölkereste férjét táborozásai közben gyermekeivel együtt; sejtelve sem lévén arról, hogy Thököly némely tanácsosa, kik a Rákóczi-ház örökösét uruk nagyságának mintegy akadályául tekintették, őt mindenfelé mostoha apja után hurczolva, a mellett, hogy a tábori élet sanyaruságainak, veszélyeinek teszi ki, még életét is kockáztatja.

A kis Rákóczi Ferencz hü szolgája, Kőrösy György kapta rajta egyszer, hogy a fiúcskát az említettek meg akarták mérgezni.

A hü ember megakadályozta a fekete szándékot, de arra nem volt bátorsága, hogy azt felfedezze az édes anyának.

Ilona több fennmaradt levele tanuskodik arról a határtalan és odaadó vonzalomról, a melylyel férje iránt viseltetett.

Egy helyütt ezt írja:

«Megvallom, nem gondoltam volna, oly szerencsétlen legyek, kegyelmed nélkül töltsem sirással az áldott ünnepeket; de minthogy Isten ő szent felségének és kegyelmednek úgy tetszett, legyen úgy minden. — — — De kérem, édes szívem uram, legalább gyakortabb tudósítson maga egészsége és hunléte felől.»

A sok bánkódás még egészségét is megtámadta, de a hü nő példás önmegtartózkodással türt mindent. Részt vett a

a hadviselés gondjaiban és anyagilag is támogatta férjét, mikor ez már kimerült a növekedő költségekkel szemben.

Mert ekkor még az összes Rákóczi javak Ilona birtokában voltak . . . 1685-ben aztán csappanni kezdett vagyona.

Ez az időpont tünteti föl először Ilona fényes jellemét.

Ebből az időből kelt a következő levél:

»Szinte indulófélben voltam Szerencs felé, midőn érkezett Nádassyné asszony,* s hozta kegyelmed szombat este kelt levelét és újabb parancsolatait. És minthogy későn érkeztek a Nagy Albert katonái, azon mult már mai indulásom Szerencs felé. Most pedig igen jól esett, hogy itt helyben ért kegyelmed parancsolatja; és ha szintén indultam volna, én holnap Regéczbe mentem volna s onnét vittem volna végbe ugy is kegyelmed parancsolatját.

Édes szivem, gondolja meg kegyelmed azt, hogy ha engem kegyelmedtől elszakitnának, nem lenne nagyobb örömük s bizonyosb veszedelme kegyelmednek, a kitől Isten oltalmazzon. Az én Istenem én nekem ne adja azt érnem, hogy én az én édes uram nélkül, akárminemü bátorságos várban vagy helyben megmaradásomat lelhetném. Én azt nem kívánom; hanem vagy élet vagy halál: semminemü félelem, sem nyomoruság engemet kegyelmedtől el nem rekeszt. Csak éppen kegyelmed el ne hagyjon, én ha gyalog is, kész vagyok elmenni, valahon hallok kegyelmedet lenni. És így, édes szivem uram, ha jól leszen dolgunk, együtt vigadjunk; ha pedig igen akár minemü ellenkező dolgunk leszen, egymást vigasztaljuk és együtt leszünk; mint Isten akarja, együtt viseljük a keresztet.»

* Thököly nénye.

XI.

Mint mikor a viharterhes levegő sötétebb és sötétebb párázattal vonja be a menyboltozatát, oly áthatlan felhő ereszkedett mind alább és alább Thököly életére.

Az egykor rettenthetlen hőst nehéz csüggedés bénította. Jóformán tanácstalanul ült sátrában.

Nem is vette észre: mikor lépett be hozzá egyetlen fegyvertársa és barátja, akiben még bizhatott, Vay László.

Csak akkor lett figyelmes, mikor vállán érintette a fiatal vitéz.

— A csüggedés és tétlenség két egy ikertestvér, akik megfojtják az emberben a tetterőt. Most pedig emberfölötti erőre van szükséged, barátom.

Csak a tekintetével kérdezte, hogy mit értsen szavaiból.

— Több oldalról vettem értesüléseket . . .

— Egyik rosszabb a másiknál, ugyebár?

— Áltatnálak, ha ellentmondanék.

— De el se is hinném. Halljuk sorjába.

— Többen a basák közül szakadatlan veszteségük fölött való szertelen dühükben, ellened fordították haragjukat. Téged okolnak a béke megszegése, a fejükre torlódott tenger szerencsétlenség miatt.

— Hitvány ember keresi mindig a másikban a hibát.

— Némelyek azt suttoгják, hogy veszedelmüket czélozva bonyolitottad őket a háboruba.

A dühtől tájtékozva ugrott föl Thököly:

— Mért nincsenek itt, hogy fojtanám meg őket egytől-egyig?!

— A császári tábornokok is fondorkodtak ellened. Minden törekvésük az, hogy a kuruczokat elédesgessék tőled és visszavigyék a királyhüségére.

— Hogy cserben hagyjanak, hogy eláruljanak, ugyebár?

— Nincs különben.

— Akkor aztán kicsavarták a fegyvert kezemből.

— Tartsd oly keményen, hogy az ne sikerüljön nekik.

— Megkísérlem.

Másnap reggel Thököly szemlét tartott serege felett.

— Csak ne veszítsétek el bátorságtokat, fiuk. Ügyünk igaz. Győznünk kell!

Az elégedetlenség moraja futott át a kurucz vitézek során.

A fejedelem fülhegygyel hallott egyes megjegyzéseket:

— Csak ott a hiba, hogy már nagy ideje halljuk ezt a szép szót, anélkül, hogy valamelyes látszatja volna.

— Előbb-utóbb a fővezér önzésének, nagyravágyásának leszünk áldozatai.

— Hát akik átmentek a császáriakhoz, nem bánták meg.

Thököly tette, mintha nem hallaná, nem látná az elégedetlenséget.

Komoly tanácsot tartott egyetlen meghittjével.

— Érzem, látom, hogy a mindjobban növekedő bizalmatlanságot meg kell törnöm, ha el akarom kerülni vesztemet. Minden reményem elenyészett az iránt, hogy Lipót császárral kibéküljek. Most már csak a török hajlandóságától, barátságos indulatától függ, hogy minket is befoglaljon a kötendő békébe, egyedül az menthet meg a végveszélytől.

— Csak az a bökkenő, hogy Caraffa tábornok fényes ígéretekkal akarja rávenni Szejtán basát, a belgrádi vezért, amely szerint a kívánt békét azonnal megnyerik a bécsi udvartól, miheyst a kuruczvezért, téged, kézre szolgáltat.

Thököly ökölre szoritotta kezeit.

Aczél ujjai mélyen belevágtak a husába.

— Kárhozat! kárhozat!

Mint a vad a kalitban, úgy járt egész nap sátorában.

Éjjel pedig tágra nyitott szemmel követte tekintete a semmit, amely az áthatlan sötétségből bámult rá.

Dicsősége, merész reményei úgy fosztottak szét, mint az anyagtalan pára, füst.

Honfitársaira már egyáltalában nem számíthat. Szerencséje buktával népszerűsége is alámerült.

Kevéssel ezelőtt elégséges volt, hogy fegyvere hegye megvillanjon a sereg közepett, vakon rohantak utána ezren és ezren.

Hada hűségének örökös zálogát vélte ebben.

Hűség? Hát mi az a hűség?

A szerencse uszályhordozója.

A sors lehámozta róla ezt a fényes mezt: a szivárványszínű szerencsét.

Nem! nem! nem!

Szívós természete fölülkerekedett.

Egy gondolat cikázott át az agyán.

Utána kapott. Belcsimpaszkózott, mint a vízbe fult a szalmaszálba.

Agya benépesedett tervekkel.

Ha visszanyerné a török bizodalját személye iránt és több segínyt nyerendő fölkeresné a nagyváradi basát . . .

Szemenkint füzte össze a tervek hosszú lánczatát.

Daczosan egyenesedett ki a balsors által már-már meggörnyedt alakja.

— Nyergeljétek a lovamat! — adta ki a parancsot még pirkadat előtt.

Kürtszó jelezte Munkács várába, hogy valaki közeledik.

— Az uram! — kiáltott föl Ilona, aki inkább a szívével látta még csak, hogy ki üli a vár felé száguldó paripát.

Néhány percz múlva pedig zokogva borult a váratlanul megérkezett hitvestárs keblére.

Sirt és nevetett örömében.

— Nem vártam . . . Mi hozta? . . . Hogy is kérdez-

hetek ilyet? Az Isten, a jóságos Isten, aki oly kegyes irántam.

— A balsors, a balsors, édes párom, amely úgy bánik már el velem, mint a rakoncztalan gyerkőcz a labdájával. Nézd, mivé lettem! Thököly, aki alig egy éve egy ország büszkesége volt, ma senki, semmi!

— Kegye' med ma is az, aki volt és marad mindig: minden, egy egész világ.

És ő még kétségbe vonta a hűség létezését!

Thököly térdei szégyenérzetének sulya alatt megtörttek a fönséges nő lelki nagysága előtt.

Ilona lehajolt hozzá.

Csókjaival borította alig behegedt homloksebét.

— Minden, egy egész világ! — ismételte a lelke közepéből fakadt hangon.

Thököly apróra elbeszélte a közelmúlt napok gyászos eseményeit, mikor bizalmas kettősben, tanuk nélkül ült hitvese mellett ennek lakosztályában.

— És most személyesen értekezik a nagyvárad basával?

— Csak ezt a kivezető utat látom a rettenetes hinárból. Félt azonban, hogy a hitében már megrendült török nem fog bizni bennem.

— Thököly szavában ne bizzék valaki, az lehetetlen.

— Te, aki ismered a lelkemet, szívemnek minden kis ránczát, te bizonyára így vélekedsz. De a gonosz befolyás alatt álló idegen . . .

Egy szempillantásig hallgatott Thököly.

Hogy is kezdje? hol is kezdje?

Szakgatottan ejtette a szókat:

— Csupán egy módja volna, hogy bizalmat költhessek a törökben, hogy kiöljem benne a gyanut végképen.

— És mi ez a mód?

— Ha hűségem zálogául olyaskit küldhetnék Konstantinápolyba, aki becses előttem, aki kezesség arra, hogy

semminemű hűtlenséget nem követhetek el a portával szemben.

Ez a szó «kezes,» nehéz emlékeket szakgatott föl Zrinyi Ilonában.

Képzelete se volt róla, hogy kire céloz az ura. De azért szinte ösztönszerűleg összeborzadt arra gondolva, hogy Thököly tuszt akar indítani egy idegen hatalomhoz.

— Miért rettensz vissza annyira e gondolattól?

— Még kérdezheti kegyelmed azok után, amik a közelmúltban történtek. Egykor fivéremet, Zrinyi Jánost is tuszul küldték Bécsbe. Ott fogták örökre. A Zrinyi család utolsó sarja, mint német tisztt, hazája ellen használta fegyverét. És most Bécs ostrománál az a gyanu támadván, hogy a magyarokhoz szitt; hogy Lipót király életére tör, Rattenburg tiroli várba hurczolták. Ki tudja mikor szabadul ki?

(Ilona ekkor még nem sejtette, hogy egyetlen öccsét később Kufsteinba viszik, ahol husz évi rabság után megtévelyodva, szinte állattá válva rothadt el börtönében.)

— Ha Isten velünk lesz, mielőbb. Ez is egy okkal több, hogy megtörjük Bécs hatalmát.

— És kit szemelt ki kegyelmed kezes gyanánt?

Thököly nem adott egyenes választ.

Nehéz sor lett volna az.

— Ugy van, itt csak gyors elhatározás segíthet. Mert ha a fokozódó bizalmatlanság még több tápot ad a szultán gyanujának, szövetségesem rövid időn börtönörömmé válhat.

Mintha ezzel minden veszélytől megóvhatta volna, Ilona görcsösen fonta két karját az ura nyaka köré.

— Elfogatni kegyelmedet?! Börtönre vetni kegyelmedet?! Százszoros halállal halnék én meg akkor.

— Pedig csak egy hajsza választ el ettől. Kuruczaim mind nagyobb számban mennek át a császáriakhoz. Aki még van, az is már olybá vesz, mint a régi veretű pénzt, amelylyel már csak a gyermekek játszanak. Ha azonban a porta bizalma újból megerősödnék és több segílyt adna, még egy-

szer fölemelhetném a fejemet, amelyet így tán egy török börtön falában fogok összezuzni. Mert Thököly minden veszedelemmel szembe mer nézni, de rabságot egy óráig se tűr.

— Az én jó Istenem őrizze ettől kegyelmedet és őrizzen engem.

— És a jó Isten mondja: segíték rajtad, de segíts te is magadon.

— Társa leszek ebben. Ketten tán mégis többet tehetünk.

— Ugy, ugy, édes jó párom: a te magas értelmiséged, erős lelked, önfeláldozó szived a legfőbb támasz, amelybe kapaszkodhatom.

— Küldjön hát kezeset a törököknek. De kit vél legalkalmasabbnak erre?

— Csak egyet, akinek nem eshetik bántódása és akoly becses lesz a porta szemében, hogy minden gyanuja könnyű páráként foszlik szét.

— Ki az?

Thököly úgy nézett az asszonyára, amely tekintet a lelkéből szakadt e szavakat fejezte ki:

— Nem akarom én rosszat, se annak a másoknak; de a te, az én, az édes mindnyájunk és drága hazánk megmentését.

— Kit szánt kezesül? — ismételte Ilona kérdését.

— Aki épugy a szivemhez van forrva, mint a tiedhez: Ferkót, a te édes kis fiadat.

— Jézus Mária!

— Na, ne sáppadoz; ne rémülj ugy halálra. Az anyai szeretet még a te tisztán látó szemedet is vakká teszi. Mi kára lehet ebben a gyermeknek?

— Idegen kézre bizzam az alig nyolcz éves gyermeket?! Hisz még az állatban is van annyi ösztön, hogy be várja, amig kölyke nélkülözni tudja az anyai gondozást.

— Lásd, édes kincsem, bár mily magasan állsz minden más asszony fölött, egyben mégsem bírsz felül emelkedni: folyton a sziveddel gondolkozol. Hát mondsza csak, ha vala-

mely hü emberünk felügyelete alatt Konstantinápolyba ne-
vekedik egyideig a fiut, van-e olyan veszélyeknek kitéve, mint
a milyen már nem egyszer környezte a háboru esélyei köze-
pett, mikor kénytelen egy várból a másikba költözni veled.

Ilona ismét János öcscsét hozta példának.

— De értsd meg, édes világom, Jánost az ellenség kezébe
adták, Bécsbe küldve őt; mig a török szövetségesem, akinél
ha most meg is lazult a baráti kapocs, az csak a rosszakaratnak
ama mesterkedése, amely azt hitette el a szultánnal, hogy
én elpártoltam tőle. Ha egyszer zálogul birja a legértékesebb
kezest, szemefényeként fogja őrizni, beczézni a gyermeket.

És ha tán renegáttá lesz igaz Istent hívó gyermekem!?

— Asszonyi rémképek! A félhold már-már elhomályo-
sodó fényességét most nem hitének, de hatalmának terjesz-
kedése adja vissza. Hatalma pedig úgy erősödik, ha meg-
van hozzá a kellő ereje. Kuruczaim e perczen Lipóthoz
kezdenek szítani; de ha látják, hogy barátságom megszilár-
dul a törökkel, biztosítékul tekintik arra, hogy újabb győze-
lemre viszem őket.

Thököly folytatta még pedig annyi ékesszólással, mely
lyel bebizonyította, hogy nemcsak a fegyverrel, de a szóval
is tud bánni.

Ilona megszűnt ellenvetéseket tenni.

— Mikor akar indulni? — kérdezte az urától.

— Holnap reggel. Azon kell törekednem, hogy mielőbb
Nagyváradon legyünk, mert ugy-e édes boldogságom, nem
ellenkezel tovább?

Szelid megadással simult Ilona az ura keblére, anélkül,
hogy egy szó ellenvetést tett volna ezentul.

Thököly azzal a megnyugvással hajtotta álmra fejét,
hogy rábeszélésének sikerült meggyőzni a hitvesét.

A hitvesét igen, de nem az anyát . . .

Ilona nem birta lehunyni szemeit, mert mihelyt szem-
pillái lezárultak, a legrettenetesebb rémképek jelentek meg
előtte.

Az önvád, a lel kifurdalás rettentő harcza kelt benne, amely hatalmas szövetségesre talált a mérhetlen anyai szeretetben.

Szinte félőrülten kezdett járni termeiben.

Aztán leült az ablak melletti karosszékre és kibámult az éjszakába.

Ezer és ezer csillag nézett vele farkasszemet. Mintha valamenyi a szívét járná át a ragyagó tekintetével, mintha azt kérdezné: Hát nem szakadsz meg te szív? Hát kibírod ezt a fájdalmat?

Nem, nem bírja ki. Beleszakad a szive.

Átment abba a szobába, ahol a fia aludt.

Megállt az ágya fölött.

A gyermek édesen szunnyadt.

Hosszu barna fürtői puhán omlottak a patyolat fehér vánkosra.

Föléje hajolt.

Szinte magába szívta minden egyes lélegzetvétélét.

Soha se látta ilyen szépnek, ilyen édesnek. És soha, soha szerette úgy, mint ebben a pillanatban, mikor közel volt a percz, hogy elváljon tőle; hogy soká, soká . . . hogy soha se lássa.

Vad szenvedélylyel ragadta magához a kis alvót.

A gyermek fél álmában szólalt meg:

— Csókolj meg, anya . . . Nagyon szeretlek . . . Te is szeretsz, ugy-e?

— Nem, nem, nem szeretlek! Az én érzelmem csak gunyolja ezt a szót: szeretet. Hisz ha szeretnélek, ha csak annyira is szeretnélek, mint az együgyü madár az ő fiókáját, nem dobnálak ki a fészekből ilyen tehetetlen létedre.

Igen, merő önzésből kitettelek a háboru esélyeinek. Kockáztattam egészségedet, tán életedet . . . És most oda-doblak, mint valami zálogtárgyat.

Jaj, ne fond át kis karoddal a nyakamat, ne dugd ked-

ves kis fejedet ilyen hiéna anya keblére, ne keresd tiszta, ártatlan ajkaddal a legrosszabb anya áruló ajkát.

Tagadj meg. Nevezd a legelső jött-ment idegen asszonyt az anyádnak, csak engem ne, aki odadoblak, kényére adlak annak, akinek még az istene se az, akihez te fogsz imádkozni, ha veszély zudul rád.

— Távozz, távozz tőlem! — kiáltott, mialatt oly görcsösen szoritotta magához a gyermeket, hogy fölébredt álmából.

— Anyuskám, anyuskám, mi bajod?

— Nem vagyok én az anyád, de egy lelketlen idegen, egy gonosz ellenség, aki áruba bocsát téged.

A gyermek nem hallotta anyja szavait.

— Álmos vagyok, — nyöszörgött és ismét elnyomta az álmom.

Ilona kissé fékezte fájdalmának kitörését.

Vissza fektette vánkosára a kis fiút.

Leült az ágyacskája szélére és szinte görcsösen kapaszkodott a gyermek takarójába.

Elviszik, el, egy mesze országba. És folyton a feje fölött fog lebegni a halál vagy a boszu angyala, mihelyst egy olyan fordulatot vesz a háború, amely esetleg gyanút kelt a nagy urban.

Brankovics György esete villant meg agyában. A szerb despota két fiát küldte tuszul Murat szultánnak és . . . és mind a kettő világtalan koldus gyanánt került vissza az apai házba.

A rémképek őrült gyorsasággal halmozódtak egymás fölé.

Ilona kiterjesztett karokkal védekezett a rémlátásoktól.

Lovak toporzékolása, nyerítése hallszott.

Kis vártatra léptek közeledtek.

Thököly és Kőrösy György, a kis Ferencz szolgája jelent meg az ajtóban.

— Indulunk. Öltöztessétek a gyermeket.

Ilona megdermedve nézte: mint költi föl Kőrösy György a fiúcskát; mint adja rá az öltözetét, az ünneplőt . . .

— Hová megyünk? — kérdezte még mindig bódultan Ferencz.

— Az apussal jössz, fiam.

— De anya is velünk jön?

Már a kis kucsmát is a fejébe nyomták.

Ilona fölsikoltott.

— Uram, uram, egyetlen drága uram, nem bírom ki! Ne vigye el a fiamat vagy vegye el az életemet is.

Zokogva esett Thököly lábai elé. Karjaival körülfonta a fejedelmi férj lábait.

— Szakítsa ki, tapossa el a szívemet, mikor a gyermekemmel kilép ebből a várból. Ha zálog kell a töröknek vegye egész megmaradt vagyonomat; minden ingó és ingatlan javamat. Tegyen földönfutó koldussá, még akkor is áldani fogom, csak ne vegye el a fiamat, az egyetlen, az édes kis fiamat.

Ha Thököly nem a férje, nem forrón szerető férje, de legmérgesebb ellensége lett volna Zrinyi Ilonának, e fájdalom láttán megolvad a szive.

— Térj magadhoz, szegény, jó teremtés. Megérdemelném, hogy hü szereteted ádáz gyűlöletté váljon, ha ekkora fájdalmat okozok neked. Csillapulj, édes kincsem, csillapulj. Nem viszem magammal a fiadat, hallod, nem viszem el. Itt marad nálad és veled együtt fogja kérni az Istent, hogy ügyünk jobbra forduljon.

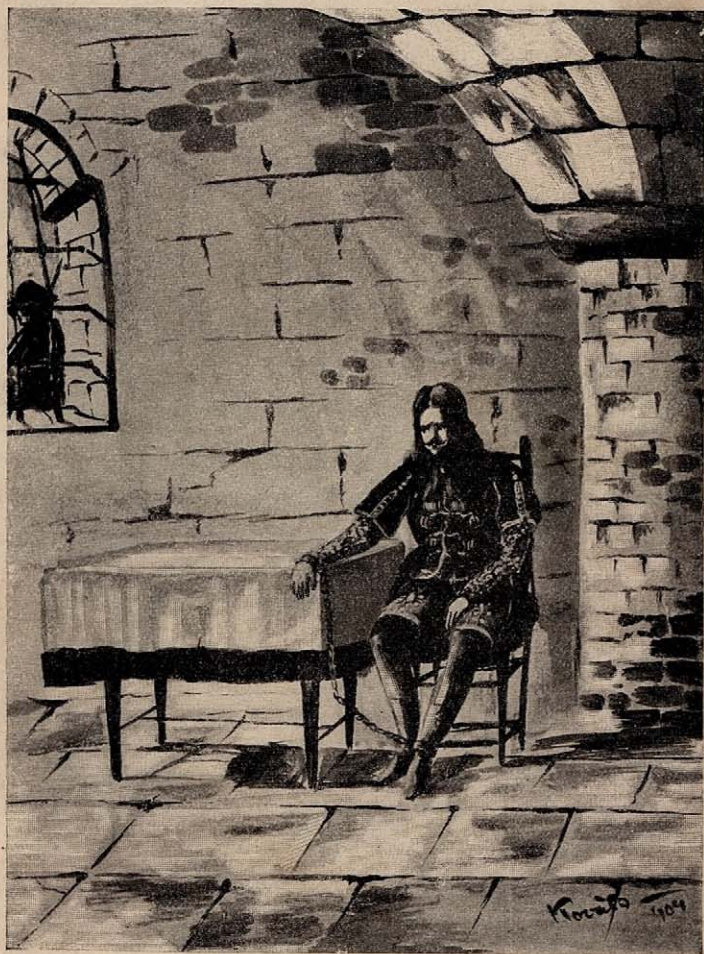
Ilona csak nehezen, nem annyira a szavaiból, mint jóságos nézéséből az urának értette meg, hogy mit mondott.

Éles kaczagásba fult a zokogó szava:

— Igaz? igaz? igaz? Nem viszi el? itt hagyja?

— Itt, Isten engem úgy segítjen.

Ilona fölszökött. A karjaiba kapta a fiát. Össze-vissza csókolta, aztán ismét odaborult az ura lábai elé:

Rákóczi Ferencz fogságban. —

— Áldja meg a jó Isten minden lépését, áldja meg az Isten a jó lelkét, amely olyan, mint az éltető napsugár!

A férj és feleség hosszú öleléssel vettek búcsút egymástól.

Az őszi égbolton még fönn ragyogtak a csillagok. Északról a gönczöl szekérének hét ragyogó szeme tekintett rájuk.

Milyen szép is az a hét fényes gömb.

Hét csillag egy határon, micsoda szép látvány.

De mennyi keserűséget, mennyi fájdalmat foglalhat magába ez a hetes szám, mikor esztendőik alakjában tolakodik két egymást igazán, hiven szerető lény közé.

Hét esztendő, alig több hét óránál, ha boldogan töltjük el, de micsoda végtelenség akkor, mikor arra kell gondolkunk, hogy ez a pláneta, amelyen élünk hétszer futja meg utját, míg ismét találkoznak, akik most olyan önhitten hangoztatják:

— A viziontlátásra, édes uram.

— A mielőbbire, — kiáltott vissza Thököly, aki sarkantyuba kapta lovát és a hűséges Borotvás Pál kíséretében elhagyta Munkács várát.

Még mindig ott szikrázott a hét csillag fölöttük.

És a szemmel be nem látható távolságban, a haladó szeme előtt áthatlan lepellel borított jövő egén is ott uszott egy hetes szám.

XII.

Hajnalpirkadattól napesteig hányszor meg nem állt óra-
negyedekig Thököly hitvese a várnak az utra néző egyik
ablakánál?? . . .

Minden kis felkeveredett porfelhő megdobogtatta a szi-
vét, a melyben az a reménység gyult ki: hátha a jó ura
kerül már vissza Nagyváradra? . . .

Remegve számlálta a napokat, az órákat, a perczeket:

Most már kijuthattak Munkács határából . . .

Most Biharmegyének vették utjokat . . .

Most értek be Nagyváradra . . .

Most áll szemben Thököly a nagyváradi basával . . .

Előadja terveit az ő ékesszólásával . . . és a basa kész-
örömet adja meg a kért segélyt.

Ez nem is lehet máskép.

Ki kételkedhetnék a kurucz király hős voltában? ki
abban, hogy ha perczekre el is hagyta a szerencse, annak
a fegyvernek győznie kell, a melylyel ő tör az ellenségre! . .

Ismét megjelent a gönczöl fényes fogata.

Szikrázva ragyogott a hét csillag.

Porfelhő emelkedett az uton.

Ilona két karjával belekapaszkodott az ablak kereszt-
fájába.

Az ösztöne sugta, hogy olyan lelki rázkódtatás szakad
rá, a mely kiszivja egész testi erejét.

Hát az öröm is okozhat ilyen halálfélelmet? Mert hisz
nagy öröm vár rá. Közeleg az ura! . . .

Arról-felől hallatszik a lódobogás, a merről Thökölynek kell jönnie.

Lélegzet nélkül sietett le a lépcsők alá.

Fölnyílt a várkapu.

Borotvás Pál állt a fejedelemasszony előtt.

— És az uram? . . . a gazdád . . .

Olyan fehér volt a hű szolga ábrázata, mint a ravatalon fekvő halotté.

Háromszor is megkísérlette, hogy feletet adjon, de nem volt hozzá hangja.

A félelem, a nagy lelki felindulás a torkába csimpaszkodott a jó öregnek.

— Nos, az uram? az uram? . . .

— Fejedelemasszony, hős Zrinyi Péter leánya, légy erős.

— Őlj meg egy szóval és ne apránként: egy-egy lélekzétvétellel . . . Az uramat . . . megölték?! . . .

Borotvás Pál látva azt, hogy az asszonya még nagyobra van elkészülve, bátrabban mondta ki a kisebbik szerencsétlenséget:

— Mentsen Isten tőle. A fejedelem ép és egészséges. Csak éppen az történt, hogy . . . hogy . . . a . . . a . . . nagyváradiba elfogatta és vasra verve kísértette Belgrádba. Kiséretéből sikerült ideje korán megosonnom és elhoznom az urad üzenetét, a mely röviden csak ennyi: ne aggódj miatta és ne veszítsd el hitedet az Istenben.

Hogy nem vesztette el benne való hitét bizonyította, hogy Ilonának, a ki kővé dermedve hallotta a hírt, ez volt első fölkiáltása:

— Édes, jó Istenem, légy velem!

— Oh, láttad volna asszonyom hős Thökölyt, a mint rárakták a nehéz bilincseket. Szinte fölkapzott: «Nemcsak magamról, de egész nemzetemről le fogom én rázni a bilincseket. Engem meg nem riaszt efféle semmiség!» — Aztán méltóságteljesen haladt a nyomorult janicsárok és spahik közt.

Olybá tűnt föl ez a menet, mintha nem rabot, de egy fejedelmet, egy királyt kísérne az alattvalók serege.

Ilonának pár pillanatra megtört lelke fölrázkódott.

— Én hősom! én mintaképem! Nem leszek gyávább az uramnál.

Bezárkózott a szobájába.

Levelet irt a szultánnak.

Ritkitotta párját az a levél.

Ujra a férfi-lelkű asszony kerekedett felül.

Higgadtan, csodálatos elmeéllal fogalmazta IV. Mohamedhez szóló sorait, a melyek meg kell hogy győzzék a szultánt: mennyire aláaknázza a saját érdekét, a mikor hűséges szövetséges társával így bánik el; azzal az emberrel, a kit ha némi hatalom is környékez, a legvitézebb sereg támogat és küzd vele együtt példás halálmegvetéssel.

Mihelyst elkészült vele, futárral küldötte a levelet Konstantinápolyba.

Alig pár héttel Thököly elfogatása után vendég érkezett Munkácsvárába: Petneházy Dávid, a kuruczok legelszántabb kapitánya.

— Mi jót hozasz nekünk, hős Petneházy?

E szavakkal sietett a vár asszonya az érkező elé.

— Ha megszivleled, egy istenes és bölcs tanácsot, fejedelemasszony. Ami a híremet illeti, az gonosz. Fejedelmi uradat, a ki a végből ment Nagyváradra, hogy segílyt kérjen a basától, vasra verve vitték Belgrádba.

— Nagy az Isten és uram még megszabadul, előbb, mint hinnénk; vágott szavaiba Ilona, a ki a szultánhoz irt levele után a legjobbakat remélte.

— Ne bizzunk oly föltétlenül abban, a ki már sokszor veszni hagyta a legigazabb ügyet is.

— Mi hát az a bölcs tanács, Petneházy Dávid?

— Ily gaz szövetségest, mint a török, én nem támogatok többé. Zaszlóaljammal együtt a császár hűségére térek át. Tedd azt te is fejedelemasszony, mert különben veszve vagy.

Thököly is azért szenved, mert abba a gyanuba esett, hogy látva ügyünk vesztét, alkudozásba akart bocsátkozni Lipóttal. A béke nem jött köztük létre. Valami gaz áruló besugta a szultánnak, a kitől már semmi jót se várhat Thököly.

— Hátha mégis; vetette ellen Ilona.

— Gondolj gyermekeidre.

— Hisz ha rájuk nem gondoltam volna eddig is, már rég nyílt ellenségként álltam volna szemben Bécszel. Az udvar annyi veszedelmet zuditott már a Zrinyiekre, hogy ha a hideg ész nem akadályoz benne, inkább szitanék a tatárhoz, mint azokhoz, akik miatt annyi igaz ügy jutott a hóhér pallosa alá. Nem vádolom én ezzel közvetlen Lipót királyt, de gonosz tanácsadóit.

— És a török, nem nyögünk-e járma alatt időtlen idők óta? És e hitvány báb, e Mohammed . . .

— Itt nincs szó a személyekről. Thököly nem az érdemes, jó barátot keresi a törökben, de az eszközt, a mely esetleg könnyebben vezet célhoz, mely célja lehet minden igaz magyarnak: hogy Magyarország végre szabad legyen.

— Rossz utat választott erre hős Thököly, a mint a következmény mutatja. És ha nem tartsz velünk, fejedelemsasszony, Ég veled . . .

Ionát ez alkalommal nem hagyta cserben reménye.

A szultán úgy látszott, bevette az okos szót.

1685. december 4-ikén hírnök érkezett Munkács várába.

Thököly Imre hírnöke volt.

Az úra ismét szabad, sőt segélylyel is ellátja a török.

Leirhatatlan volt a hü hitves öröme.

A merre eljuttathatta, tudomására adta a kuruczoknak ez örvendetes fordulatot:

Thököly szabad és újabb erővel támogatva veszi föl ismét a fegyvert.

Solimán, az új nagyvezér pénzzel is ellátja a kuruczkirályt, aki ujra sikra kel.

Égyenkint szállingóztak vissza a hirnökök.

Jártuknak kevés foganatja volt.

A kuruczok nagy része már Lipót zászlója alá esküdött és e tény hatása alatt Eperjes, Ungvár, Regéc, Patak és Thököly várainak nagyrésze megadta magát Caprara tábornoknak.

A még folyton Belgrádban veszteglő Thökölyt deczember 30-án a reggeli órákban váratlan hír rázta föl a csüggedésből, amely időnkint meglepte.

— Két idegen keres, fejedelem; jelentették a már szabad fogolynak.

— Bocsássátok színem elé.

Egy munkácsi paraszt volt, Ilona Kulin nevű inasával. Jegyekkel irt levelet csusztatott Thököly kezébe és mikor pár perczre tanuk nélkül lehettek, e kérdéssel fordult hozzájuk a fejedelem:

— Mikor indultatok, Kulin?

— Innen-onnan két hete.

— Hogy viselkednek hiveim? kérdezte Thököly.

— Hát mi tagadás benne, fejedelem, Munkács vidékét és magát a várost is az ellenség kezdi abajgatni, a mely ugyancsak előrehatolt kishitű kuruczaid jóvoltából.

— Várain nagy részét ellenség szállta meg, ugyebár?

— Hát biz úgy az. És a mi a legsiralmasabb a dologban, az, hogy nem fegyver, de árulás adta az ellenség kezére. Még 21 saját szolgád is labanczczá lett és jószágaidat elprédálta.

Thököly a lábával toppantott, hogy reszketett alatta a talaj.

— Majd megfizetek nekik!

Elolvasta hűséges hitvese titkos irását, ami olyan hatást tett rá, mint gyógyító balzsam a sajgó sebre.

Ilona hallotta, hogy Munkácsot fenyegeti az ellenség, de ő bátran szembe néz a veszéllyel. Ura bizhatik benne. Hát bizik is. De ő se csüggedjen, azt válaszolta neki;

mert mihelyst szabad lesz, a mi csak hetek kérdése, segítségére jön a vár megvédésében.

Thököly leghivebb barátait: Radics Endrét és Absolon Dávidot, mint legmegbízhatóbb embereit rendelte Ilona mellé, a míg ő maga is köztük lehet.

A következő év elején 9000 emberből álló sereggel indul innen újabb szerencsét próbálni.

XIII.

Munkács vára ez időben hatalmas erőd volt. Háromszoros fal és a Latorcza folyóból vízzel telt mély és széles árkok vették körül. A nagy történelmi multtal biró várba a vár asszonyán, Ilonán és gyermekein kívül több nemes ur és nő zárkózott. Ezek közt Semseyné, Thököly Imre néne és Nádasdy István a feleségével.

Caprara tábornok 1685. végén körülkerittette Munkácsot.

— A város körül van véve — szolt a férfilelkű Ilona, a kinek jelleme a válságos perczekben kezdett igazán kipattanni; de én védem a várat és megvédem mindaddig, amig az uram szerencséje jobbra nem fordul és Thököly személyesen nem jó a vár felszabadítására. Ötezer főnyi válogatott őrséggel van megrakva. A bástyák jó karban vannak. Eleségnek, lőszereknek nem vagyok hijján, akár öt esztendeig is kitarthatjuk a netaláni körülzárattatást. Ha a császáriak csakugyan körülveszik nemcsak a várost, de magát a várat is és elzárják a kivezető utat, bátran felvesszük ellenük az ostromot.

Leirhatlan hatást tett ez a hősi kijelentés.

Egy asszony szava bátorságot, kitartást csepegtetett ezer és ezer férfi lelkébe.

Az ellenség 1686. január havában beérte egyelőre azzal, hogy elrekesztette a várbelieket a vidéktől és a kapuval szemben erős sáncokat készített.

A vár egyik pinczéből azonban volt egy titkos kijárás, melyet alig látható vasajtó zárt el. Az ajtó a fal mellett a föld alá vezetett; mintegy öt-hat lépcső szolgált le a sötét

folyosó nyílásához, amely a legközelebb eső országutig húzódott. Itt egy mély árokba torkollott, melyből aztán észrevétlenül hagyhatná el a várost egy-egy férjéhez intézett levéllel Ilona küldöttje, a ki ugyanaz uton jött vissza a várba Thököly válaszával.

Február 4-én a várbeliek kitörték a sánczokra és 115-öt levágtak az ott levő császáriak közül, tizenegyet rabul vittek a várba.

Később a sánczot elfoglalta egy vasas zászlóalj, de a földalatti folyosó által a bennlevők összeköttetése nem szakadt meg a vidékkel.

Március közepén követet küldött az ellenség a várba, akit Ilona elé vezettek.

— Caprara tábornok nevében jövök, aki megérkezve, Munkácson fogadott szállást. Barátságos uton szólítja föl a fejedelemasszonyt és a várbelieket, hogy adják föl a várat, ellenkező esetben kénytelen megkezdeni az ostromot.

Ilona, aki egyfelől bizott ugy a saját, mint környezete bátorságában, másrészt pedig a vett értesítések nyomán számított rá, hogy az ura nemsokára megérkezik seregével, határozottan megtagadta a kívánság teljesítését.

— Én nem óhajtom ugyan a harczot, de mint a Rákóczi Ferencz gyermekeinek anyja és gyámja, köteles vagyok védeni az árvák ez örökségét, ha ellenség támadja meg. Sem én, sem kiskoru gyermekeim nem vétettünk ő Felsége ellen; azért alig hihetem, hogy egy nővel és védtelen gyermekeivel szemben fegyveres erőhöz folyamodjék. Ez sem ő Felségének, sem vezérének dicsőségét nem öregbitné. Azért szépen kérem Caprara tábornok urat, szüntesse meg minket háborgatni. Ha azonban a kérésemet meg nem szivleli, vegye tudomásul ama szilárd eltökélésemet, amely szerint sem többi váraim elvesztése, sem az ostromtól való félelmem nem riaszt vissza attól, hogy végső lehelletig ne teljesítsem a kötelességet, amivel gyermekeimnek tartozom.

Caprara káromkodvakaczagott föl, mikor e választ hallotta.

— Ármányos egy menyecske! De hát szóval mindig győzi az asszony. Majd más hurokat penget, mihelyt az első bomba fölrepül a várba.

A tábornok közlekedési árkokat ásatott és megkezdette a tüzelést.

Mint valami mesebeli amazon, fején sisakkal, állig páncélban és úgy villogtatva a kardot, mintha a vár egykori birtokosai: Hunyadi János, Mátyás, Korvin János, Bethlen Gábor és mások lelke kelt volna benne új életre.

A hőslélkü asszony így jelent meg a bástyákon és ellenállás jeléül kitűzette ormára a vörös lobogót.

— Minden bástyáról egy-egy lövés adja tudtul az ellenségnek, hogy nem alszunk ide benn, sem a rémület nem bénította meg tagjainkat. Hívják össze a várőrséget.

Nincs az a hadviselt vezér, a kinek parancsát oly készséggel teljesítik, mint Thököly Imre hitvesét.

Pár percz alatt Radics Endre főkapitánynyal az élükön Absolon Dániel, Nemessányi Bálint, Sándor Gáspár, Madács Péter, Lessenyei Nagy Mihály, Kellemesy János, Dévay Tamás, Daróczy, Jeney és a többi hadnagy az őrséggel együtt körülvette a vár asszonyát.

— A mi előre látható volt — kezdte Ilona — a Munkácsot körülvelt ellenség e várat sem kiméli. Az uram többi várát, a mint nyilvánvaló, galád árulás adta az ellenség kezébe. Utolsónak maradt Munkács vára, amely már nem egy dicső napját látta a magyarnak; amelynek falai közt legnagyobbjaink java lakozott. Az ő nagy szellemük sugárzik itt ki minden kis kövecskéből. Ne borítsuk mi rá a gyávaság, a kishitűség fekete fátyolát, de a kitűzött vörös lobogót váltsa föl örök időkre az a három színű, amely szent háromsága a magyarnak. Piros-fehér-zöld lobogó lengjen a vár ormain, amíg csak egy kő marad az erődből. Esküdjetek meg, hogy semmi se tántorit le a hűség útjáról, melylyel a nemzetnek, saját becsületeteknek tartoztok.

— Micsoda asszony! — hangzott orkánszerűn a fölkiáltás.

— Urunk, vezérünk, Thököly, akinek zsenge ifjusága óta nincs egyetlen más gondolat az elméjében, a szívében, mint a nemzet szabadsága, ne legyen földönfutó, hajléktalan, a mivé az árulás szándékszik tenni; és Zrinyi Péter, Rákóczi György unokái kezebe ne adjunk vándorbotot, ezt az egyetlen mankót is kitekerve kezükből. Mert a magyar kezében még a mankó is karddá válik, ha csak egy talpalatnyi földet talál, ahol lábát megvetheti. Ez az a föld; ez az a talpalatnyi talaj; ezt védjük meg, ha életünkkel is.

Száz és száz torokból dörgött a felelet:

— Esküszünk, hogy csak életünkkel téphetik ki a hűséget szivükből.

— Köszönöm, nem az uram, nem a gyermekeim, de főleg a nemzeti szabadság nevében.

És e naptól fogva egy se mult el, hogy az ellenség tüzes golyókat ne szóratt volna az épületekre. Ágyuk, mozsarak, kövek és gránitok borították a levegőt.

Hosszu tűzsávok futottak föl az erődre, amelyet ha tán be nem vehetnek, okvetlen fel kell gyújtaniok.

— Ha ez még soká így tart, porrá égünk asszonyom — szólt Radics főkapitány.

— Teszünk róla — felelt a csodabátorságu asszony. — A szertárban tömérdek bivaly és ökörbőr van. Vizbe kell áztatni és ezzel elfojtjuk a tüzet.

Mintha száz keze lett volna annak a hős asszonynak, maga járt elől utmutatásként.

Oda lenn el nem tudták képzelni, mi oka lehet annak, hogy azok a tüzes labdák láthatatlanná válnak, mihelyt a kiszemelt célhoz érnek.

30-dikán az eddiginél még örültebb bombaszóra ébredtek a várbeliek. Egy golyó berepült a fejedelemasszony lakosztályába is; de az Isten keze föltartóztatta a szerencsétlenséget.

Ilona folyton ott tartózkodott, ahol legnagyobb volt a veszély.

A várbeliek tüzelése több kárt tett az ellenség soraiban.

— Ezer menykő! — kiáltott föl Caprara — itt más eszközhöz kell nyulnunk, mert ez a boszorkányvár még megritkítja sorainkat.

A más eszköz pedig az volt, hogy ápril elején az árkok vizét kezdte lecsapoltatni.

Egy sánczból sikerült az árokhoz jutni s a partokat megfurva, a vizet egy singnyire leapasztani.

Ott fenn nyomban észrevették a mesterkedést.

Egy bátor hajdu átuszott az árkon. A lyukat egy zsák gyapjuval és földdel betömte s a kast, mely a lyukat védte, eltávolította. A Latorcza vize pedig, mintha vig kaczagással csobogott volna ismét az árokban: «Nem fogtatok ki rajtam, ugy-e, szalmafejű labanczok».

— Tüzeljete, tüzeljete ismét! — rikoltott tehetetlen dühében Caprara tábornok. Csak egyszer a kezembe kerüljön az az asszony, aki már annyi borsot tört az orrom alá, megmutatom neki, hogy velem nem tanácsos így kikezdeni.

Most Ilona palotáját vették célba. Egy bomba egészen összerombolta Gyürky lakását, egy másik a fejedelemasszony fogadó termében pattant szét, leszakítva annak boltozatát.

A 60 és 120 fontos bombák helyett most 190 fontosak repültek.

Hanem odafenn se maradtak adósak a felelettel. Sőt párszor a sánczokra kitörtek az ellenségre.

Néhányszor trombitások jelentek meg a vár alatt, a kik Caprara nevében feladásra szólították a védőket. Megkísérlette azt is a tábornok, hogy szép szóval, nagy ígéretekkel vesztessen meg az őrsöket. Ebben is kudarcot vallott.

— Hát egy asszony fogna ki rajtam! — kiáltott dühtől tajtékozva a tábornok.

Ápril 26-tól egész 27-dike virradatáig tüzeltetett Caprara, amikor is egy 190 fontos bomba szétvetette Juliánka szobáját.

A puszta falakon s a bennlevő tárgyakon kívül azonban

egyébben nem tett kárt, mert Ilona, látva, hogy most az ő palotáját vették célpontul, a szobákból gyermekeivel együtt egy a sáncz alatt levő helyiségbe költözött.

Ugyane napon lelkenedezve rohant a vár urnőjéhez őrhelyéről egy fiatal hadnagy.

Ragyogó szemekkel jelentette :

— Munkács városából számos társzekér indul ki. Az ostrom meg fog szünni.

— Az Ég adná! — felelt Ilona.

A tüzelés tényleg megszűnt és az ellenség még ez éjen kivonta sáncaiból a löszereket és elvonult a vár alól.

Csak a lovas had maradt ott ostromzárul.

A várnak összesen hat halottja volt és kétszer anny sebesültje, akiket Ilona maga ápolt.

XIV.

Ilona az ostrom alatt is több ízben küldött követeket, leveleket az urához, akitől szintén vett híreket küldöncze által.

Letenyei Márton az ostromzár alatt kilenczer tette meg ez utat. A titkos folyosón négykéz-láb mászva egész az erdőig, hogy kikerülje az őrzők szemeit.

— Okolicsányi András uram, a ki mindig hívünk voltál, szolgálatodra volna szükségem, — szólt egy napon Ilona.

— És ha életemre, a felett is szabadon rendelkezhet kegyelmed.

— Ékszereim egy részét Lengyelországba kell vinned eladás végett a királyhoz. Pénzünk fogyatékán van és mert jó uramtól nem a legkedvezőbb híreket veszem, tartok tőle, hogy az ostrom meg fog ismétlődni.

És hogy a bátorságot, az életkedvet éberén tartsa övéiben, ugyan e hó 29-dik napján nagy ünnepélyt rendezett a várban névnapja alkalmából.

Valamennyi főrendek és tisztek hivatalosak voltak e lakomára.

Kedves meglepetésben részesítették gyermekei a fejedelemasszonyt ez ünnepségen: a 9 éves Ferencz és a 13 éves Juliánka hosszú költeményeket szavaltak el édes anyjuk tiszteletére.

Ilona szívét a legtisztább öröm töltötte el e napon, amelybe azonban ürmöt kevert az a gondolat, miért nem lehet vele az ő jó ura is?

Természetes, hogy a társalgás főtárgyát az az egyetlen

képezte, a mivel valamennyiük lelke tele volt : Munkács várának fölszabadítása.

Egyszerre közbeszólt a különben szerény modoru kis Ferencz :

— Ha ujjabb ostrom lesz, megengeded, ugy-e anyuskám, hogy én is kitörjek a sánczra ?

Tudj Isten miért, senki se nevetett az alig 10 esztendő gyermek e bohó beszédjén.

— Még csak az kellene, hogy addig tartson az ostrom, mire te is katona-sort állhatsz, Ferkó, — vetette ellen gróf Nádasdy István.

— Nem kell arra olyan sokáig várakozni, bátya. Ha kicsi is a növésem, a bátorságom elegendő nagy arra, hogy meg ne hátráljak a labancz elől.

— Hallgas, te meggondolatlan ; — elegyedett most közbe Julianka, mint a megrettent madárfiók. — Emlékszel, mikor mult ősszel a vár udvarán háborusdit játszottatok, hogy be-törted Okolicsányi Palika orrát ?

— Rászolgált, miért volt labancz ?

— Szóval, bátor ficzko ez a Feri, ugye Julianka ? — kérdezte Radics Endre.

— Oh látni se jó ! Egy magában neki mer vágni tiz másiknak.

— Aztán mitől féljek ? Nekem is van kardom és van egy nemzeti zászlóm. A piros-fehér-zöld lobogó alatt csak nem fél magyar fiu.

— Az anyja fia ; — sugta oda Semseyné Nádasdy-nénak.

— De nem anyja lánya, — felelt Nádasdy a sápadt Juliánkára mutatva.

— Inkább az apjáé, — sugta oda a mellette ülő ur, azé, aki annak idején, mikor kupán legyintette a labancz, itt bujt meg az anyámasszony rokolyája mellett.

Ilona persze nem hallotta az utóbbi megjegyzéseket,

egészen elmerült a szíve a gyönyörűségbe, amit a kis fia szerzett neki.

A pohárköszöntők sorát Radics Endre kezdte be a hőslélekű fejedelemasszonyra üritve serlegét.

Utána Absolon Dániel szólalt meg:

— Én pedig emelem poharamat nagyasszonyunk hős urára, vitéz Thököly Imrére, akit 9000 emberből álló sereggel bocsátott szabadon a szultán. Isten adjon szerencsét fegyverének és hozza közénk mentől előbb.

Harsány éljenzés követte ezt a felköszöntőt is.

A vigasságot komoly tanácskozás zárta be.

Ilona buzdítására elhatározták, hogy az őrség több hadjáratot intéz a vidéken tanyázó labanczok ellen. Továbbá azt, hogy fegyveres védelem alatt ejtik meg az aratást.

Isten áldó keze látszott lebegni a termés felett, amely oly dus volt, hogy bőséges ellátást ígért a várbelieknek, ha esetleg tovább folytatnák is amazok az ostromot.

A veszélyben csodásan bátor asszony az ostromzár alatt se vesztegette hiába az időt.

A portyázások alatt számos labancz esett foglyul, akiket a vár asszonya azonnal a maga hűségére esketett.

— Előre, nimet! — kiáltotta a közvitéz, aki egymaga három eféle ficzkót kerített kézre. — Ne is szabadjatok mert mögöttem egy egy egész szakasz kanyarította körül az utakat. Ha jöttök szép szerivel, hát olyan jó dolgokat lesz, akár a menybéli angyaloknak sátoros ünnepeken; ha nem, hát legjobb esetben testetek egy tagjával fizetitek meg az ellenállást. Ha csak elstűtöm a puskámat, egy tuczat ad rá visszhangot.

Mintha görcs esett volna a három labancz lábába, szinte összezsugorodva követték az ármányos ficzkót.

Az egyik megkoczkáztatta a kérdést:

— Hát ha a vár asszonyának hűségére esküszünk, nem veszünk el étlen-szomjan?

— Még nem vásott az agyاراتok olyan falatokban,

Zrínyi Ilona Veronika hugával a részére ajándékozott hintót foglalja el

amiket mi a kutyáknak szórunk; mert nincs annyi száj, hogy megegye. A közeli szüret pedig olyan terméssel biztat, hogy még fürdeni is borban fogtok oda fenn, adta nimetjei!

A halak elkapták a horgot és az ügyes közvitéz sugárzó arcczal vitte fel a három foglyot, akikkel újra szaporodott a várbeliek száma.

De a míg egyfelől kedvezett a szerencse a várat védő magyaroknak, másrésztől szomorú hírek csonkitották Ilona reményét.

Thököly felől ismét rossz értesüléseket vett.

A törökök ez évben is nagy vereségeket szenvedtek.

Lotharingi Károly herczeg Erdélyt szintén hűségére hódoltatta.

Thököly tehát onnan is kiszorult és ettől fogva többnyire a Dunántul, Szerbiában vesztegelt, ugyancsak megtizedelt táborával.

Ilona reményei szálankint szakadoztak az iránt, hogy az ura segítségükre jöjjön.

Egymásután esett el Mohács, Eszék, Eger.

A következő év elején rettenetes hírek érkeztek Eperes felől.

A Thökölyhez küldött követ hozta:

— Oh, fejedelem asszony, inkább hajtánám a bakó pallosa alá fejemet, mint rendre elősoroljam, amit részben tapasztalatok nyomán, részben hallomásból tudok: hős uradat újból elfogatta a török és Konstantinápolyba vitette. A gaz Caraffa tábornok pedig a saját ablakai alatt vérpadot emeltetett Eperjesen és ott kinoztatja a polgárokat. Karóba-huzás, keréketörés és más kínzások vannak ott napirenden. A németbe ojtott gaz olasz ezzel akar érdemeket szerezni magának az udvar előtt. Borzalmas látvány ez, fejedelem-asszony, megrendül az emberben az Istenben való hit.

Ilona azzal a fönséges megadással hallgatta a felsorolt rémeseteket, az ura elfogatásának hírét, amely époly nagygyá

tette az asszonyt a szenvedésben, mint a milyen hihetetlen bátorságot tanusított pár hóval ezelőtt a vár megvédésénél.

Kevéssel ezután tóditotta a rémhirt az, hogy Caraffa tábornok uj sereggel Munkács felé közeleg.

Absolon Dániel Thököly meghitt embere és kancellárja elleste a kedvező perczet, mikor tanuk nélkül lehetett Radics Endre várkapitánynyal :

— Bizalmas közlésem volna kegyelmeddel, kapitány ur.

— Nem pazarolja érdemetlenre bizalmát, kancellár ur.

Absolon bezárta a nehéz tölgyfaajtót, amelyen át nem hathatott ki a szava.

— Még az elmúlt nyáron történt, hogy a fejedelem-asszony egy titkos jegyekben irt levelet kapott az urától. Járatlan lévén a titkos irás olvasásában, rendszerint velem olvastatta azt el.

— Nos és? . . .

— Thököly arra kéri benne a feleségét, hogy küldje udvari papját a pápához s ha ő Szentsége rá nézve kedvező feltételeket eszközöl ki a császártól, nemcsak ő maga tér át a katolikus hitre, de hiveit is ráveszi, hogy vallást változtassanak. Én sokkal buzgóbb lutheránus vagyok, semhogy hitemen ilyen szégyenfoltot tűrjek.

— Soha, soha! — kiáltott föl Radics Endre, — ennek nem szabad megesnie. Gondoljon ki kegyelmed valamit, hogy ez meg ne történhessék.

Absolon meghalkította a hangját :

— Erre csak egy ut van.

— Vakon követem rajta.

— Tudtul kell adnunk Caraffa tábornoknak, hogy hajlandók vagyunk a várat feladni, ha feltételeink elfogadtatnak és tervünk végrehajtására pár hónapot enged.

— De ha a fejedelemasszony ezalatt eljár az ura megbízásában . . .

— Csak nem képzei, hogy a levél valódi tartalmát közöltem vele. Miután elolvastam, egész közömbös hirádst

tolmácsoltam belőle. És vártam a kedvező alkalmat, a mikor tervemet megvalósíthatom. Caraffa közeledik seregével. Mielőtt újabb ostromra kerül a sor, értesítjük szándékunkról a tábornokot.

— Egészen a kegyelmedé vagyok.

És Thököly e két legbizalmasabb embere merő valóságos vak buzgóságból, elárulta urát.

Nyomban megírták a levelet Caraffának, aki örömeiben minden biztosítást megadott a két árulónak.

A gonosz véreb kezeit diadalmasan dörzsölve mormolta fogai közt :

— Hát mégis én leszek, aki Munkácsot meghódoltatom. Ezzel megtörik a kuruczkirály hatalma. Mert még ma is olyan nekünk ez a Thököly, mint a vészajtó felhő, amelyből minden perczen pusztító villám csaphat le. A bátor asszony kiszorul fészkeből és ezzel teljesen hatalmunkban van úgy a kurucz, mint a veszedelmes Rákóczi-ház. Csak szőrmentében bánjunk a dologgal.

Hogy ő is lendítsen valamelyest, barátságos hangon írt levelet menesztett Munkács várasszonyához.

Iparkodott írásában kifejezni, hogy a török hatalma végkép lehanyatlott, hogy a portának elég feladat önmagát védeni, nemhogy mást segíthetne. Vajjon oly eszes asszony, mint Zrinyi Ilona, lehetségesnek tartja, hogy egymaga egy várra szorulva, minden segély nélkül folytathatja a háborút. A töröknek ma már gunytárgyává lett védlevelében bizik tán? És ha esküvel fogadja is urának a vár megvédését, gondolja meg, hogy e makacs ellenszegülés, királya ellen való lázadás. Mint keresztény és lovagias férfi, óva inti őt: szivlelje meg jó tanácsát, bizza leáldozó szerencsáját a császár kegyelmére, mert ellenkező esetben gyermekeinek, a fényes Rákóczi-ház sarjainak inkább mostohája, mint édes anyja.

A két összeesküvő ekközben hallatlan pusztítást vitt végbe az eleségben. Valóságos dörzsölésre szabadította föl az őrséget. És amit így sem prédálhattak el, a föld alá rejtették az eleséget, amely még egy félévi hadviselésre is elegendő lett volna.

XV.

Levél érkezett Caraffa tábornoktól, a melyben arra szólít fel bennünket, hogy adjuk föl a várat.

Ezekkel a szavakkal fogadta Ilona a színe elé kéretett urakat, kiknek élén Radics és Absolon lépett a vár nagytermébe.

— Mert én még minden jót remélek és mert bizom a kegyelmetek hűségében, bátorságában . . .

— De egyéb baj is van itt; szakította félbe Absolon Dániel a fejedelemasszony szavait. Az eleség nagyasszony. Hiába hűség, bátorság, mert a test is megkívánja a magáét.

— Mit mond kegyelmed? fogytán az eleség? kérdezte megdöbbenve Ilona.

Absolon czinkostársa, Radics Endre vette át a szót. Szomoruan bólogatott a fejével.

— Alig van egy-két hétre való; de annyi időre is csak úgy, ha inkább megtekintjük, mint valamelyest is csillapítjuk vele éhségünket.

Ilona elsápadt.

— Jaj, kapitány uram, ez gonosz hír.

— Szörnyen gonosz! de a legridegebb valóságnak felel meg.

— Én Teremtőm még ezt is!? De hisz oly bőven el voltuk látva . . .

— De gyomor is volt elég, amely megkövetelte a részét.

— Mit tegyünk hát? kérdezte Ilona, akinek bátorsága most is en ingott meg.

Olyan hallgatás következett erre, a milyen a sirteremben honolhat a lelkek óráján.

A gondolat szaván beszélt ki-ki saját magával.

Az áruló Absolon szólalt meg:

— Mit tegyünk nagyasszony? A mit a józan ész diktál. Á vár legjobb esetben két hét alatt az ellenség kezében lesz, mert hiszen négy napi ostrom után egy darab száraz kenyérrel az egész őrséget a maga pártjára nyerheti Caraffa tábornok. Jaj pedig akkor valamennyiünknek, de legjajabb neked fejedelemasszony, neked, a gyermekeid révén. A Rákóczi-ház a Zrinyiek sorsára jut és gyermekeiddel úgy fog elbánni a császár, mint lázadók sarjával; mint Zrinyi Jánossal, aki befalazva Kufsteinban várja a megváltó halált.

— Oh, jaj! jaj nekem! Uram, uram! hol vagy te most. Követet kell küldeni az uramhoz. Adjon tanácsot.

— Thököly ma már polgári halott; tóditotta a gaz Radics. Nem találunk embert, aki vállalkozik, hogy vele érintkezzék.

— Igaz? Igaz ez? Czáfoltjátok meg! Szóljon, akiben csak egy szemernyi bátorság van. Gondoljatok rá, hogy mi volt nekték Thököly; mire volt képes a haza szabadságáért. Hát egyse, egyse akad ennyi volt hive közt, aki elvigye hozzá írásomat?

Messzire eldörgő «Nem» hangzott abból a mély hallgatásból, a mely fejedelemasszony szavait követte.

— Magam akarok maradni! szólt egész önkívületben Ilona. Most már csak egy tanácsadóm van: én magam.

— De van még más is: a gyermekeid. Á saját sorsod fölött jogod van dönten; de vajjon nem kéri-e egykor számon nyomoruságát, a mibe döntöd, az a két gyermek?

E szavakkal vett búcsut a ravasz Absolon, mielőtt valamennyien elhagyták a termet.

Rettenetes perczek, sőt órák következtek Ilonára nézve. Háborgó lelkében iszonyu képek váltották fel egymást. Életének ez volt második, legborzasztóbb szaka.

Szembe állította a két nagy tartozást, azt a mivel imádásig szeretett urának adósa és azt, amit egykor két kis-koru gyermek kérhet tőle számon, a kiket koldusbotra juttat.

És mint a nehéz, sötét felhőkből tűz utat hasító villám, úgy hatott rá kis fiának váratlan belépte.

A véletlennek tudta be, hogy Ferencz épp e perczben nyitott a szobába; pedig hát jól kieszelt mesterkedés volt ez azok részéről, a kiknek csak eszköz volt a kezében a gyermek.

A szép, nyulánk, alig 12 éves fiu megjelenése olyan volt az anya előtt e pillanatban, mint a testet öltött lelkifurdalás; mint az önvád, amely törvényt ül valamely elkövetett bűn fölött.

— Anyácskám, a nevelő ur akar veled beszélni. Tudom mit fog mondani, mert véletlenül hallottam, a mikor Absolon bácsival tanácskozott. El akar hagyni bennünket. Ne engedd kérlek. Azt mondta, hogy Munkács várába már nem tanácsos tartózkodni. Közeleg a rettenetes Caraffa, aki mindazokat karóba huzatja, akik Thököly hivei. De hát mit vétett a mostoha-apám?

— Elhagyta a szerencséje, fiam; — tördelte Ilona.

— De hisz te mindig azt mondtad, hogy ő nagyon derék ember. Nagy hős, aki úgy szereti hazáját, mint te, mint én . . .

— Ez mind igaz. Hanem a szerencse is olyan, fiam, mint a jó barátok: sorsa változával elpártol az embertől...

— És mondsza csak, gyermekem, Caraffától, a rettenetes Caraffától te is félsz, ugy-e?

— Hogyne, anyám. Valóságos hóhér lehet. A bátor kuruczokat, a kiket úgy irigyeltem, úgy szerettem volna helyükben lenni, mikor oly vitézül hadakoztak mostoha-apám oldalán, lemészároltatja, akár a vágóhidra vitt barmokat. Szörnyű dolgokat hallottam, anyám, nemcsak a nevelő urtól, de a hadnagyoktól is. Absolon Dániel és a várkapitány azt beszélték az udvaron, ahol épp háborusdit játszottunk, hogy minket is hasonló sors fog érni. Akit pedig nem töret ke-

rékbe, vagy nem huzat karóba a borzasztó Caraffa, azt mondta a nevelő ur, az éhen vesz el a várban.

Ilona görcsösen ölelte magához a fiát és úgy nézett rá, mintha egy tekintetével a lelkét akarná beszívni a maga lelkébe.

— Pedig az borzasztó lehet éhen meghalni, ugy-e, kis fiam?

— Hisz nem vagyunk mi koldusok.

— És ha azokká lennénk?

— Ments Isten! Egyszer sétálás közben találkoztunk egy öreg koldussal. Már hat nap óta nem evett egy falatot se. Álig volt ereje ezt eldadogni és csak a kezét nyujtogatta felénk. Szánakozva dobott neki a nevelő ur pár garast. Oh, de csuf látvány volt! Mért kell egyik embernek a másiktól alamizsnát kérnie? . . . Én inkább meghalnék.

Annyi büszkeség, annyi önérzet volt e kijelentésben, mely kés gyanánt hasított bele az anya szívébe.

Koldusbot? . . . Alamizsna!? . . .

És nem juttatja-e koldusbotra, nem szoritja-e alamizsnára ez önérzetes gyermeket a tulajdon édes anyja!? . . .

Órákig tartott tanácstalanságot, tehetetlen lelkivivódást kergetett az elhatározás révébe a tudatlan gyermekszáj.

Főbenjáró, halálos bűn volna egy pillanattg is této-vázni.

A saját személyével, a saját sorsával mindenkinek jussa van rendelkezni, de Isten ellen való véték magával a romlásba rántani egy ilyen ártatlan gyermeket.

Rettenetes nehéz kötelességgel vivott meg, olyan kötelességgel, a mit az ura iránt való szeretet, hűség szabott eléje.

De kötelességet, szent kötelességet rótt le abban is, a mit tett a fiával, egy fényes név örökösével szemben.

Thököly Imréné követe még napeste előtt megvitte a vár asszonyának üzenetét Caraffa tábornoknak.

1688 január 14-én állapították meg a feltételeket, melyek a vár feladásához voltak kötve.

A várbelieknek teljes bünbocsánatot biztosítottak ama kikötéssel, hogy a császárnak hűséget és Thökölytől végleges elszakadást esküdjenek.

A fejedelemasszony Bécsben teljes szabadságban fog lakni, diktálta a pontokba Caraffa, de a császár engedelme nélkül nem távozhatik onnan.

Minden ingó és ingatlan javak, melyek az árvák örökségét képezik, vissza adatnak, de Munkács és Sz.-Miklós ügye, mivel ezek a koronához tartoznak, további királyi elhatározásig függőben marad. A fejedelemasszony jegy- és nászjavait s jogait egyenértékű javakban vagy évi kamatban nyeri. Ékszerait, melyeket hittel bizonyít sajátjának, visszakapja. De az árvák vagyonát királyi biztosok kezelik, mert a Rákóczi gyermekek főgondnoksága ezentul Ő felségét illeti. Ellenben Thökölynek, ingóságai kiszolgáltatandók. A vár átadását Thökölynek, a ki polgári halott, megüzenni nem szabad. E feltételek a következő nap tíz óráig elfogadandók, egyébként érvényüket veszítik.

Caraffa, mint Ő felsége tejhatalommal felruházott biztos, becsületszavára fogadja e pontok betartását.

Ilona, oldalán gyermekeivel maga elnökkölt a tanácskozásban, melyre az egész őrséget összehívták.

Azokat a pontokat, a melyek a vár asszonya és gyermekei szabadságát biztosították, kitörő örömrivalgással fogadta az őrség; de mikor a Thökölyt sujtó kikötések következtek, olyan némaság borult a tömegre, mint a hang nélküli éjszaka.

És Ilona hallgatta, anélkül, hogy hallotta volna.

Ábrázata olyan fehér volt és oly mozdulatlan, akár a kőszobor.

Megdermedt benne a fájdalom.

Végig járta a Golgothát egész addig, a hol a keresztre feszítették a lelkében mindazt, ami külön-külön magasztos czélul lebegett a férfilelkű mártyr asszony előtt.

Az imádott haza, a bálványozásig szeretett férj . . .

Egy nagy czinterem az egész világ, a melyben még két sir van megásva. Annak a két gödörnek is ki volt szemelve a lakója: a két gyermeke . . .

Hát ezt a kettőt mentette meg attól a legrettenetesebbik haláltól, a mit eleven testtel él tul az ember.

Megmentette két gyermekét attól, hogy földönfutókká legyenek.

Ehhez kellett csak hihetetlen nagy bátorság . . .

Amig kartácstüz, golyózápor közt nézte szemközt a halált, egy pillanatra se riadt attól vissza; mert hisz olcsó a magyar vér akkor, ha hazáját, hazája szabadságát válthatja meg azon.

Most a lelkét szakgatták rongyokra.

Ezen meg a gyermekeit váltotta meg.

— Ebből áll a szerződés; szólt Caraffa megbizottja, aki felolvasta az elősorolt pontokat. Ird alá, fejedelem-asszony.

Radics Endre mártotta be a tollat a tentába és nyujtotta át.

Még a keze se rándult meg az árulónak. A hangja nyugodt volt, amint megismételte az előbbinek szavait:

— Ird alá, fejedelemasszony.

Ilona összerázkódott a hangra.

Átvette a tollat.

Merőn nézett a szerződésre.

Előtörték a könnyei.

— Jaj, nekem! Hát ennyire jutottam, hogy sajátkezűleg kell aláírom szivem uram kárhoztatását! . . .

A már 16 éves Juliánnát csak az anyja könnyeinek látása indította meg. De a nála négy évvel fiatalabb Ferencznek gyermek ábrázatára olyan értelmességet rótt e pillanatban a hallottak és látottak hatása, mintha egy évtizedet öregedett volna a rövid fél óra alatt.

És kigyuladt arcza, szikrázó szemekkel rohant be három nappal később anyja szobájába:

— Anyuskám, német őrség vonul be a várba! Mért nem tüzik ki a vörös lobogót a mieink? Mért nem állják utjukat?

— Mert most már ők itt az urak; mert minekünk már semmi jussunk az ellenállásra; felelt a lelke gyökeréig megtört Zrinyi Ilona.

Gyermekecskével keveset értett ebből a fiucska; aztán nem is merte több kérdéssel zaklatni a felismerhetlenül csüggedt édes anyját.

Csöndesen odasompolygott a testvérnénje mellé s halk hangon sugta:

— Oh, Juliánka, ha én most nagy lehetnék! Egy szálig levagdálnám azokat, akik elfoglalják a mi kuruczaink helyét. Nézd, bemennek a fegyvertárba. Jöjj utánuk. Ne engedjük, hogy mostoha-apám fegyvereit érintsék. Nem labancz kezébe valók azok.

— Légy csöndesen Ferkó; csitította a megrettent Juliánka. Mi elmegyünk Munkács várából, így rendelte ezt a császár és vele nem ellenkezhetünk.

Két nagy piros folt ült ki Ferencz orczáira.

Aztán észrevétlenül beosont a fegyvertárba.

Nézte mint hányták halomra Thököly értékes fegyvereit, arany, ezüst lószerszámaikat, hogy a nagybányai pénzverdébe küldjék beolvasztás végett. Néhány kiválóbb fegyvert Caraffa tábornok tartott meg.

Ferencz ökölbe szoritotta kezeit.

Olyan erővel, amely tán még e nehéz fegyverek forgatásához is elég lett volna.

Márczius huszadikán hagyta el Zrinyi Ilona Munkács várát, a hol örök időkre emlékezetes tanubizonyságát hagyta rendkívüli bátorságának, csodás kitartásának, bámulatos lelkierejének.

Minden köve annak a várnak egy-egy égignyuló emlékszóbor, amelyet a tiszta honleányi tűz, a hitvesi hűség világít be időtlen időkig.

Két esztendőn át egy gyöngé asszony védelmezte Munkács várát, védte úgy, hogy csak a galád árulás tudot rést ütni rajta az ellenség számára.

A várásszony rangjához illő fegyveres kíséret mellett utazott Bécsbe.

XVI.

Az önérzetét, a büszkeségét, az ura iránt való változatlan nagy hűségét vitte áldozatul az anyai szeretet oltárára.

De hát nincsenek-e a gonosztevők közt templomfosztogatók is, akiknek gonosz keze még az oltárt sem kiméli?

Kinyújtották kezüket az oltár felé és elorozták onnan a szentséget.

Alig érkezett meg Ilona két gyermekével Bécsbe, Kollonich bibornok elé vitték őt és két gyermekét.

— Legfelsőbb hatalomnak vagyok eszköze — kezdte a bibornok — amikor felszólítom kegyelmedet, hogy adja át nekem, mint ő Felsége által a Rákóczi gyerekek gyámjává nevezettnek Rákóczi Juliánnát és Ferencet. A fiut a prágai jezsuitákhoz adom, a leány pedig az Orsolya szüzek bécsi klostromába kerül.

— Még ezt is? még a gyermekeimet is el akarják tőlem szakítani? — tördelte az anya.

— Az ő jóvoltukért bele kell nyugodnia. Lázadó vérből származnak és idejekorán, csirájában ki kell belőlük gyomlálni minden gonosz indulatot, amely arra serkentené őket, hogy apjuk, illetve mostoha-apjuk nyomdokába lépjenek. Ő Felsége magas pártfogásába veszi őket, de nem akarván kigyót melengetni jótékony szíven, idejében ki kell, hogy szakítsa a kigyó méregfogait. Istenfélő és a koronát tisztelő hű alattvalókat akar bennük nyerni a császár, akikben, ha kegyelmed igazán jó anya, több öröme telhetik így, mintha szám kivételbe kerülnek vagy a hóhér pallosa alatt vesznek el

— Gyermekeimet mindig hazaszeretben és a király iránti föltétlen hódolatban neveltem, eminencziás uram. Arra oktattam, hogy imádják hazájukat és a magyar királyt...

— Ez, ez az: a magyar királyt, akit ti mindig külön akartok választani az osztrák császártól. Ármányos népség vagytok ti, akikben csak úgy bizunk, mint a harapós ebben: ha lánczon vannak.

— Eminencziás uram!...

— Nem, nem, ez nem kegyelmednek, a nőnek szól, de a férfiakat értettem alatta, akik a nőt is férfitá alakítják a kegyelmed hazájában. Rákóczi Györgyné, a kegyelmed anyósa, más szellemet hagyott maga után a várban, de ezt a szellemet végkép kiölték a kegyelmed lázadó urának, gróf Thököly Imrének eretnek kuruczai.

— És aki a minden bűnök megváltójának hitét hirdeti, eminencziád táplálhat ekkora gyűlöletet embertársa iránt.

— Aki ellensége az én istenemnek, az egyedül üdvözítő Anyaszentegyháznak, annak én se lehetek jó barátja soha. De ne vitázzunk. Kegyelmed, fejedelemasszony, csak egy eltévedt báránya az Istennek és mert lelkiüdvét tekintve, szeretem hinni, hogy még visszatér a jó utra, atyai szeretettel intem, tegye azt mielőbb. És mert a mi vallásunk első feltétele az alázat, a megadó engedelmesség, remélem, nem tesz több ellenvetést, hogy a gyermekeket rendeltetésük helyére juttatom.

— Legyenek irgalommal, egyideig legalább ne szakítsák le árván maradt szivemről még a gyermekeimet is.

— A dolog nem tűr halasztást — felelt a bibornok akinek sima hangja, melyen a legkegyetlenebb szavakat ejtette ki, némi változáson ment át. Szigoru hanglejtéssel ismételte:

— A dolog nem tűr halasztást.

Kollonich fölemelkedett és a megrebbeit fiához közelített.

— Jöjj, gyermekem, végy bucsut az anyádtól és aztán

utra kelsz páter Sedvitzzel, aki Prágába kísér a jezsuitákhoz. Nevelésre van szükséged gyerek, amelynek ugyancsak hijján lehetsz ez ideig. Fegyverzörej közt nemcsak a muzsák hallgatnak, de a legkezdetlegesebb civilizáció se képes fölvirágozni. Mint ő Felsége által teljhatalommal fölruházott gyámod, kívánom, követelem, parancsolom, hogy föltétlen engedmességet találjak nálad.

Ferencz a sok idegen és ugyancsak barátságtalan arcz láttára, segílyt esdeklőleg nézett anyjára.

— Fejedelemasszony — szólt metsző szigorral a bibornok. — Gyermeked kérdőleg tekint reád. Tudod: mire kötelez a szerződés, amelyet a benneteket magas pártfogásába vett udvar kötött veled. Az anyai szóra tán még jobban hajt ez a bárdolatlan kis ember, értesd meg vele, hogy milyen engedmességgel tartozik nekem, törvényes gyámjának.

— Engedjen pár napot, eminenciás uram.

— Még egy órát sem. Kövesse a fiu nyomban páter Sedvitzet, különben . . .

Ilonához lépett és halkan sugta:

— A hogy elbántak Zrinyi Jánossal, hasonló módon akarod, hogy bánjanak fiaddal is?

Ilonában megbénult minden akaraterő. Szakgatottan ejtette szavait:

— Eredj, fiám, fogadj szót gyámapádnak.

— Hát elküldesz magadtól, édes anyuskám?

— Nem; nem, nem tehetem! — kiáltott Ilona.

De e perczen Kollonich a fiu gyöngye vállára tette csontos kezeit, hogy szinte megropogtak bele a gyermek vállperezzei. Egy lóditással eltávolította anyjától és páter Sedvitz felé taszította:

— Sietve, páter; a kocsi készen vár.

Ilona ekkor érezte, hogy nincs oly nagy fájdalom, amelynél még nagyobb nem szakadhat egy meggyötört szívre.

Tehetetlenül nézte, mint hurczolják el az ő édes kis fiát.

Megmentette attól, hogy bilincsbe verjék a testét, de nem attól, hogy béklyót vessenek a lelkére . . .

— Ami pedig Rákóczy Juliánnát illeti — folytatta Kollonich — ő az Orsolya szüzek zárdájába kerül.

— Még a lányomat is?! — kiáltott föl elképedve Ilona.

— Nagyon rászorultak a nevelésre, fejedelemasszony — kapott szavába maró gunnyal a bibornok. — Jöjj Juliánna — mondta kézenfogva a rémült lánykát.

— Én . . . én az anyámnál akarok maradni — rebegte Juliánna.

— Én pedig azt akarom hogy engedelmeskedj.

És mialatt a mérhetlen fájdalom sulya alatt megtört fejedelemasszony félig ájultan, egy székre roskadt, Kollonich kézenfogta a kétségbeesetten szabódó lánykát és lerángatta maga után a rájuk várakozó hintóig.

A kocsi nyitott ajtaján betaszította és odaszólt a kocsisnak :

— Az Orsolya szüzek zárdájába.

Juliánna fuldokló zokogással ismételte :

— Engedjenek az anyámhoz ! Az anyámnál akarok maradni.

— Csakhogy nem a te akaratod fog teljesülni, babám, hanem azoké, akiknek több jussuk van akarni, mint efféle csitri lányzónak.

A fogat hamarosan a zárda elé ért, ahol Kollonich kiszállva, dörgő hangon kiáltott vissza :

— Jöjj ki tüstént, te elkapott, makacs lányzó.

A bakról ura intésére leugrott szolga kiemelte és a zárda kapuáig vonszolta, ahol Juliánka összeesett.

Mikor a kapu kinyílt, Kollonich a szó teljes értelmében berugdalta a lábai előtt görcsösen zokogó gyermekleányt.

— Egy megtévedt bárányt hozok őrzés és jóutra

térités végett; szólt a zárda főnöknőhöz a bibornok. A Rákóczi Ferencz és Zrinyi Ilona leánya. A mint tudja, kedves testvér, az utóbbi elég izgágaságot csinált odaát Magyarországon. Elismert tapintatára bízom, hogy a leányánál ne ismétlődjék meg az anyja csuf erkölce.

Aztán közelebb lépve egyetértő kacsintással sugta oda:

— Szép kis vagyon. Ügyességére bízom, hogy a szerzeté maradjon.

Mikor Kollonich távozott, nem sokkal több melegséget tapasztalt Juliánka úgy a főnöknő, mint a többi apácza részéről sem és egész föllélegzett, a midőn magára maradva a czellába, amelyet részére rendelték, egy órán belül sokkal behizelgőbb hang ütött füleihez:

— Ne sirj, édes Juliánka. Bizzál a jó Istenben, ő veled van, ha mindenki elhagy is.

Ez a fiatal növendék, akit laktársnőül adtak mellé, Aspremonti és Rockheimi Gobert Zsófia volt, akivel e pillanattól barátságot kötött a szegény leányka.

Amint Kollonich visszatért palotájába, jelentették, hogy Thököly Imréné esdve kéri: bocsássa őt színe elé.

Akit semmi veszély se tudott megtörni, a hős lelkű, büszke magyar asszonyt odáig vitte az anyai szeretet, hogy térdre esett a lelketlen főpap előtt.

— Összetett kézzel esedezem csak egyetlen kegyért, eminenciádhoz. Engedje meg, hogy én is az Orzsolya szüzek kolostorába vonuljak, ahol legalább egy tető alatt élnék az én édes leánykámmal. Semmi befolyással nem leszek nevelésére, csak annyi engedtessek meg számomra, hogy naponta lássam.

Kollonich maga elé révedezve, bal kezével csöndesen simogatta pusztá állát.

— Ez iránt majd holnap nyilatkozom. Gondolkozási-idő kell.

Még ez a pusztá sugara a reménynek is elég volt arra, hogy bevilágítsa Ilona kétségbeesett szívét.

Csak előre megyek, de a határnál várni foglak.

— Nyugodtan várok holnapig; csak akkor . . . akkor ne adjon tagadó választ eminenciád.

— Jól van, jól, magam akarok maradni.

Mihelyst a fejedelem-asszony elhagyta a bibornok fogadó termét, az utóbbi behívatta titkárát és meghittjét, páter Blaziust, aki az előbb lefolyt jeleneteknek tanuja volt.

— Páter Blazius, kegyelmed meglehetősen ármányos ember, mondja, nem járulhat semmi rossz ránk abból, ha teljesítve Thökölyné óhaját, beleegyezzünk, hogy ő is az Orsolya szüzek kolostorába lakjék?

— Ellenkezőleg, eminenciád, ez önkényes elszigetelés a világtól, csak a mi előnyünkre lehet. Ki van zárva, hogy ott érintkezzék olyanokkal, akik esetleg egy követ fújhatnak vele és valami nem tudom mi uton újabb kellemetlenségeket szerezzen az udvarnak. Nagyon jó helyen lesz ott a nyugtalan természetű asszony.

— Így hát az egész lázadó familia el van helyezve. A prágai jezsuiták tesznek róla, hogy a szép Rákóczi vagyion ne kerüljön bitang kézre. Jól megdolgozzák ott a magyar urfi hazafias hajlamát. A patvarba, ezek a berzenkedő barbárok odaát, ha csak ezeket lánczra fűznék egytől-egyig, mint a harapós ebet.

— Hát biz az harapós, eminenciád és foga helyét soká megérzi az ember.

— Ostort, szájkosarat neki és azzal vége.

Gondolkodva ment át egyszer, kétszer a termen. Felmelte öklét és fenyegetőleg rázta meg abba az irányba, ahol Magyarország fekszik.

— Nem töltöttem be a végpontig földi hivatásomat, amig valóra nem válik sokszor kifejezett óhajom: Magyarországot előbb rabbá, aztán koldussá és végre — katolikussá kell tenni.

XVII.

Gyöngéd kopogás hallatszott a szerény két szobából álló lakás ajtaján, amelyet Thökölyné foglalt el már több mint fél év óta az Orsolya szüzek zárdájában.

Egy nagyon jószágos ábrázatu fiatal apácza lépett be. Az ifju Cherubin nővér, akit vakbuzgó anyjának fogadalma kárhoztatott a zárdai életre.

Világi néven Louise Lafrange, Francziaországból Ausztriába szakadt család tagja, aki felesküvésekor a Cherubin nevet vette föl.

Életvidor kedélyét, lelkének áttetsző tisztaságát még a komor falak és e falak közt gyakori kesernyés ármánykodás se volt képes akár magával ragadni, akár elborítani.

Ilona, aki leányával soha se beszélhetett tanuk nélkül, valódi anyai szeretetet érzett az első látásnál ez iránt a fiatal és végtelenül szeretetreméltó apácza iránt, aki sokszor órákat töltött vele. Lelkesülten hallgatta a fejedelemasszony multjának részleteit és nem egyszer fejezte ki azt a hő vágyát: bár tehetne valamit arra nézve, hogy szomoru sorsa némi derüt öltjön.

Ez alkalommal a szokottnál vidámabb hangulatban lépett be Cherubin testvér Thökölynéhez. És miután szeretetteljes tisztelettel csókolta meg a fejedelemasszony kezét, suttogva szólt:

— Örvendetes hirt hozok.

— Mi legyen az, kedves, jó testvér?

— Nem egyszer hallottalak keseregni a fölött, fejedelem. asszony, hogy még csak írást se válthatsz szeretett jó uraddal.

— Igaz, és ez nagyon fájdalmas reám nézve.

— Nos, ezen a fájdalmadon enyhíthetlek. Írd meg a mit közölni akarsz az uraddal. Egy fiatal francia jár a zárdába: a főnöknő unokaöccse, Després Armand, aki nekem gyermekkori barátom. Végtelen nemeslelkű, jellemes, bátor ifju, akit most osztottak be a követséghez. Megbeszéltem vele a dolgot. Ezer örömmel vállalkozott leveleitek kézbesítésére. Ő is, mint én, meleg rokonszenvvel viseltetik a hős lelkű magyarok iránt, akiknek rendkívüli bátorságát vitéz voltát bámulja. Després Armand mindenkor és szíves készséggel eljuttatja leveleidet uradhoz és az övéit viszont hozzád.

— Milyen végtelen jóságos vagy, a miért ennyire szeretted a szegény, sorsüldözött magyar nőt.

— Szeretem és tisztelem, mert mindkettőre oly méltó.

A kedves Cherubin testvér közbenjárásával aztán újra megkezdődött a levelezés Ilona és hitvese közt.

1690-ben Apafi meghalván, Thököly ismét szerencsét próbált Erdélyben, amely hadjáratáról való tudósítására örömmel jegyezte meg feleségének, hogy Heister tábornokkal egyesült Teleki Mihály hadait Zernyestnél megverte és a tábornokot foglyul ejtette, míg Teleki Mihály e csatában vesztette életét. A tábornokon kívül Doria ezredes is Thököly foglyává lett, aki Szeben melletti táborában országgyűlést tartván, Erdély fejedelmévé választatta magát.

Amint levelében írta, sorsának kedvező fordulatát Köpröli Mustafának, a tudománykedvelő, hadaiban szigorú tegyelmet tartó hadvezérnek köszönhetette, ki meglévén győződve, hogy Thököly még hasznos szolgálatokat tehet a már-már halványuló félhold fényének kiujulására, újabb munkakört nyitott a kurucz hős számára.

E körülménynek köszönhetette Thököly a zernyesti győzelmét, amely új reményt fakasztott lelkében jövőjét illetőleg.

Ez a remény csak futó tűz volt az ingovány fölött. De

ez az illó sugár is elégséges volt arra, hogy bevilágítsa Ilona sötét életét a komor zárda szűk falai közt.

Száz és száz szála a reménynek ágazott ki ebből a kis sugárból.

Képzelete uj és újabb győzelemre vitte hős életpárját, akiben most a régi Thökölyt látva, a szultán nem fog késni vele, hogy hathatósabb támogatással vigye előbbre.

És a rendíthetetlen hős ki fog törni Erdélyből és mind nagyobb tért hódítva magának, végre eljön érte, hogy megszabadítsa rettenetes fogságából őt s vele együtt két gyermekét.

A míg Ilona ekkép szötte terveit a zárda szűk falai közt, mások is szöttek ott terveket, terveket a jövőre, amelyek szintén egy élet fontosságával bírtak.

A zárda kertjének félreeső útján sétálgatott a fiatal leány: a 18 éves hajadonna fejlődött Juliánka és vele barát-nője Áspremonti Zsófia.

Az utóbbi hamiskásan sandított mellette lépdelő barát-nőjére.

— Ej, kis hamis, hát meg se kérdezed, hogy mit foglalt magában Nándor mai levele? Máskor az én kedves Juliánkám nem győzött faggatni: mit irt a bátyád, Zsófia? hogy érzi magát a fivéred? Mikor látogat meg újra a tábornok? És ma még csak tudomást se vesz róla az én kedves Juliánkám, hogy Zsófia barátnője számára levél érkezett Áspremonti Ferdinánd tábornoktól, a testvérbátyjától.

Juliánka arcát biborvörösség futotta el. Szemeit a földre szegezve mosolygott:

— De gonosz vagy te, Zsófia.

Még hogy én? Hát akkor minek nevezzünk téged, kis ravasz?

— Bocsáss meg, édes, kedves, jóságos Zsófiám; szólt Juliánka, hevesen ölelve át a szőke haju, kék szemű leánykát.

Aztán szégyenkezve és félénken kérdezte:

— De hát honnan tudod?

— Hogy te is kaptál levelet a fivéremtől? tőle magától, te kis czicza. Levele záradékában ezt írja:

«Ez alkalommal mellőzöm közbenjárásodat, Zsófikám: nem kérlek többé, hogy üzenetemet te add át a százszorszép Juliánkának, mert — képzeld vakmerőségemet — levelet irtam neki magának. És amit eddig egy-egy futólagos kézszoritással vagy egy-egy elleplezett üzenet alakjában igyekeztem tudomására hozni, azt most egész elszánt bátorsággal megírtam neki magának.

Nos hát ebből és innen tudom, hogy a kisasszony a tegnapi esti postával levelet kapott egy bizonyos tábornoktól: szólt nevetve Juliánka barátnője.»

— És most haragszol reám, ugy-e? Meg is érdemlem, mert titkolódtam előtted, az én egyetlen barátnőm előtt.

— Nem, nem haragszom. Legyen neked megbocsátva, Juliánka; enyelgett Zsófia.

— Igen, te nagylelkűleg megbocsájtasz; de én nem bocsátok meg magamnak, amiért előtted titkolódtam. De nem képzeld: micsoda kinokat szenvedtem át az éjszaka. Mit szól az anyám, ha megtudja és mit szól gyámapám Kollonich bibornok, aki a főnöknővel és gyóntatonkkal együtt azon van hogy a zárdában maradjak; hogy apácza legyenek. Zsófia nevetett:

— Na hát ebből egyszerűen semmi sem lesz! Mit szólnak? Az mellékes! A fődolog az, hogy mit szólsz te? Félre most a gyóntató páterrel, a gyámapád ő eminenciájával. Most én leszek a gyóntatód, Juliánka. Valld be töredelmesen, ami lelkedet nyomja, leányom; kezdte a patert utánozni kenetteljes hangon Zsófia, miután leült egy félreeső lóczára, ahova Juliánkát maga mellé vonta. Valld meg: mi terheli szivedet?

Juliánka egy ideig huzakodott, de aztán hevesen átölelte barátnőjét és fejét Zsófia keblére hajtva, fölneézett rá ragyogó szemeivel, amelyekből nem a bánat sajtolta ki a könnyeket.

Zsófia, én szeretem a fivéredet! szeretem, amióta először láttam. Annak már két esztendeje. Alig hogy beléptünk a zárdába, a tábornok meglátogatott téged. Együtt sétálgattunk a kertben, a mikor Áspremont gróf közeledett feléd. Bemutattad nekem. «Legkedvesebb barátnőm, Juliánka, a szép magyar fejedelemasszony leánya». — szóltál rám mutatva. A bátyád egy tekintettel végigmért és mosolyogva jegyezte meg: «Az alma nem esett messze a fájától . . . »

— Ez a szép magyar asszonyra volt értve, cziczuskám, ami annyit tett, hogy . . . hogy leánya sem a legrutabb; évelődött Zsófia.

— Én is úgy értettem; felelt gyermekes őszinteséggel Juliánka. Mikor kis vártatva bucsut vett tőled a tábornok, szívélyesen nyújtott nekem is kezét. »A viszontlátásra, kisasszony, mielőbb«. Aztán hozzád fordult: «Most még gyakrabban meglátogatlak, Zsófia.» Hozzád szólt, de rám nézett azokkal a nagy, okos szemeivel. Hát ettől a percztől, hogy mennyiszer gondoltam rá, azt csak a jó Isten tudja. Ettől a percztől szerettelek téged is úgy meg.

— Köszönöm szépen; nevetett Zsófia. A te szereteted, úgy látszik, nagyon önzetlen volt hozzám.

— Haragszol?

— Eszemben sincs. Sokkal jobban szeretem Nándort, semhogy haragudni birnék arra, aki oly igaz érzéssel viseltetik iránta, mint te.

— De térjünk a dologra, Juliánkám, mit irt neked Nándor?

A kérdezett félénken nézett körül és halk hangon hebegte:

— Hogy legyek a felesége; hogy tudja: miféle ármánykodás folyik itt abból a tekintetből, hogy apáczává legyek és gyámapám szép szerével nem egyeznék úgy se bele, hogy feleségévé legyek bárkinek is, hát . . . határozzam el magamat és ő eljön érttem. Holnap estére itt lesz a kocsijával. Alkonyatkor jöjjen ki a kertbe és egy kötélhágcsó segélyével átszöktet a falon.

Zsófia örömében tapsolt kezeivel.

— Jaj, de pompás lesz!

— Igen, de a szegény anyám. Csak beszélhetnék vele négy szem közt; tudod azonban, hogy ezt nem engedik.

Zsófia gondolkozott pár perczig.

— Van a testvérek közt egy, aki valósággal bálványozza az anyádat; Chembin nővér. Megnyerjük őt ter-
vünknek.

— El akarod neki árulni titkomat? . . .

— Azt nem. Csak megkérjük, hogy ma kísérje le ő anyádat a sétára és hagyjon pár perczre egyedül vele. Miután azonban csak pár pillanatról lehet szó, ne kerülgesd ily soká a dolgot, Juliánka, de egy-kettő, fel a fejjel, ki a mellel, indulj! Pár szóban előadod a tényt: »Anyuskám Aspremonti Ferdinánd tábornok imád engem és én is eléggé szivelem őt: egyezz bele, hogy feleségévé legyek. Miután azonban gyámapám nem lesz rávehető, hogy igent mondjon, a tábornok elrabol a zárdából . . .

— Igen, igen; megmondok mindent anyuskámnak; őszintén, a hogyan van.

Zsófia magára vállalta a Cherubin nővérrel való érte-
kezést és hamarosan meg is nyerte tervüknek a jó teremtet.

Juliánka mihelyst egyedül maradt anyjával, őszintén föltárta előtte a szívét; de mire arra jött a sor, hogy a szö-
késről is szóljon anyjának, mellettük termett Cherubin testvér.

— A főnöknő közeledik — szólta a fiatal apácza; nem
hagyhatlak benneteket tovább magatokra.

Ilona hát nem értesült arról, hogy leányát másnap elra-
bolja a zárdából a tábornok.

Mikor magára maradt, soká eltűnődött a meglepő hiren.

Juliánka tehát egy osztrák tiszt felesége lesz. Zrinyi
Ilona leánya német asszony lesz . . . ?

Még azon este megírta ezt az urának, hozzá téve, hogy
százszor kedvesebb lett volna előtte egy deli kurucz vő és
bizony meg van róla győződve, hogy a jó ura is több örö-

mét találja mostoha leányába, ha egy hozzá illő magyar vitézzel kel egybe.

»Ha Isten Aspremont uramnak rendelte Juliánkát, arról én is mit tehetek; megvallom, kívántam volna magát örömit látnom s e végett férjhez menését ennek a nyári táborozásnak kimenetelére elhalasztani; kérlek ezért tudósíts gyermekeid állapotjáról.«

Igy hangzott Thököly válasza Ilona levelére.

Kivánsága nem teljesedhetett.

Ilona a következő sorokban adta okát ennek:

»Alig hogy leveletem elküldtem kegyelmedhez, szivem uram, nagy eseményt adta magát elő. Következő nap estéjén az a hír futott szét a zárdában, hogy Juliánka eltűnt. A kertész futott be a főnöknőhöz azzal a jelentéssel, hogy valaki átmászott a zárdá falán és a fal tövében állongáló kisasszonykát mint valami könnyű pihét ölbe kapta. Vissza kuszott vele s a másik pillanatban kocsi robogás jelezte, hogy a leányszöktető utnak indult szeretett párjával. Az illető, amint kegyelmed is bizonyára eltalálja, Aspremonti és Reickheini gróf Gobert Ferdinánd tábornok volt. Juliánka egy levelet hagyott hátra számomra, amelyben ezeket írja: «Mivel úgy elzártak tőled, szivem anyuskám, hogy nem volt alkalmam beleegyezésedet kikérni ahhoz, hogy kövessem Ferdinándot, utólag kérem bocsánatodat. Gyámapám sohase adta volna beleegyezését, hogy a tábornok felesége legyek, épügy, mint másé sem. És mert én szeretem a jegyesemet annyira, mint te a mostohaapámat, nem lévén más választás, követtem őt. Most már bele kell egyeznie a császárnak frigyünkbe. Ne ítélj el, édes anyus; nem, ugy-e, hisz te is szeretsz és te is követnéd bárhová az uradat.»

Hát ezzel lefegyverezett a kis selma. Kérve-kérem, szivem, uram, ne tápláljon kegyelmed se haragot a leányom iránt.

Kivánsága nem teljesülhet arra való nézvést, hogy az esküvővel megvárjuk, mert június 24-én eskette össze Kollonich bibornok a fiatal párt, ő felsége egyenes kívánságára. Hát én is azt mondom: Ha Isten neki rendelte, hát legyen Aspremonti uramé.»

XVIII.

Szegény Tkököly Imre cseréncsége is olyan volt már, mint a tiszavirág élete. Ki-kipattogtak egy-egy pillanatra az ő egén is a csillagok, akárcsak a felhőterhes mennyboltozaton, ha a felkerekedő szél félregyüri kissé az áthatlan párázatokat; de a következő pillanatban még sűrűbb fátyol ereszkedik azokra a ragyogó kis pontokra odafenn.

Habár 1691-ben Thököly győzelmesen harczolt Ágoston hannoveri herczeg seregével szemben, a beállott rossz időjárás miatt ismét kiszorult Erdélyből és Oláhországba vonult vissza.

A hitlevél*) következtében, amelyet I. Lipót Bethlen Miklós szorgalmazására. Strattmann Kinsky és Caraffa tanácsára adott ki, Thököly végkép elvesztette Erdélyt.

Annyi nyeresége azonban mégis maradt a hadjáratból, hogy Heiszter és Doria ezredes foglyai voltak.

É foglyok érdekében kereste föl a bécsi udvar követe egy őszi reggelen.

— Foglyaid közt van kettő, fejedelem, akiket az udvar megbízásából kiváltani jöttem.

— Illő váltságdíj fejében belemegyek az alkuba. Kik legyenek a foglyok, akiket ki óhajtasz váltani.

Heiszter tábornokot, és Doria ezredest.

A fejedelem jelentősen huzta fel szemöldökeit.

— Ah, ezt a két foglyot?

*) Diploma Leopoldianum

— Igen, ezeket. Mennyit kívánsz értük? A bécsi udvar nem lesz szűkmarku.

Az majd elvállik.

— Halljuk feltételeidet?

— Doria ezredes váltságdíjául kétezer aranyat kívánok; remélem megér ennyit a császár szemében egy ezredes.

A követ mosolygott.

Ezenkívül pedig, folytatta Thököly, néhány vég posztót a hadsereg ruházatára.

— És Heister tábornokért? mi váltságdíjat kíván érte?

A fejedelem a székkarján pihenő kezére hajtotta fejét, mialatt a jobb kezében tartott kardjával ákumbákumokat rajzolt a porban.

Egy-két perczig úgy alulról pislogott fölfelé a német arczába

— Csak ki vele, mondd ki egy lélegzetre, fejedelem.

— Nem fér bele egy lélegzetbe, követ ur, mert hát azt nem lehet számokban kimondani Vagy mégis, ki lehet.

Fölkapta a fejét és szinte villám czikkázott át szemeiből a tétován néző német felé.

— Heister tábornok váltságdíja — egy asszony; egy asszony, aki előttek nem bír értékkel, de tőlem 100, 1000, 1.000.000 arannyal se válthatjátok meg.

— És ki legyen az az asszony?

— A hitvestársam, Zrinyi Ilona, akit most fogoly gyanánt tartanak Bécsben. Heister tábornokot egy fillérrel se adom olcsóban, mint a feleségemért cserében.

— Ej, fejedelem, ez aztán kereken volt kimondva.

— Ugy szoktam beszélni. A tábornoknak nagy tisztesség ez a magas ár: egy német tábornokért, egy magyar asszony: nemde? Hja, én mindig és mindenben tulkövetelő voltam.

— Ez az utolsó szavad?

— Minden jellemes embernek csak egy szava van, uram. Az első egyszersmind az utolsó is, ha valamit kimond. Ezt így akarom és ha Isten és erőm engedi, így lesz.

Ez a jelszava minden igaz magyarnak aki nem riad vissza a saját árnyékától.

— Így hát bucsut veszek tőled, fejedelem, hogy feleledet megvigyem az udvarnak.

Alig hogy a követ távozott, Thököly felkereste Köpörli Mustafát.

— Dicsőség veled, hatalmas hadvezér.

— Felében te szerezted azt nekem, derék fejedelem; és ha a szerencse most el is elpártolt tőlünk, szememben ez nem csökkenti vitézséged nagyságát.

— Hálás szívvvel veszem ez újabb elismerésedet és lelkemből örvendek rólam való jó véleményednek, mert ebben biztosítékát látom annak, hogy jóvá hagyod, amit cselekedtem

— Valószínű.

— A német követ járt nálam a foglyok érdekében. A bécsiek ki akarják váltani Heister tábornokot és Dória ezredet.

— Remélem jól, megszabtad váltságukat?

— Főleg a tábornokét.

— Mennyit kértél érte?

Annyi kincset, amennyi az egész világrésznek sincs birtokában.

— Nos, és a bécsi udvarnak . . .

— Az most bir annyi kincscsel. A feleségem, Zrinyi Ilona, a hőslélkű, páratlan asszony, aki disze a korának és lelke az életnek. Ő most a bécsiek foglya, amint tudod. Ő érte cserében ígertem kiadni a tábornokot. Remélem nem ellenzed.

— Hova gondolsz!? hisz a tábornokért megadnának tizezer aranyat is.

— Tizezer arany kevés. Én alább nem adom csak a feleségemért cserében.

— Hát ebbe az alkuba nem mehetek, fejedelem. Hány asszonyt vehet az ember Stambulban ennyi pénzért.

— A ti hitetek szerint igen, de a mienk, az enyém szerint csak egyetlen van ezen a kerek világon, akinek az Istenem nevében örök hűséget esküdtem.

De hát hiába iparkodott megértetni Thököly a törökkel a dolgot, az izlam nem tanítja úgy becsülni a nőt, a mint az igaz keresztény szereti és becsüli hitvestársát.

XIX.

Ilona zárdai fogságába fényes napként hasított át az a levél, a melyen az ura kezeirását ismerte föl.

»Édes feleségem! Hogy rég nem vetted levelemet, azt ne az én idegenkedésemnek tulajdonítsad, hanem az időnek. A nagyvezér még mindig nyakoskodik és nem hajlandó belemenni a cserébe, hogy Heistert és Dóriát átadjam éretted. De azért ne emészd magadat, bizzál Istenben, légy jó reményben, mivel Isten és én is gondol rád.»

Szabadulásának siettetése végett tanácsolta neki: eszközölne ki magának az udvartól engedélyt, hogy a maga szolgáját és ezzel egy törököt, aki vagy az ott levő török rabok, vagy, a mi jobb, a török követek emberei közül lenne, küldene le hozzá.

«Pénzben nem lesz fogyatkozás, csak szabadítson meg az Isten!»

E levelet Thököly Kalafatból írta. Mert mikor Erdélyből kiszorították a bozai szoroson át Oláhországba, onnan Nikápolyba, és áprilisban Kalafatba ment.

Ott vesztegelt még májusban is; ott fogadta nagy fénynyel junius 3-án a fő szerdárt*, a kívül aztán seregestől Orsova és Karánsebes felé indult.

Az utóbbi helyen Heister meg akart szökni; de idejekorán rajtakapták és Thököly szigorított őrizetet rendelt számára.

A telet Poseralián töltötte a fejedelem, hadát ennek vidékén telepítve le.

1692. január 15-én ragyogó arccal lépett be a fejede-

* Török fővezér.

lemasszony szerény lakásába Cherubin testvér, Ilona egyetlen bizalmasa a börtön komor falai közt.

— Uradnak egy embere van itt, a ki most nyert engedelmet a törököktől, hogy hozzád jöjjön.

— Arczodról látom, kedves testvér, hogy nem gonosz a hír, a mit hozott.

— Eltaláltad. Olyan hír az, a mely boldoggá tesz, habár rám nézve szomorú, mert úgy szerettelek.

Ilona arcán olyan derű futott át, a milyen már rég nem sugárzott a nemes lelkű asszonynak szenvedéstől már-már megviselt vonásain.

— Bocsásd be az uram küldöttjét, — sürgette izgatottan Ilona.

A következő perczben már előtte állt Thököly hű szolgája.

— Hogy van az uram? Egészséges? Nincs valami baja? Mit üzent?

Egyik kérdést a másikba fűzve, alig engedte szóhoz jutni a hű szolgát, a ki végre mindenre csak azt felelte:

— Győződj meg róla magad fejedelem, mert im, itt hozom az urad kezeirását, a mely tudtadra adja, hogy szabad vagy. Ugy a bécsi udvar, mint a török szultán beleegyezett, hogy Heister tábornokért a te szabadságod legyen a váltságdíj.

Ilona tágszemekkel bámult a hang irányába, hogy vajjon tényleg látja-e azt, a ki ezeket mondja neki; majd a füleinek nem akart hinni. Tán csak a képzelet kötött szövetséget a csalóka reménynyel, a mely közel hét éve áltatja őt? Hét éve várja, lesi, búzgó imával kéri a jó Istentől azt a perczet, hogy újra lássa forrón szeretett hitvesét . . . És ez a percz tényleg megérkezett volna? . . . Akit a remény oly sokáig hitegetett, alig képes már hinni a legvalóbb valósnak is.

— Igaz, igaz ez? — ejtegette szakgatottan Ilona.

— Itt az írása fejedelemasszony, győződj meg saját szemeiddel.

Hát az irás is megerősítette az állítást.

Pár nap multán már forma szerint tudtára adták Thököly Imrénének, hogy szabad.

Hogy mit érzett Ilona e kijelentésre, ezt visszaadni minden szó gyöngé volt.

Mintha a kalitba zárt sas előtt újra megnyitnák az utat, a mely a fellegekbe vezet.

Mielőtt azonban utnak indult volna, pár hétig mégis Bécsben maradt, hogy a Caraffa által kötött szerződésben részére biztosított nászajándékát, a melyet Munkács átadása-kor lefoglaltak, és a mely hetvenezer forint értéket képviselt, végre kinyerje.

Aztán azt is ki akarta vinni, hogy fiát, Ferenczet magával vihesse.

De ezt kereken megtagadták, ami újabb és mérhetetlen fájdalom volt Ilona anyai szívének.

Sőt azt is alig akarták megengedni, hogy elbucsuzzék gyermekeitől.

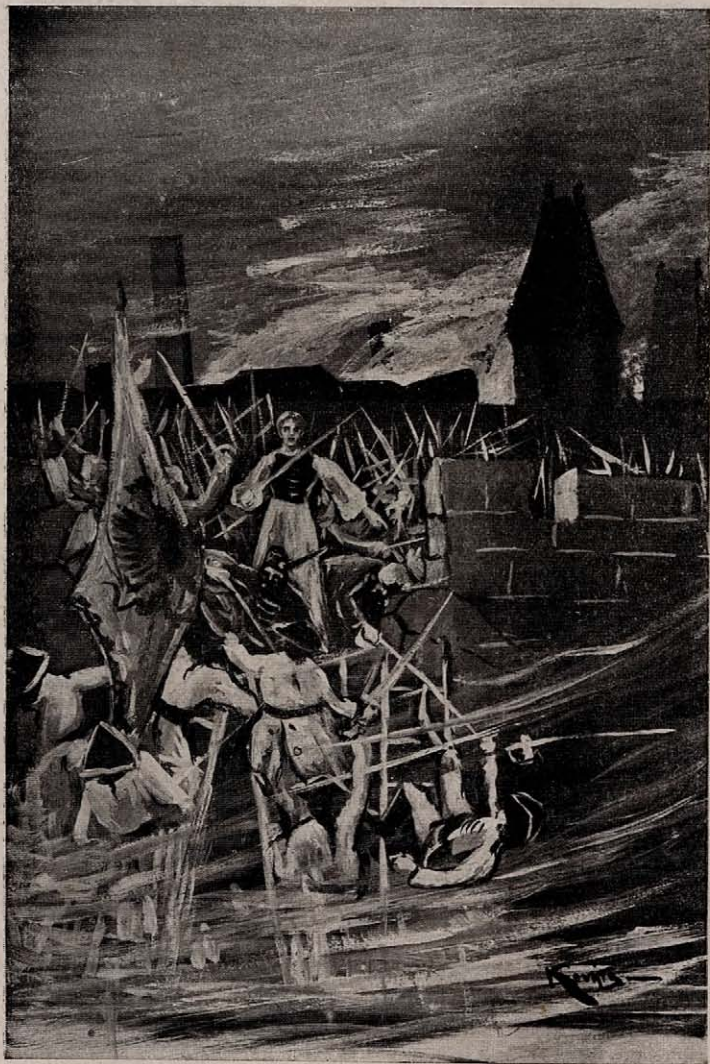
De az a hőslelkű asszony, a ki Munkács várát két esztendőn át tudta védni, nem rettent vissza semmitől, hogy kieszközöljön egy rövid félórát, a mig Istenhozzádót mond a fiának.

Fölkereste Ferencz gyámját, Kollonich bibornokot.

Előbb egyszerű szavakban adta elő egyszerű és a legtermészetesebb óhaját, hogy mielőtt elhagyja az országot, bucsut akar mondani fiának.

A bibornok fölhozta vállait :

— Ekkora engedmény nem áll hatalmamban. Igaz, én vagyok gyámja Rákóczi Ferencznek, de tetteimet vele szemben az udvar bírálja fölül. Látásod oly kártékony lehet a fiura, hogy a fél óra tönkreteheti négy esztendő fáradságait. I. Lipótnak, dicsőségesen uralkodó császárunknak nincsen szüksége lázadókra és Thököly hitvese könnyen támaszthat a gyenge ifjuban olyan érzelmeket, a miket mi tövestől ki

Ilona folyton ott tartózkodott, a hol a legnagyobb volt a veszély.

akarunk gyomlálni abból a zsenge szivből, a melybe a legjobb magvakat hintették el e négy év alatt.

Ilona alig tudta legyőzni, hogy szemébe vágja:

— Ezt mertétek tenni, hóhérok?!

De türtőztette magát.

Lelkéből szakadt keserőséggel fakadt ki:

— És az Úr szolgája beszélhet így?! Istennek földi személyesítője, az, a ki még azt az örök törvényt sem akarja elismerni, a melyet a természet legigazabb szava szentesít kezdetlen kezdet óta?! ... Az anya tiszteletét, szeretetét akarjátok megfojtani tiszta lelkében?! ... Eminenciás uram! Én semmitől sem riadok vissza, ha még azt, a koldusnak is hitvány alamizsnát is meg akarja tőlem, az anyától vonni, hogy örök bucsut vegyek gyermekemtől, a tulajdon gyermekemtől, a kit Isten adott nekem s a kitől az emberek gazsága megfosztott.

— És tán ezeket akarod neki elmondani? — kérdezte sima gúnnyal Kollonich. — Aztán még csodálsz, ha nem akarjuk kivánságodat teljesíteni? Gondold meg, asszonyom, hogy fiad javai még a mi kezünkben vannak s a tapasztalt legkisebb lázadás részéről, koldusbotra juttathatja őt.

Ilona érezte, hogy ezzel a kijelentéssel ismét bilincset vertek a lelkére.

— Nem, nem, eminenciás uram, esküszöm, nem esik köztünk más szó, mint rövid bucsu, a melyet a legigénytelenebb polgári asszony vehet, ha örökre elszakad gyermekétől.

Hogy Kollonich végre beleegyezett Ilona óhajának teljesítésébe, azt nem annyira a szive sugallta neki, melyet meghatottak az anya könnyei, de ármányos esze.

Erre vallott a bizalmas észrevétel, amelyet páter Blaziusnak tett, akit utasított, hogy kísérje el a prágai kolostorba Thököly Imrénét.

— Hadd találkozzék anyjával a fiu. Mi pedig látatlanul kihallgatjuk, vajjon nem lappang-e mégis valamelyes szikrája a lázadásnak a fiu szívében.

Hát ez a páter Blazius Thökölynével Prágába érve, az első éjet a klastromban töltötte, ugyanabban a czellában, amelyet egy Lehman nevű növendék lakott.

Ilona kísérijével késő este érkezvén, csak másnap találkozott fiával.

A fejedelemasszony egy vendégfogadóban virrasztotta át az éjet. Fia és férje közt megosztott gondolatai elűzték szeméről az álomot.

Nem így történt azonban páter Blaziussal, akit nem pusztá véletlenből adtak éjjeli társul Lehmann növendék mellé, de azért, hogy mint Franciscus (ezt a nevet kapta Rákóczi Ferencz a kolostorban) osztálytársától egyet-mást kivehessen a magyar urfi viselkedését illetőleg.

De hát páter Blaziust részben az ut fátadalmaitól, részben a jó borókától, amelylyel a refektóriumban kedveskedtek neki, csakhamar elnyomta az álom.

Lehmannak azonban még soká nem jött álom a szemére.

És ez ébren töltött pár negyed óra, ugy lehet, egy életre szóló jelentőséggel birt Rákóczi Ferenczre nézve.

Mihelyt minden feltűnés nélkül tehette, Lehman felkereste Franciscust a zárda kertjében, ahol egy-egy jó könyv társaságában a kora reggeli órákat töltötte a tudományszerető ifju.

Rákóczi Ferencz előtt eltitkolták, hogy anyja meg fogja őt látogatni. Azt akarták, hogy egészen készületlenül találja ez a látogatás és így alkalma legyen a titokban szintén oda-utazott Kollonichnak belepillantani a fiu lelkébe, mely a váratlan meglepetés hatása alatt önkényt kipattan.

Lehman kileste a perczet, mikor senki sem volt a közelben.

— Kevés vártatva nagy lelkierőre lesz szükséged Franciscus.

Az ifju csak a tekintetével kérdezte:

— Mi történt?

— Anyád Prágába érkezett, hogy bucsut vegyen tőled.

— Őz anyám ! az én édes, kedves anyám ? . . .

— Pszt ! végy erőt magadon, Franciscus. Hallgass ide.

Ne szakíts félbe. Az éjjel vendég érkezett a kolostorba, Blázius, a bécsi jezsuita, gyámapád meghittje, aki négy év előtt ide kísért. Most anyád kíséretében jött. Amig ébren volt a páter, egy szóval sem említette, hogy a fejedelemasszony is vele érkezett, de álmában olyan titkokat árult el, melyek egy életre kiható horderővel bírnak rád nézve, Franciscus. Anyád a délelőtti órákban idejön, hogy búcsuzzék tőled. Kollonich bibornok kihallgatja a párbeszédet, amit anyáddal folytatasz és ha csak egy hangot ejtenél ki anyád előtt, mely ellentétbe jön azokkal az elvekkkel, amelyekkel itt végkép meg akarják bénítani szellemedet, egy hangot olyat, ami arra vallana, hogy még nem halt ki végkép belőled a hazaszeretet, arra a sorsra jutsz, mint nagybátyád. Zrinyi János. Páter Blázius egész párbeszédet folytatott álmában. Oh, Franciscus, ha szavaival lelkét is belefojthattam volna a gonosz páterbe, mit adtam volna érte ? . . De félre most a becsületes képű igazsággal. Végy álarczot tiszta lelkedre, mert ha csak annyit megpillantanak belőle, mint egy porszemecske, elvesztél te is, anyád is.

— Jaj nekem ! Hallom szavaidat, de alig vagyok képes azokat megérteni.

— Pedig meg kell értened az utolsó betűig. Figyelj, figyelj, Franciscus.

És Lehman megismételte az előbb mondottakat halál-sápadtra vált barátja előtt.

XX.

— Lépj be, Rákóczi gróf; valaki van itt, a ki beszélni óhajt veled.

E szavakkal nyitotta ki a zárda hallgató termének ajtaját pater Blázius, a kit nyomon követett Zrinyi Ilona egyetlen fia.

A páter egy alattomos tekintetet vetve a jobbra eső kis rejtek ajtó felé, visszavonult, a merre jött, magára hagyva Rákóczi Ferenczet az édes anyjával.

Négy esztendő óta nem látta Zrinyi Ilona a fiát.

A gyermek helyett most serdült ifju állt előtte.

»Egész valójában semmi sem középserű, szavai, magatartása, járása csupa méltóság, úgy, hogy minden fejedelemre emlékeztet benne . . .«

Ezt jegyezte föl róla egy jezsuita.

Vonásról-vonásra találó volt ez a följegyzés.

A még félig gyermek arczon férfias akaraterő volt kifejezve. Magas, vállas alakja a regekorai hősöket jutatta az ember eszébe. Lágy, érczes hangjában a férfi rettenthetlen bátorsága és végtelen szívjósága csendült meg.

— Isten hozott, anyám.

Néma merevséggel visszonozta anyja ölelését, mely hideg viselkedés oly ellentétes volt azzal a tüzzel, mely szemében lobogott.

— Az, az fiam, az Isten végtelen jósága hozott, az segített hozzád.

Hosszu, forró csókot nyomott arra a nyílt homlokra.

Aztán, mintha a visszhang csak most került volna vissza az imént hallottakkal, tétován kezdte :

— Mikor beléptél, Rákóczi grófnak szólitott páter Blazius . . . ?

— Így szólitanak mindig, anyám.

— Gróf? gróf? . . . Rákóczi gróf!? Tudtommal a Rákócziakat fejedelmi méltóság illeti meg.

— Ha megilletne, nem vonnák meg tőlem! — vetette ellen erős hangsúlylyal.

— Nem vonnák meg?! Hát azt hiszed, hogy a bécsi udvar minden honfitársadnak megadja, ami őt megilleti? . . .

— Én nem bírálgom jótevőim cselekedetét.

— Jótevőid? A bécsiek jótevőid?! Mondd porkolábjaid, akiknek kezeiből mentsen ki mielőbb a Teremtő.

— Oh, anyám, ne tégy ily beszédeket. Efélét nekem nem szabad hallani.

— Nem szabad? nem szabad? Ki tiltja? A saját tiszta lelked, vagy tán nemzedet ellenségei?

— Az én nemzetemnek csak egy ellensége van: a török.

— Fiam? Ferencz! Hát hol van a fiam? Mért nem hozták ide a fiamat? Én a fiamat akarom látni! Azt a bátor, hős gyermeket, aki fogait csikorgatta, mikor Thököly fegyvere labancz kézbe esett; aki Munkács ostrománál gyermek létére nagybátyja, Zrinyi Miklós visszatért lelke volt.

— Ne emlegesd a szomoru időket, anyám. Jótevőink megbocsátották a mult bűnöket, ne idézd fel azokat újra. Részükről a bocsánat és feledés, a mienkről a megbánás fátyola boruljon a mult tévedéseire.

— Hallgass, hallgass, mert még azt találom hinni, hogy nem gonosz álom üz velem kegyetlen játékot, de valósággal téged látlak, a te szavadat hallom; hogy az én fiam káromolja Istenét és hazáját.

— Én sohasem káromlom az Istent, aki kegyelmébe vesz minden igaz ügyet és szeretem a hazámat és éppen ezért fáj, ha lázadókat tudok honfitársaim közt.

Kétségbeesett kaczaj előzte meg a szivszakgató zokogást, amelybe Ilona szavai fulladtak.

— Hát most betetőzte a művét a bécsi udvar. Az a Bécs, aki a vérpadra küldte apámat, Zrinyi Pétert, nagybátyámat, Frangepán Ferenczet, aki oly kegyetlenül bánt el urammal, Thökölyvel, aki életfogytiglan való rabságba vetette testvéröcsémet; hát ez Bécs csak a testét ölte szeretteimnek, de most, most a lelkét gyilkolták meg egyetlen fiamnak. Hóhérok, százszoros hóhérok, legyetek megátkozva!

Páter Blázius belépése épen kapóra jött, mert Rákóczi Ferencz ifju szive már nem birta volna el anyja fájdalomának látását.

— Asszonyom, remélem, megtartottad esküdet és egyszerű bucsuvételnél nem mentél tovább. Franciscus, menj át az apát lakosztályába, megérkezett gyámapád, aki haladéktalanul beszélni óhajt veled.

— Ég áldjon anyám.

Ferencz az ajkához vonta anyja kezét és oly forró csókot nyomott rá, hogy Ilona azt hitte, tényleg csak az álmom üzött vele kegyetlen játékot és ebben a csókban látta visszont a fiát.

— Te pedig jőjj, asszonyom, a kocsi vár reád. Siess Franciscus, ne várakoztasd gyámapádat.

Mig Ilona kábultan támolgott le a lépcsőkön, Ferencz a folyosón áthaladva Lehmannal találkozott.

— Elég erős voltál, Ferencz?

— A föld tekéjét vállán hordozó Atlasz sem lehet erősebb, mint én voltam. És nagyapám, nagybátyám kinja a hóhér pallosa alatt csak gyerekjáték volt ahhoz, amit az imént átszenvedtem.

Sugárzó arccal fogadta belépő védenczét Kollonich, aki az utolsó szótagig hallotta az anya és fia közt lefolyt párbeszédet.

— Örvendetes hirem van számodra, fiam. Kieszközöltem az udvartól, hogy magánlakásba költözhess a kolostor falai közül.

— Köszönöm jóságát eminenciás uram. Nem is vagyok méltó ennyi kegyre.

— Ha belátod, javithatsz rajta, — felelt Kollonich áldólag terjesztve karjait védelem felé.

— Hogyan, hát kiadjuk kezünkől a Rákóczi vagyont — dadogta az apát Ferencz távozása után.

Kollonich ravaszul mosolygott :

— Elég vagyona van a szerzetnek, kedves apát ur. Nem a pénzes zsák kedves nekünk Rákóczi Ferenczben, de a politikai halott. Itt a kolostor falai közt tulságosan átadja magát a tudományoknak és az az ember, aki valamivel komolyan foglalkozik, még mindig veszélyessé válhat. A külvilágban, léha társaság közepett teljesen megsemmisül e veszélyes faj végső sarja.

XXI.

Az újabb és mélységes sebbel szívéen, február havában a császári had fedezete alatt Magyarországra indult Zrinyi Ilona.

Az utóbbi csapás annyira megtörte még e sok fájdalomtól megedzett szívet is, hogy jóformán vigasztalanul ment a nagy boldogságnak eléje, melyért hét esztendő óta epekedett: hogy viszontlássza imádva szeretett hitvestársát, akivel ily tengerhosszu idő óta nem találkozott.

Csak félig élt minden a lelkében, melynek egyik fele meghalt, amikor bucsut vett a fiától.

Nem, nem volt az már a fia; még csak a holtteste se annak a gyermeknek, akit négy év előtt szakítottak le a kebléről.

Heteken át ontotta könyeit az élő fia elhunytá felet.

Maga elé idézte azt a daliás alakot, azt a csodálatos akaraterőt kifejező arcot, a lángoló szemeket...

Kezén ott égett az a tüzes csók, melyet ez az ajak lehelt rája, amelyről éjszaki fuvalomként hangoztak el a rettenes szavak.

Melyik volt az álom? Melyik volt a hazugság? Mert az egyik jelenséget álmodta, az egyik ajk hazudott. A lelkét kisugárzó vonásai vagy azok a rettenes szavak voltak-e oly égbekiáltóan hazugok?...

A bánaté csak az éjszakái lehettek, nappalait ezer gond foglalta le.

Gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepét Tokajban töltötte. Jogainak és javainak szorgalmazása és a rendkívül zord tél

huzamosabban odakötötte és csak május elsején érkezett Karánsebesre.

Mikor Thököly felesége jöttének hírét vette, Sándor Gáspár, Petróczy István, Madács Péter, Horváth Ferencz és egy lovascsapat kíséretében Uj-Palánkáig ment eléje, ahova május 13-ikán reggel érkezett Ilona.

Az áttetsző tiszta égboltról káprázatos sugárszálakban süttött alá a tavaszi nap.

A természet megújulásának szin pompás, illatteli hajnala volt ez.

Száz és százezer kipattant rügy hirdette feltámadását a nagy mindenségnek, amelynek szive egy félesztendei dermesztő álmom után ismét megdobbant minden fűszálban, minden falevélben.

Az eléje jöttek üdvriadallal fogadták Thököly Imre hitvesét, akinek szeme nyugtalanul révedezett az urak és a csapat sorain.

Keresett valakit, akit nem birt feltalálni. Hát a jó ura nem jött eléje ?

Attól, aki legközelebb állt hozzája, kérdezte aggódásteli hangon :

— Csak nincs valami baja az uramnak, hogy nem tartott veletek ?

A megszólított viharvert ábrázatán keserű mosoly huzódott végig, amely többször átfutott az ajkai mellett képződő mély barázdákon.

Előbb csak a fejével intette, hogy nincs.

Aztán egyszer-kétszer megsimogatva hosszú, kusza fekete szakállát, melyből itt-ott már fehér szálak ütögettek ki, valamint sűrű fürtei közül is, hallható szóval szintén megismételte :

— Nincs.

— Egészséges ? Jól érzi magát ? Jó színben van ? Hogy néz ki ?

Mig a többiek hol egymásra, hol a két beszélőre bámul-

tak, a kérdezett megint csak mosolygott, de úgy, hogy a könyve is utána bugygyant.

— Hogy néz ki? Hát biz azt úgy megviselte a tábori élet sanyarusága, hogy az alig 35 éves férfi kész meglett ember már. Ugy néz ki, fejedelemasszony, hogy a saját hitvestársa se ismerné meg; mert hét esztendőttöbbsnyire künn a szabad ég alatt, harcz és háboru közt töltve el, egy emberöltő volt a szegény kuruczkirályra nézve.

— Ez a hang, ez a föllobbanó láng, amely szeméből csapott ki... Hiszen kegyelmed az, édes szívem uram, kegyelmed az!...

A következő szempillantásban már ott zokogott Ilona az ura keblén. Arczát, haját simogatva ismételtegette:

— Hogy megváltozott, ah, hogy megváltozott. De a szive a régi, érzem, hogy az a régi.

— Nem, nem a régi; a régi nem tudott úgy szeretni ahogyan most szeretlek, édes jószágos, édes hűséges párom.

Azok a kurucz urak, akik hét év előtt látták Thökölynét, azt találták, hogy ő felette sem tűnt el nyomtalanul az idő.

Ilona vonásain, egész lényén ugyancsak szembeszökő nyomokat hagytak szintén a küzdelmesen átélt évek.

Azonban a viszontlátás öröme néhány rövid percz mulva eltörült mindent, mindent abból, ami elmúlt és tulboldogan csüggtek a jelenen, amely végre visszaadta őket egymásnak.

Ilona és férje a Dunán átkelve, az éjet Rámban, Szerbiában töltötték. Másnap 2500 főnyi kurucz sereg jött tisztelegésükre, mely ágyuszó mellett kísérte őket Poserulcára.

Poserulca és vidéke, ahol a kurucz had tanyázott, Thököly hatalma alá volt rendelve.

Itt élt Ilona férjével több mint két esztendeig.

A kuruczkirály a helységet hogy megvédje a Dunán át-átsapó labanczok megrohanásai ellen, árokkal és talicskákkel vétette körül.

A helységben levő legdiszesebb ház kezdetleges mivel-tánál fogva kevés kényelmet nyújtott ugyan Ilonának, de a

nélkülözéseket bőven kárpótolta, hogy végre az uránál lehetett.

Miután a francia követ, Delora gróf, Fonton titkárával egyideig szintén itt lakott, társaságban nem volt hiány.

Ez az esztendő hadjárat nélkül telvén el, Thököly végre megpihenhetett és hol vadászni, hol a Dunán hajózni vitte a feleségét.

— Hát most úgy élünk, mint az egyszerű polgár emberek. De azok közt is vannak boldog emberek, ugy-e szivem uram? Kegyelmedre pedig ugyancsak ráfér egy kis pihenés. Munka után édes a nyugalom.

— Igen, ha látjuk gyümölcsét annak a munkának, — mormolta Thököly. De képzelj el egy földműves gazdát, aki éjet-napot egybe vetve műveli földjét. Nehéz veritékkel öntözi, két kezével turja a földet, így akarva belőle kikényszeríteni a beléje nagy fáradsággal hintett magvat; és egyszer arra ébred, hogy egy talpalatnyi földje sincs, melyet megkimélt volna valami elemi csapás.

Ilona gyöngéd szívvél csitította, vigasztalta az urát; pedig hej, ő maga is de rászorult volna a vigaszra; ő, akit a balsors évek sora óta nem kimélt és ez utóbbi csapás, melyet fiába való csalódás zúditott rá, már-már kimerítette minden erejét. Megölte a fél szívét; most már csak a fele él, az a fele, mely végső dobbanásáig az uráé.

Keserítette Thökölyt az is, hogy a török, mióta Köpril Musztafa a zalánkeméni ütköztben 1691-ben elesett, kevés figyelembe vette őt és még hadának is oly szűken szolgáltatva ki illetményét, hogy gyakran huzamos ideig a sajátjából kellett élelmeznie.

— Ne törje magát, édes uram; szólt a minden körülmény közt hősrlelkű Ilona, majd én veszem kezembe az ügyet.

És hozzá látott, hogy a Munkács vár feladásakor szerződésileg kikötött jegyajándékait visszakapja.

Mikor kiköltözött az urához, azt a biztosítást vitte magával, hogy javai felől Törökországból is szabadon rendelkezhetik. De Bécs mindezieig csak az ígéretnél maradt.

Leveleket küldött Caraffához, Heisterhez és szóval is kérte Solári grófot, az osztrák ezredest, a kit még Patakról ismert. Solári mindent megígért, de Ilona csak nem juthatott követeléséhez. Azt pedig, hogy emberei közül küldjön valakit Bécsbe, nem tehette, mert gyanuba esett volna a töröknél, hogy tán az osztrákokkal alkudozik.

Végre a több oldalról történt sürgetésre kiadták javait, de nem neki, hanem gyermekeinek, a kiknek szigorun el volt tiltva, hogy egy fillért is Törökországba küldjenek és ezzel Thököly hadviselési eszközeit gyarapítsák.

XXII.

Öt éven át hasonlított Thököly élete a nyugaton alámerülő napnak mindjobban hanyatló fényéhez. Az egykor delelőjén fényes sugár-küllőket szóró harczy dicsőség, már-már a feledés homályába kezdett bukni és az 1697-dik év után megadta a kegyelemdőfést a hajdan istenített kuruczkirálynak.

1697-ben Jenő, savoyai herceget nevezte ki Lipót császár hadvezérré, a ki döntő diadalt szerzett az osztrákoknak.

Ez évben maga a szultán, Musztafa, állt hadainak élére, hogy elfoglalja Erdélyt; előbb azonban Péterváradot akarta megvenni, de a Dunán átkelve, Jenő herczeggel találta magát szemközt; ekkor Szeged felé indult, Erdélybe menekült.

Jenő utána eredt és szeptember 14-én Zenta mellett utólérte a szultánt, a ki éppen akkor szállította át seregét a Tiszán.

Savoyai Jenő felhasználva a kedvező alkalmat, rajt ütött a megoszlott ellenséges táboron, a hidat ágyulövésekkel elszakította és alig két órai rémes harcz után, tönkretette a török sereget.

A szultán vitézei közül 10,000-en a hullámokba lették halálukat, 20,000-en pedig, köztük a nagyvezér, 4 más vezér és 13 beglerbeg a sánczok közt vérzett el.

A törökök összes lőszere, podgyásza, 9000 szekér, sok ezer ló, teve, szarvasmarha és 300,000 forint maradt zsákmányul az ellenség kezében.

A zentai ütközet örök időkre emlékezetes marad az egykor ragyogó porta történetében.

Ilyen vereségre kevés példát mutat a történelem.

Az egykor országszerte rettegett félhold uralma itt jutott a végső megsemmisülésre Magyarországon.

— Most mar végünk van, végünk örökre; nyöszörögte a testben és] lélekben megtört Thököly. A szultán békét kötött Karlóczán. Minden embertől telhetőt elkövettem, hogy a békekötésbe rólam is szó essék és Erdélyt vagy legalább jószágaimat visszanyerjem. De nem csak, hogy óhajom nem teljesült, hanem oly pontot is iktattak a békeokmányba, hogy azon magyar alattvalók, a kik a törökkel tartottak, a hátároktól távol telepíttessenek le.

Munkács vára hősi védőjének könnye csordult a hír halatára.

Fejét ráhajtotta számüzött urának vállára és alig hallható hangon tördelte.

— Teljék be isten rendelése. De Isten és ember elhagyta bár kegyelmedet, bizzék az én hü szeretetemben és felezze meg velem fájdalmát, a melylyel egymaga el nem bírna.

— Nem, nem vagyok olyan koldus, a mint hiszitek; a milyenné tenni akartatok, a mig ilyen mérhetlen kincs birtokában vagyok, mint Ilonám szive.

A békekötés után Thököly a feleségével és néhány hivével 1699-ben Konstantinápolyba vonult.

De Öttingen gróf osztrák követ itt se engedett nekik sokáig nyugalmat.

Mikor Öttingen kicserélve a békeokmányt, 1700 őszén kivonult a török fővárosból, a kíváncsiság Thökölyt is utjába vitte.

Rendelést tett, hogy vonjanak sátort a hid mellé, ahol a követ áthalad és azon nézte a menetet.

Kisérete figyelmeztette a követet a kuruczkirályra.

Öttingen elmosolyodott és némi gunynyal jegyezte meg:

— Szomorú lehet, mikor valaki élő testtel van jelen a saját temetésén.

Thökölynek arczába csapott minden vére. Roskadtt teste

kiegyenesedett és villámló szemekkel fordult a kíséretében levő magyarokhoz :

— Meglássátok, magyar uraim, nem sokára más nótát hallotok !

— Mit mormol az az emberárnyék ? kérdezte Öttingen az egyik török minisztert, a ki szolgálai alázattal hódolt a tulerőnek.

— Egy lázadónak visszajáró lelke csupán. Ne is vess rá ügyet, gróf ur.

— Ép oly kevésbé félek a más, mint a magam árnyékától ; nevetett a gróf.

Szívének minden sebére csak egy orvossága volt Thökölynek: az ő hü asszonya.

Tehetetlen dühvel beszélte el otthon a történeteket.

— És annak e nemzetnek a fia beszél így, amelyet annyiszor vittem győzelemre. Miért is nem tudtam megfojtani a farkacsos törökjét ? !

— Jól tudja, édes uram, hogy a tehetetlenné sebzett oroszánt még a szamar is megrugdálja.

De a német kormány kedvét leső portai miniszterek nem érték be ezzel ; lesve-lesték az alkalmat, hogy a francia és lengyel követ által még mindig pártolt bujdosó fejedelem hiveit Konstanápolyból valamelyes üügy alatt eltávolíthassák.

Erre nemsokára maga Thököly szolgáltattott alkalmat.

Tapasztalván, hogy a németekhez, szító fővezérnél történt sürgetései daczára se részesül jobb ellátásban, a nagyvezér tudta nélkül Drinápolyba utazott a szultán udvarába.

Skerlet portai főtolmács barátságot színelve, jóindulattal fogadta a kuruczkirályt ; de ez a jó akarat ravasz fogás volt a németek által szintén megnyert Skerlet részéről.

Menten a szultán elé vezette Thökölyt, a ki sok becses szolgálatát megillető szívéllyességgel üdvözölte a kurucz vitézt.

— Mi óhajod van ? — kérdezte a barátságosan látott Thökölytől.

— Kérlek, közöld a nagy urral ; fordult Thököly a tolmácsához abbéli esedezésemet, hogy részeltessen jobb rangom-

hoz illőbb ellátásban, a mi részemre megígértetett, a ki egész vagyonomat a veletek való szövetkezés által vesztettem el.

Skerlet barátságosan intett, hogy hiven fogja tolmácsolni a fejedelem óhaját ura előtt; aztán saját nyelvén ily szavakat intézett a szultánhoz :

— Szeretett szövetségesünk, Thököly Imre, előtte a porban csuszva esedezik, nagy ur, hogy mostani lakhelyét mással cserélhesse föl és ne tégy ellenvetést, ha beljebb hatol az országba.

IV-dik Mohammedet követő II. Achmed után alig két évvel azelőtt trónra lépett II. Musztafa szultán, már nem állt ugyan olyan szoros összeköttetésben Thökölyvel, mint atyja Mohamed vagy nagybátyja Achmed, de hadi dicsőségei iránt volt annyi tisztelettel, hogy nem mondott ellene Skerlet által tolmácsolt ohajának.

Barátságosan intett, hogy úgy tesz, amint kívánja.

Thököly mély meghajlással vett bucsut a szultántól és meleg szavakban köszönte Skerlet tolmácsnak közbenjárását, nem is sejtve, hogy a gaz török egészen más értelmű kérést intézett nevében II. Musztafához.

Alig vált el tőle Thököly, Skerlet futárt küldött a nagyvezérhez Konstantinápolyba azzal az üzenettel, hogy Thököly Imre a szultánnál járt és pedig békebontó czélzattal.

A nagyvezér éktelen dühre lobbant.

— Menjen utána néhány csauz de azonnal hozza vissza Konstantinápolyba a maradhatatlan gyaurt, a kit Kis Ázsiába száműzünk nyomban.

Thökölyt mielőtt még Drinápolyból visszakísérték, levélben tudatta Ilonával az újabb megpróbáltatást.

A fejedelemasszony keserű könnyekkel fogadta a hirt.

Most hát még Európától is távol kell élnie és még az ediginél is kevesebb hirt vehet hazájából, gyermekei, testvérei felől.

De mint eddig, most is erősnek mutatta magát, mikor urával állott szemben.

Isten hozott anyám! . . .

— Elviseljük, elviseljük azt is, edes uram, az Isten jó : nem mér több fájdalmat az emberre, mint a mennyit elbir ; vigasztalta a csüggedt és testben is beteg embert.

Szeptember 23-dikán ült hajóra a bujdosó fejedelmi pár Lelkükben megújodott az a legborzasztóbb fájdalom mikor el kell valakinek hagynia hazáját, a második édes anyá

— Elviseljük, elviseljük azt is, édes uram, az Isten jó

A ki nem érezte : mit tesz az, mikor nem tudjuk lábunk alatt a földet, az édes hazánk földjét, amelyhez szívünk, lelkünk minden szálával hozzá vagyunk, nőve, az meg nem ért heti : miféle fájdalom dult annak a két embernek a szívében a kiknek feje felül még az a tenyérsnyi égbolt is elsuhan most amely még az édes, a forrón szeretett haza fölé borult

Más világrészbe, más ég alj alá száműzte, őket a balsors közvetítő keze : az emberek kegyetlensége.

Szóltanul nézték, mint akkor, mikor Magyarországot e hagyták, a mind jobban távolodó képet nézték, mint válik kisebbé, mind kisebbé az a csodálatos panoráma, mely a földi menyországot képezi minden igaz honfi számára : a haza távolodó képe.

Lelkükben ott érezték azt a csodaszép strófát, ami sokkal később fejezett ki szavakban a költő :

«A nagy világon e kívül nincs számodra hely.

Áldjon vagy verjen a sors keze, itt élned, halnod kell».

És ő nekik nem csak élniök, de tán megpihenniök se lehet az imádott haza földjében.

Thököly lelkében ismét megújodott a mult, a melyhez annyi csodaszép, oly merész ábrándokat kötött. A sok ábránd im most, olyan hideg és sötét valóvá alakult ki, hogy meg borzadt tőle, és mint az éj feketeségében, egy fénysugárt se birt felfedezni.

Mint az életben mindig, most is az asszony volt erősebb a fájdalom elviselésében. Ilona a mélyen magába merült férje vállára fektette karját és bátorító buzditó szavakat intézett hozzá.

Thököly szomorun bólogatott a fejével :

— Ugy, úgy, édes párom ; édes édes jobbik énem, csak áltass, csak színlelj, hazudj, hazudd, hogy nem vérzik a lelked. Mert van egy jótékony, az igaz szónál sokkal nemesebb valami : az a hazugság, az a vigasztaló ige, a melylyel a fájdalmat enyhited.

— No és a reménység, édes uram ? . . . Hát a kegyelmed lelkéből végképen kiveszett a reménység ? . . .

— Az is csak hazugság ; fakadt ki keserőséggel Thököly.

Kis Ázsinak Bythimia tartományában fekvő Nikomédiában szálltak partra a száműzöttek.

Olyan volt a megérkezésük, mint azé a gyászkiéreté, a mely imént került vissza a czinteremből, ahol legkedvesebb halottját adta át az anyaföldnek.

Szótlanul foglalta el ki-ki a saját fészket.

Mintha testnélküli árnyak telepítvénye lett volna Nikomédia e része.

Csendesen tett-vett mindenki otthonában és kerülte a másikat ; mintha ezzel elfakulna az emlékezet, a mely minden újabb találkozásnál felsírt a lelkükben.

XXIII.

Nikomédia nagy kiterjedésű város volt, a mely a tenger irányába lenyúló halmokon s az ezek közt végighuzódó völgyekben épült.

Közepett egy dombon a szultánok régi palotája állt, a kik Konstantinápoly bevétele előtt itt töltötték az esztendő egy részét.

A várost vastag kőfal szegte körül, mely a tengerig nyult, de már omladozó félben volt. A fellegrvár a város felett emelkedett gömbölyű nagy tornyaival. A közeli hegyekből több patak csörgedezett be a tengerbe.

A kikötő szerfelett élénk volt. Jobbára innét vittek Konstantinápolyba úgy a tüzelő, mint a gályák építésére szükségesfát.

Gabonával és gyümölcsössel is javarészen innen látták el a fővárost. A kissé távolabbi erdőkben bőven tenyészték fáczánok, szarvasok és dámvadak.

Komáromy János Thököly titkára és a bujdosó pár leghűbb embere feljegyzéseiben valódi paradicsomnak nevezi a vidéket.

Legszebb volt azonban Nikomédia, török néven Ismert vidéken a várostól két órányira fekvő, csodaszép és dús növényzete miatt virágmezőnek nevezett völgy, a mely Illés próféta hegye alatt terült el.

A völgy közepén egy magas ház állt, a melynek környékét a közeli havasokról leömlő pizstrángos patakok és a hegy oldalából bugyogó bő források öntözték.

Az egész völgy egy gyönyörű kertet képezett, a hol virágos mezők, gyümölcsösök és kies ligetek váltakoztak.

A majorház felett emelkedő hegy ormán egy régi vár romjai ékesítették a vidéket.

Erre a szép helyre költözött át 1702-ben Ilona férjével és egész udvarával.

Mintha maga a belátás, a kimélet nélkül való sors is megelégette volna már e csodálatos erős lélek tengernyi-sok megpróbáltatását.

A nagyvezér, tán megbánva előbbi keménységét; nemcsak arról gondoskodott, hogy a fejedelmi pár udvara bőséges ellátásban részesüljön, de öt erszény pénzzel is kedveskedett nekik, amelyen e szép jószágot vásárolták.

E birtok, melyet Komáromy János Virágciflinek vagy Virágmezőnek nevez, legkedvesebb lakhelye volt Ilonának.

A természet az egyetlen gyógyszere a beteg léleknek, enyhítette a Thököly pár átélt szenvedéseit, a melyhez még a távolból is szegődött egy újabb fájdalom.

*

Miután a török hatalma megtört Magyarország felett, a mindig hiszékeny jó magyar sokáig áltatta magát azzal, hogy ő most már szabad nemzet. Figyelmen kívül hagyva Bécs folytonos nyomását, mely mint kemény kéz fojtogatta Magyarország torkát és a Kollonich-féle papi uralmat, ezt a nagy nyüögöt, a mely szintén egyik nehéz bilincse volt a szegény rabországnak.

*

Az 1692-ben önállósított ifju Rákóczi Ferencz kevés gondot szerzett a bécsi udvarnak és habár egynémely könnyelműségével el is játszotta Kollonich bizalmát, még folyton azt az ártalmatlan embert látták benne, amivé az udvar akarta átgyúrni a 30 évig világháborukban küzdött fejedelmi ház egyetlen sarját.

Az ily módon teljesen az udvar szája ize szerint idomított ifju Rákóczi Ferencz Bécsbe került, a honnan hosszabb utazásokat tett.

A Rajna mellékére jutva, megismerkedett Mária Amáliával, a hessen-rheinfelsi uralkodó gróf szép és végtelen kedves leányával.

Egy társaságban találkozott a bájos Amália Rákóczival és amint bemutatták neki a délczeg ifjút, oly barátságosan üdvözölte, mintha régi ismerősök lennének.

Mert maga az apa is eléggé szívélyes volt a magyar ifjával, Rákóczi csakhamar gyakori vendége lett a háznak.

Amália arcza azonnal fölragyogott, mikor Rákóczi nevét jelentették az érkező vendégek közt.

A fiatalok közt csakhamar az a bizalmasság fejlődött ki, ami egy mélyebb érzelem előpóstatja.

— Mondja meg nekem, szép Amália, minek köszönhetem én azt a rendkívül kedves fogadtatást, a melyben első találkozásunk alkalmával részesített? — kérdezte egy napon Rákóczi, mikor csak ketten voltak a kastély kisebbik fogadó termében.

Amália a legédesebb őszinteséggel adta feleletét.

— Azt még nem annyira a saját egyéniségének, mint más valakinek.

— Más valakinek? És ugyan kinek?

— Az édes anyjának Thököly Imrénének.

A nevet bár igazi kegyelettel, de halk hangon ejtette ki.

— Az anyám? Hát ismeri az anyámat?

— Csak egyszer láttam. Soha se bírnám elfelejteni. Oh, de szép, de fönséges jelenség volt! Ha festőművész vagy szobrászlennék, Zrinyi Ilona lenne mintám; ha költői tehetséggel áldott volna meg a természet, ő lenne állandó alakja fantáziámnak. Csak egyszer láttam daczára annak, hogy két éven át egy fedél alatt éltem vele az Orsolya-szüzek zárdájában.

— Ah! . . .

— Legmeghittebb barátnőm, a ki Rákóczi Juliának is jó barátnője volt, Heister Zsófia, nővérének most már sógornője,

legendaszerű dolgokat regélt nekem Thökölynéről. Mielőtt láttam volna, imádtam.

Rákóczy öntudatlanul forró csókot nyomott a leányka finom, keskeny kezére.

— Beszéljen tovább, tovább, suttogta.

Amália folytatta.

— Külseje teljesen megfelelt azoknak a mesés részleteknek, a miket titokban, csak suttogva adott át egyik növénynek a másiknak. Azt mondják; a nőnek nincs nemzetisége, mert a nő minden nemzetnél nő, semmivel sem több, semmivel sem kevesebb. De a magyar nő sokkal, de sokkal több. Ha ilyenek a nők az ön hazájában, már ez egy ok elég arra, hogy Magyarország büszkén tekintsen önmagára.

— De Germánia sem áll nemzetem háta mögött, ha ily nőt mutathat fel, mint ön.

— Ne gunyolódják, kérem.

— Soha sem szoktam. És ha még nem is volt alkalma szemlélhető bizonytságot adni kivételes voltáról, a ki átérti, becsüli a mások kivételes voltát, az maga is óriásilag áll a tömeg fölött.

És ettől a percztől Rákóczi Ferencz szemében nem volt többé a szép, a bájos, a kedves leányka Amália, de az a bizonyos igazi, az az egyetlen, a kit ha feltalál az egyik fél menten megérzi, hogy ez az az Ő és senki más a kerek világon.

Bár némi nehézségekbe ütközött első sorban az apa, majd az udvar részéről, de az elsőt legyőzte a tiszta apai szeretet, és az utóbbit maga a hessen-rheinfelsi gróf, aki személyesen eszközölte ki a császár engedélyét ahhoz, hogy leánya Rákóczi Ferencz felesége legyen.

Igazi kis paradicsom volt a pataki vár, ahol Rákóczi házasságának első időszakát töltötte.

A fiatal férj egészen a magánélet boldogságának szentelte napjait éveken át.

Egy napcn kisebb bizalmas társaság volt együtt Rákócziéknál.

Épen ebédhez kerültek, csak a fiatal menyecske hiányzott. Senkinek sem hiányozván azonban annyira, mint az urának, Rákóczi maga kopogtatott be felesége lakosztályába.

— Csak menjen a vendégeihez, szívem, nyomban követem, kiáltott ki Amália.

Kevés vártatva a házigazda megjelenése után, ismét fölnyilt az ebédlő-terem ajtaja.

Általános bámulat fölkiáltása fogadta a belépőt, aki legédebb mosolyával üdvözölte vendégeit.

— Amália! tört ki a csodálkozás Rákóczi ajkán, mikor a hessen-rheinsfeldi grófnő mint a legbájosabb magyar asszony állt előtte.

— Igazán szeretném tudni: mi idézte elő kegyelmeteknél ezt a nagy csodálkozást? — Talán az öltözékem? Alig hihetem. Mint magyar ember feleségét csakis ez a viselet illet meg.

A hazáért hön lángoló Bercsényi Miklós gróf szólalt meg elsőbben:

— Hát ez a német asszony Rákóczibb Rákóczinál; mert hisz Rákóczi György és Zrinyi Péter unokája, hőslelkű Zrinyi Ilona fia kívül-belül bécsi, míg az a szép menyecske még az öltözetével is hivalkodik, hogy ő most már magyar ember felesége. Az isten tartsa meg, szép grófné és segítse annyira, hogy értesse meg az urával: ha kegyelmed magyar asszony, hát az ura se lehet labancz.

— Kedves Bercsényi, szólt mosolyogva Rákóczi, van és volt a magyarnak egy nagy hibája: mindig a száján a szive. Pedig hát maga a természet is úgy alkotta az embert, hogy mélyen elrejtette a szívét, a melybe fölösleges minden illetéktelennek belepillantani.

— Hm! hát aztán engem is illetéktelennek tart, kedves házigazdám? — kérdezte meglepetten Rákóczi válaszából Bercsényi Miklós.

— Megengedi, ha egyelőre ez elől a felelet elől is kitérek.

— Tudod, hogy milyen nekem ez a Rákóczi Ferencz,

je gyezte meg halkan Bercsényi némi vártatva a mellette ülő Varasdi Zsigmondhoz fordulva; mint a sokat elnadragolt kölyök, a ki már az igazságot is csak hazudni meri. Hát ezt bizony alaposan elkészítették Bécsben.

A másik nem felelt, hanem tette, a mit a többi: fűrkészte Rákóczi minden vonását, bonczolgatta minden elejtett szavát.

Az elégedetlen magyaroknak szükségük lett volna valakire, a ki ismét kezébe ragadja a Thököly kezéből a tul-erő által kicsavart zászlót és ez a zászló senkinek se illenék jobban a kezébe, mint Rákóczi Ferenczébe.

Asztalbontás előtt az utolsó pohárnál felállt Verbőczy Sándor, a fiatal, de már nem egy hadat vívott kurucz vitéz és rázendített a históriás énekére:

«O, szegény magyarság!

Idegen nemzetre szállott szép országod,

Tőled elvétellett aranszabadságod!

— Hát látod-e azt a krétaszint, a melyet e nóta hal-
latán váltott Rákóczi arculata? sugott oda Várasdy Zsig-
mond Bercsényinek. No hát Rákóczinak nem a nyelvén, de
az ábrázatán fecseg a szive. Nézd, nézd, egy csepp vér
sincs abban a fehér arcban, mert mind a szívére szaladt.
Kitör az egyszer uram és a magyar vér pusztító lágárral
önti el szabadsága elnyomóit. Én mondom azt neked.

— Mondd, édes Ferencz, neheztelsz rám a mai megle-
petésért? kérdezte Amália, a mikor már csak legmeghittebb
barátai voltak jelen.

— Ellenkezőleg, drágám; felelt zavartan a bizonyos
tekintetben még feleségével szemben is zárkózott Rákóczi.

Bercsényi odalépett hozzá és vállára téve kezét úgy né-
zett rá, mintha a lelke közepéből akarná kivájni gondolatait
és az ebédnél hangoztatott strófát ismételte:

O, szegény magyarság!

Idegen nemzetre szállott szép országod!

Tőled elvétellett aranszabadságod!

— A mit elvettek, a mit jogtalanul vettek el, azt a jogos tulajdonos még mindig visszaveheti.

— Ez a hang a Rákóczi hangja volt! — kiáltott föl Bercsényi gróf, megragadva az előbbi jelenettől kihevült fiatal házigazda mind két kezét.

Ekkorra már csak hárman voltak a teremben: a fiatal pár és Bercsényi Miklós.

— Igen, barátom, a Rákóczy hangja, melyet azonban nem szabad meghallaniok, míg minden biztosíték nincs meg rá, hogy teljes győzelemmel rivallhatja: Szabadság!

— És én azt hiszem, ezt a szent ígét már ki lehet ejteni, fennen lehet hirdetni, ha Rákóczi megtalálta magában önmagát.

— Kedves barátom Rákóczi soha sem volt eltévelyedve saját maga előtt, csak megbujt mások kémlelkedő szeme előtt. Az álarcz, a melyet viselek már évek óta, föltétlenül szükséges, hogy célunkat elérjük. Fölöttem úgy is Argus szemekkel őrködött az udvar és ha egy szót elejtek olyat, mely tápot ad gyanújának, azzal egy örökös fogollyal szaporítom a börtönök lakóinak vagy eggyel a hóhér áldozatainak számát.

— Ferencz! barátom! — kiáltott magánkívül Bercsényi

— Az, barátod, mint te az enyém, a ki meg fogod érteni, hogy míg a gyümölcs meg nem érett, rossz gazda szedeti meg a fáját.

— De rossz gazda az is, a ki rothadni hagyja a gyümölcsét a fán.

— Idejében meg lesz az szedve, barátom.

— Köszönöm, öcsém. Egy világ terhét vetted lerólam e perczekben; mert még a bűn se nyomhatja jobban a lelket, mint enyémet nyomta a bánat a fölött, mit eddig tapasztaltam nálad.

— Remélem, Miklós, megőrzöd titkomat? . . . A ritka jó alkalom közeledik. A testben és lélekben nyomorék II. Károly spanyol király napjai már megvannak számlálva és

az utolsó spanyol Habsburg örökségén előre láthatólag kegyetlen harczot fog vivni a Bourbon és az osztrák ház. A francia kormány az eseményeket előkészítendő, azzal bizta meg Vilars grófot, a francia követet, hogy összeköttetésbe lépjen velem. Nem bizom a fecsegő francziában, a ki Szavoyai Jenő barátja, azért zárkózott maradtam előtte is, mint rajtad kívül minden élő teremtés előtt.

Bercsényi elragadtatással ölelte keblére az előtte ily őszintén megnyilatkozott Rákóczit, a kit három évi szomszédság kötött hozzá, míg végre megnyitotta előtte a szívét.

Ettől fogvást a két férfinak nem volt egymás előtt titka és együtt munkálkodtak a közös szent cél megvalósításán, hogy szétbontsák a szabadság zászlóját.

XXIV.

1700 őszén Bercsényi sietve jött át Rákóczi sárosi várába.

— Hivattál, barátom?

— Kérettelek, Miklós.

Egy irást nyújtott az érkező elé.

Teriol őrgróf felszólít ura, XIV. Lajos nevében, hogy álljak az elégtelen magyarok élére, amely ténykedést jelentékeny pénz- és fegyversegélylyel fogja támogatni.

— A gyümölcs tehát megérett! — kiáltotta fel lelkesülten Bercsényi.

— Meg. Munkához láthatunk.

Várady Zsigmond zavarta meg a párbeszédet. Nagy sebbel-lobbal jött.

— II. Károly spanyol király halálának hírért vettem.

— Most már egy percz sincs veszteni való. Izzik a vas, ütnünk kell.

Az asztalhoz ült és a következő sorokat vetette papírra:

«Ő Felsége XIV. Lajosnak, Franciaország királyának.

Franciaország jóléte és érdeke azonos Magyarország jólétével és érdekeivel; a rendek elégedetlenek a bécsi udvar törvénytelen eljárásával; most inkább, mint bármikor, czélt lehet érni, ha Franciaország a magyaroktól meg nem vonja segítségét».

Hasonló tartalmu levelet irt Rákóczi a külügyminiszternek is.

Mikor elkészültek, gondolkodva nézett a már megczimzett borítékokra.

— De vajjon kire bizhatnánk? Ki kézbesithetné?

— Egy egyszerű futár vagy szolga nem alkalmas erre.

— Csak egyetlen egyet ismerek, a kire rábizhatnánk!

— És ki volna az?

— Longueval, a belga származásu császári hadnagy, akit már három éve ismerek s a ki több mint félesztendő óta vendége házamnak.

— Nem, nem. Longuevalra semmiesetre se bizzuk; — szólt közbe Amália, aki különben soha sem ártotta magát ura dolgaiba máskép, mint föltétlen hódolattal adózva annak a Rákóczinak, akit rövid idő óta csodált benne.

— Hogyan, az én szelid asszonykám, az én mindent jóváhagyó kis párom most ily határozott ellenkezésbe jön velem? Micsoda rejtély ez?

— Bocsáss meg édes, de én... én nem bízom ebben az emberben, ez az ember nekünk nagy ellenségünk.

— Gyerekes agyrémek. Mért volna nekünk Longueval ellenségünk. Egyebet a legszivesebb vendégszeretetnél nem tapasztalt házunknál. Ezenkívül a szabad Belgium szülöttje és annak a nemzetnek alattvalója, amelyik mindig rokonszenvvel viseltetett Magyarországra iránt.

Amália torkát ugyan fojtogatta egy szó, de képtelen volt kiejteni.

Pedig az az egy szó tán más fordulatot ad a dolgoknak.

— Kéretem Longueval hadnagyot, — szólt Rákóczi a csöngetésre belépett komornyikhoz.

Bercsényi és Várady szives bucsut véve, távoztak.

— Jöjjön, jöjjön, kedves hadnagy, — sietett a belépő elé Rákóczi. Ön csak tegnap közölte velem a ránk nézve sajnálatos ujságot, hogy válni készül körülünkől és visszatér Belgiumba.

A fiatal hadnagy szomorún bólintotta rá az igent.

— Mióta ismerem, mindig a legmelegebb rokonszenvet éreztem ön iránt.

— A kitüntetésként mellemre tűzött csillag sem tesz büszkébbé, mint az ön rokonszenve, — felelt Longueval.

— En e rokonszenv nyomában fakadt bizalommal fordulok most önhöz.

— Életemet kötöm le e bizalom zálogául. Parancsoljon velem, gróf ur.

Rákóczi egy pillanatra meghökkent, mint aki halálos ugrásra szánta el magát és mielőtt a mélységbe zuhanna, tétován áll egy szempillantásig.

Amália feszült figyelemmel kísérte az urát. Es ha Rákóczi most azoktól a szép szemektől kér tanácsot, nem mondja és nem teszi a következőket:

— Longueval, ön hazafelé megy Belgiumba, ahonnan könnyűszerrel átrándulhat Párisba. Vigye magával a királyhoz szóló ez irásomat.

A hadnagy meghajtotta magát.

— Csak életemmel vehetik el tőlem a rám bízott becses kéziratot.

Mielőtt a fiatal hadnagy elhagyta volna a sárosi várat, kileste a perczet, amelyben tanuk nélkül találkozhatott Amáliával.

— Grófné, még ma elhagyom a várost; de nem tehetem anélkül, hogy meg ne ismételjem, amiért egy alkalommal majd hogy ki nem szolgáltatott Rákóczi dühének. Szeretem önt Amália. Váljék el az urától és legyen az én felelőségem.

— Egy szót se többet, hadnagy, mert szavamra, a kutyákkal üzetem ki a várból.

— Na hát még fog rólam hallani, szép grófné.

Amália az urához sietett:

— Ha még nem késő, vedd vissza a levelet Longueval hadnagytól, mert — higj a szavamnak — abban az emberben nem bízatsz.

— Asszonyos agyrémek, kincsem.

Oh, ha most annyi bátorsága lett volna annak a fiatal

asszonynak, mint ama másiknak, ki Munkács várában adta bizonyítékát hősi voltának, haladéktalan föllepzezi az ura előtt a multat; hogy ugyanabban az időben, amikor Rákóczi gróf járt házukhoz, gyakori vendége volt annak fivére révén Longueval hadnagy is és mielőtt Rákóczival összekelt, a vakmerő hadnagy föltárta Amália előtt szive titkát. Később Rákóczi Ferenczné bámulatára Magyarországba helyeztette át magát Longueval és ügyes fogásokkal megnyerve Rákóczi bizalmát, legmeghittebb emberei közé furakodott be.

Hogy mindez nem volt egyéb gaz cselvetésnél, ez csak pár napja kezdett derengeni Amália előtt.

És nem volt bátorsága gyanuját közölni az urával. Mikor pedig már-már a cselekvés terére kényszerített szándékát azzal verte vissza: asszonyos agyrémekek, a félnék teremtés magával is elhitette, hogy azok.

Pedig hát éppenséggel nem voltak azok.

Két nappal később jelentették Kollonichnak az ő bécsi rezidenciájában, hogy egy idegen kíván vele beszélni. Az érkezett nem mondja meg a nevét, csak egy sort irt titkos irással egy szeletke papírra.

A bibornok arcza fölragyogott:

— Bocsássátok be nyomban.

Mikor a komornyik betette maga mögött az ajtót és Kollonich meggyőződött róla, hogy rajta és az érkezetten kívül senki sincs a közelben, leereszkedő és kegyosztó hangon szólalt meg:

— Mi jót hoz nekünk a mi szeretett Longueval hadnagyunk?

— Azt hiszem, csalhatatlan bizonyítékát annak, amit eminenciádhoz irt pár levelemben sejtőleges alakban érintettem. A sárosi várban felkelés készül, erre megdönthetetlen bizonyítékaim vannak. Mikor már tisztán éreztem a puskaapor szagát, azzal az ürüggyel ugrattam elő a nyulat a bokorból,

hogy visszahivnak hazámba és ha valamelyes hasznára lehetek az ügynek, rendelkezzenek velem.

— Nos ? nos ? . . .

Rákóczi gondolkozási időt kért. Még ugyanaznap aztán kezemre bízta XIV-ik Lajoshoz irt e levelét, amelyben mint előbbi bizalmas tanácskozásaikból következtetem, Lajos király segítségét kéri a felkeléshez.

Mint ahogy a saskeselyű veti magát a prédára, úgy csapott Kollonich két száraz keze a levél felé.

— Adja ide, adja ide !

— Legmélyebb hódolatommal, eminenciás uram, — szólt a két rét görbült Longueval átnyujtva a Rákóczi által rábizott levelet.

Ritkán volt oly győzelmes kifejezése Kollonich arcának, mint mikor Rákóczi kéziratán legeltette kéjes tekintetét.

— Derék, derék, derék ficzko maga, kedves Longueval.

— Eminenciád elismerése kezesség nekem arra, hogy illetékes körökben is megismétli rólam való jóvéleményét.

— Számíthat rá. De várjunk csak Longueval. Önnek a pályáján nem volna valami ajánlatos, ha mint közönséges kém szerepel.

— Eminenciád lángeszére bizom, hogy ez ne történjék.

— Megálljon csak. Hogy is csináljuk ? . . .

Egyszer-kétszer átment a fogadó termen, aztán újra fölcsillogtak a szemei.

— Jó lesz így. Ön utra kel Longueval. Linczben elfogják és elveszik öntől Rákóczi önre bízott levelét.

— Engedje meg, hogy hódoljak eminenciád találékony-sága előtt.

Április 18-án levél érkezett Sáros várába, Aspremonnétól, a melyben tudatta testvéröccsével, hogy Longuvalt elfogták és magyar urak leveleit találták nála.

— El vagyunk árulva ! — kiáltott föl Rákóczi.

Nyomban tudatta azt Bercsényivel. Meneküljön ha tud. A lengyel határon fekvő sárosi várból maga Rákóczi

is könnyen megmenekülhetett volna, de neje az elfojtott izgalom hatása alatt nehéz beteg lett és a szerető férj nem hagyhatta őt el.

Hősies bátorsággal várta végzetét.

Solari császári tábornok még azon éjjel megjelent a sárosi várban és legfelsőbb parancsra elfogatta Rákóczit.

— Gondolj anyámnak általad is annyira magasztalt hősi szenvedéseire és ne veszítsd el bátorságodat. És ha a bátorság tán cserbe hagy, védjen meg a kétségbeeséstől az asszonyok közös fegyvere, a remény, ezzel legyőződ a fájdalmat.

E szavakkal vett búcsút Rákóczi Ferencz Amáliától, aki szivettépő zokogással ismételte:

— Miért nem hallgattál rám? Miért bízál Longuevalban?

Rákóczit Eperjesre vitték, onnan Bécsujhelyre, ahol ugyanazon börtönbe zárták, melyből 30 évvel ezelőtt nagyatyja, Zrinyi Péter a vérpadra lépett.

Hat hétig ült börtönében a fogoly, míg végre megjelent nála az osztrák udvari kancellár és egy császári királyi tanácsos.

Rákóczi méltóságteljesen fogadta az érkezteket ezzel a határozott kijelentéssel:

— A császár iránt való tekintetből szóba állok ugyan az urakkal, de mint német birodalmi herczeg és magyar mágánás a magam törvényes birájául, csakis a két állam törvényszékeit ismerem el.

Másnap szembesítették Longuevállal.

Rákóczi ajkán megvető mosoly jelent meg.

— A vádló és tanu tehát egy személyben ez a Longueval? Sajnálom a nemzetét uram, ahol ilyen emberek pizkolják be a katonai egyenruhát.

— Semmi sértegetés uram! — szólt közbe az udvari kancellár.

— Nem, nem sértegetem. Hanem vigyázzon kedves

Ird meg, amit közölni akarsz uraddal . . .

hadnagy, mert a Judások ősidőktől sohsem nyertek egyéb jutalmat a hagyományos harmincz ezüstpénznél.

A kormány azonban nem véve számba Rákóczi tiltakozását, osztrák urakból alkotta meg a rendkívüli törvényszéket, épügy, mint annak idején, mikor Zrinyi Péter és Frangepán felett ítélkeztek.

— A vád elkészült. Ha harmincz nap alatt nem ad rá a vádlott választ, nyakassága miatt lesz elmarasztalva.

E szavakkal nyujtották át Rákóczinak a vádiratot.

A mire Rákóczi azt felelte:

— Készebb vagyok véremet ontani, mint a törvényt megszegni azzal, hogy más bírát, más törvényt fogadjak el mint amit az én törvényem elem szab.

Másnap a polgármester a rendeletéhez képest, Rákóczi asztalán hagyta a vádiratot.

— Utasításom van, hogy ez iratot itt hagyjam és ön gróf ur, cselekedjék belátása szerint.

— Ám tegye, amit parancsoltak, én hozzá nem nyulok, ha velem rothad is el ez a papiros!

* * *

— Az én fiam! Az én fiam! — tört ki elragadtatással Zrinyi Ilona, aki feszült figyelemmel hallgatta Komáromy János elbeszélését, a ránézve egy világot érő részleteket a távolban élő fiáról, aki felől Komáromy, a Thököly pár leg-hűbb embere, pontos értesülésekre tett szert valami uton-módon a gyermekei után epedő anya számára.

— Tehát viselkedése, mely Prágában való bucsuvételemkor úgy kétségbeejtett, — szólott ujra Ilona, — csak álarcz volt, hogy kijátsza a gaz kémeket, akikkel valószínűleg körül volt véve. Oh, én édes, bölcs fiam, mért nem tudtál most is óvatosabb lenni. És miben áll most az ügye? Nincs, aki érdekében eljárna, ha kell, magánál a császárnál, mellőzve gaz tanácsadóit?

— De van, fejedelemasszony, van.

— Kicsoda?

— A felesége. A fiatal asszony belátva, hogy ura ügye veszve van, merész lépésre szánta magát. Elfogatása után nyomban Bécsben termett. Fölkereste a porosz, angol, mainzi és hannoveri követeket, akik már rendeletet kaptak Rákóczi támogatására. Járt a jezsuitáknál is, akiket szintén megnyert az ura számára.

Ezután pórőnek öltözve, Rákóczi börtönéig hatolt. Óraszámra ólálkodott ott, amig azzal a csellel, hogy szülőfalujából hozott hirt Lehmann Godofréd dragonyos kapitány urnak, a vártán állongáló örök egyike magát téve a kapitány helyébe, — milyen jól esik, ha az ember szülőföldjéről kap hirt, — be engedte osonni a pór menyecskét.

— Kapitány ur, — kezdte Amália, mikor tanuk nélkül állt szemközt Lehmannal, — ön már régebb idő óta ismeri uramat, Rákóczi Ferenczet . . .

— Hogyan? Rákóczi Ferencz hitvese . . .

— Igen, kapitány ur, Rákóczi Ferencz hitvese áll ön előtt. Azért jöttem Bécsbe, hogy megmentsem őt. Már minden tőlem telhetőt elkövettem, és tegnap, mikor értesültem, hogy a tegnapi nap folyamán ön lett börtönének őre, arra határoztam magamat, hogy álöltözetben férközőm közelébe és így kérem segítségét ahhoz, hogy uramat megmenthessem. Ferencz több ízben említette előttem, hogy ön volt egyetlen meghitt barátja a prágai kolostorban. Az idők szeszélyes járása aztán elszakította önöket egymástól és a végzet kiszámíthatatlan esélye most úgy intézte, hogy egykori növendék-társa, Lehmann Godofréd lett börtönének őre.

— Még át sem vettem foglyaim névsorát. Ferencz az én őrizetem alatt áll?! Oh, milyen végtelen kegye ez az Istennek! Legyen nyugodt grófné, mindent elkövetek, hogy életét megmentsem.

A derék Lehmann szavának állt. Néhány nap alatt dragonyos közlegény ruhát csempészett be Rákóczi börtönébe és még azon éjszakán — várta csere alkalmával — megszöktette a foglyot.

Rákóczi Ferencz ma már biztonságban van lengyel földön, ahol a már régebben odamenekült Bercsényi Miklós gróffal Du Héron francia követ pártfogása mellett jobb időkre vár.

Ilona szemeiből záporként hulltak az öröm sajtolta könnyek.

— Szabad! szabad! . . . Óh, én édes, derék fiam! és te áldott, hű feleség!

Ez az öröm olyan volt Ilona életében, mint mikor az alámerülő nap még egy utolsó sugárt lövel a földre.

*

A virágmezei kies lakhelyet már nem sokáig élvezhette Ilona. 1703. január 20-án ágyba döntötte a sorvasztó láz, mely néhány év óta örölt életén.

Halála előtt pár nappal valamelyes könnyebbülést érzett.

Elkészítette végrendeletét, megemlékezve fiáról, aki oly végtelen boldoggá tette utolsó napjait.

Szomorú helylyé változott a csinos kis fészek, ahol Zrinyi Ilona utolsó napjait élte, míg ura, Thököly, akit nehéz köszvényes bántalma kinezott, tétlenül nézte hű társa kénytelen készülődését a legnagyobb utra.

Komáromy János végezte a haldokló mellett a papi tisztelet.

— Ne imádkozzék már kegyelmed, se magamat ne imádkoztasson, hogy meggyógyuljak. Hitem kezével már megfogtam az én üdvözítőmet, Jézus Krisztust, hadd bocsásson el, hogy mennél hamarabb mehessek hozzája.

Aztán remegő kezét az ég felé emelve, a keresztfán haldokló Krisztusnak és atyjának, Zrinyi Péternek e szavait ismételte latin nyelven: «Jőjj el, szent lélek ur Isten! . . .»

Még egy tekintetet vetett a nyugágy felé, a melyen beteg ura, Thököly, tehetetlen fájdalommal vergődött.

Ez a végső pillantása a hős lelkű asszonynak azt mondta:

— Csak előre megyek, de a határnál várni foglak.

Amannak a zokogása pedig ezt felelte:

— Jaj nekem, mért nem követhetlek nyomon, te drága, te hűséges párom? . . .

*

Két nappal azután a a hűséges Komáromy koporsóba tette a drága holttestet, márczius 8-án Galathába, Konstantinápoly külvárosába szállította, a hol 10-én este nagy ünnepséggel temették el a jezsuiták kisebbik templomába.

Utóbb fehér márványból állítottak neki emléket és a sirját takaró lapra a czimere alá e szavakat vésték. «A feltámadásig!

A nagy oltár mellé helyezett márványtáblán szó szerint e felirat volt olvasható :

«Itt nyugszik hősie munkái után a férfilelkű asszony, nemének és századának dicsőséges, méltóságos Zrinyi Ilona, a Zrinyi és Frangepán nemzetség utolsó disze, Thököly, hajdan Rákóczi fejedelmek, mindkettőjükhöz méltó hitvese, rangja által kitünt a horvátok, erdélyiek és székelyek közt, nagy tettei által még hiresebb az egész világon. Meghalt virágmezei birtokán 1703-ik, életének 60-ik évében, február 18-án. Nyugodjék békében. Amen.

*

Thököly Imrét szeretett hitvese halála után csak három év múlva váltotta meg a halál lelki és testi fájdalmaitól.

*

Ugyancsak 1703 junius 15-én jelent meg ismét Magyarország határán II. Rákóczi Ferencz e szavakkal :

— Átléptem Magyarország határát, mint Caesar a Rubicont.

De hát a nagy szellemek, a nagy eszmék utja mindig a Golgothán visz át.

Örök időkre szóló nagy tette után II. Rákóczi Ferencz is eljutott a szenvedések kálváriáján keresztül — Rodostóba, hogy idegen föld adjon pihenő helyet annak a szívnek, a mely míg csak élet lüktetett benne, hazájáért dobogott.

Számkivetésben halt meg Zrinyi Ilona méltó fia.

Őt magát, mulandó porhüvelyét száműzhette a kiszámíthatatlan gonoszság, a mely bujdosóvá, hontalanná tette, de emléket, hősi voltának évszázadokra kiható fényét nem törölhette ki hálátlan korának durva keze.

*

Halála után 30 évvel ismét fölnyitották Zrinyi Ilona sírját, hogy mellé helyezték a bujdosó nagy fejedelmet, a kinek holttestét leghüségesebb hive, Mikes Kelemen vitte el Galatába.

*

Tehát idegen föld poraival vegyültek össze azoknak hamvai, a kik lelkek egész melegségét, egész fényét hazájukra ontották.

És ott pihennek mindaddig az idegen országban, (ha ugyan még haló poraiban is pihenni tud olyan szív, amely ugy hozzá volt nőve imádott hazájához) a míg honfitársai keblében megterem a lélek legszebb, de legritkább virága: a hála, a melylyel nagyjainak tartozik minden nemzet.

*

Közel 200 évig várták a megváltást a szent hamvak. 1904-et írunk; 1904-et ír táblájára a történelem múzsája és alá ragyogó betűkkel I. Ferencz József, a nagylelkű uralkodó nevét, a ki annyira magyarrá vált köztünk, hogy nemes szíve sugallatára kiadta évszázadokat beragyogó ama parancsát: «Magyarjaim, tegyük jóvá több mint másfél század bűnét; hozzuk haza Rákóczi hamvait!»

A ki így tudott népe szívébe olvasni, a ki így eltalálta a sokat sanyargatott nemzet egyik legtöbb óhaját, Isten, áldd meg a magyar királyt!

22

Szenzációs képes könyvek

Meglepő olcsón.

Elsőrangú ajándékkönyvek, melyek a „Magyar Keresk. Közlöny”
hírlap- és könyvkiadóhivatalában (Budapest, VII., Károly
körút 9. szám) jelentek meg és ugyanott bámulatos
olcsó áron kaphatók. — *Minden könyv teljesen új!*

Képeskönyvek remek kivitelben.

Az alább felsorolt képeskönyvek kizárólag előkelő magyar művészek
festményei után Magyarországon készültek. Utolérhetetlen szín-
hatás! — Gyönyörű, gondos kivitel! 10—14 színben nyomott képeken
tűde, bájos gyermekjelenetek, komoly és vidám állatképek, kitűnően
összeállított és magyarózott szemléleti oktatás. — A verseket Zigány Árpád,
Endrei Zsolt és Varsányi Gyula írták. Könnyed, jó magyaros és magvas
gyermekversek ezek. A tartósság kedvéért a képek elszakíthatat-
lan lemezekre vannak és 2—3 méternyire húzhatók ki. — Az alább
felsorolt képeskönyvek, képek, kiállítás és olcsóság dolgában feltű-
nően felülmúlják az eddig Magyarországon árult és forgalomban levő
összes képeskönyveket.

I. Középnagyságú képeskönyvek.

1 méterre kihúzható alakban, elszakíthatatlan lemezen. Ezen — 50 krajcáros
képeskönyvek hosszúsága csukott állapotban 13 centiméter szélessége pedig
16 centiméter. Igen sok színes képpel és hozzá való, versekkel.

Egy-egy könyv ára bérmentve 50 krajcár.

1. sz. Kis állatkert. Komoly és bohókás állatképek...	ára 50 kr.
2. sz. Képes versikék. Csinos gyermekjelenetek...	ára 50 kr.
3. sz. Kedves Órák. Csengő rímekkel kísért képek...	ára 50 kr.
4. sz. Jörj mulassunk! A gyermek oktatására készült képekkel és versekkel...	ára 50 kr.
5. sz. Kicsinyeink világa. Életképek a gyermekek világából.	ára 50 kr.
6. sz. A legszebb képeskönyv. A címnek megfelelő szép képes tartalommal...	ára 50 kr.
7. sz. Kis pajtásom! Kis emberek kitűnő szórakoztatója...	ára 50 kr.
8. sz. Kis mama meséi. Bájos verses mesékkel...	ára 50 kr.
9. sz. Mindenféle tarkaság. A szem és a lélek gyönyörködte-
tésére csinált versek és képek...	ára 50 kr.
10. sz. Nézzük csak! Érdekes látnivalók tanulni vágyó gyer-
mek részére...	ára 50 kr.
11. sz. Százszorszép. Versek és képek...	ára 50 kr.
12. sz. Boldog napok. Kedves gyermekjelenetek...	ára 50 kr.

Fontos. Ezen itt felsorolt képeskönyvek melyek az I. és II.
oldalon foglaltak német nyelven is megkaphatók.

13. sz. **Karácsony.** Karácsonyi képeskönyv ... ára 50 kr.
 14. sz. **Reggeltől-estig.** Gyermekjátékok és mulattató képek ... ára 50 kr.
 15. sz. **Kis cirkusz.** Humoros jelenetek a cirkusz életéből ... ára 50 kr.
 16. sz. **Kis Világ.** Pompás képek és versek ... ára 50 kr.
 17. sz. **Mit mesél anyuka?** Kis verses történetek ... ára 50 kr.
 18. sz. **Csodaszép képesvilág.** Gyönyörű képek és versek ... ára 50 kr.

Az árak itt mind bérmentve értendőek.

II. Nagyobb alakú képeskönyvek.

2 méterre kihuzható alakban elszakíthatatlan lemezen. Ezen 75 krajcáros képeskönyvek hosszúsága csukott állapotban 17 centiméter, szélessége pedig 25 centiméter. Tartalom: töméredek színes kép verssel. — *Egy-egy könyv ára bérmentve: 75 kr.*

19. sz. **Édes kiesi barátom.** Bájos képek, szép és könnyű versikékkel ... ára 75 kr.
 20. sz. **Kis pajkosnak!** Szép versek és képek gyermekek számára ... ára 75 kr.
 21. sz. **Hólabdák.** Könnyen érthető, képekkel magyarázott versek ... ára 75 kr.
 22. sz. **Kis emberek képeskönyve.** Üde képek, kacagtató versek ... ára 75 kr.
 23. sz. **Állatkert.** Művészi és élethű állatképek vers magyarázattal ... ára 75 kr.
 24. sz. **Gyermekvilág.** Mindenféle mulattató képek és versek ... ára 75 kr.
 25. sz. **Édes babák képeskönyve.** Mulatságos versek és képek ... ára 75 kr.
 26. sz. **Édes kisléknek.** Sok vers és kép ... ára 75 kr.
 27. sz. **Gyermek-otthon.** Fényes gyermekképek ... ára 75 kr.
 28. sz. **Tarka társaság.** Képek és rímek ... ára 75 kr.
 29. sz. **Aranyos babának.** Különböző gyermekjelenetek ... ára 75 kr.

III. Egész nagy képeskönyvek.

2 méterre kihuzható alakban: elszakíthatatlan lemezen. Ezen 95 krajcáros képeskönyvek hosszúsága csukott állapotban 30 centiméter, szélessége pedig 20 centiméter. Tartalom: Számtalan sok színes kép verssel. — *Egy-egy könyv ára 95 kr.*

30. sz. **Jó szüleim ajándéka.** Ennek a szép és verses képeskönyvnek örül majd minden gyermek. Kihuzható alak ... ára 95 kr.
 31. sz. **Aranyos kis képeskönyvem.** Gyermekek okulására Kihuzható alak ... ára 95 kr.
 32. sz. **Nagy állatkert.** Mindenféle nagy és kis állatok. Kihuzható alak ... ára 95 kr.
 33. sz. **Jó társaság.** Illedelmes apróságoknak, kép és vers. Kihuzható alak ... ára 95 kr.
 34. sz. **Nini mit kaptam?** Oktató képeskönyv. Kihuzható alak ... ára 95 kr.
 35. sz. **Vidám gyermekversek.** Ezeket a pompás képekkel ellátott versiket egyszeri olvasásra megtanulja a gyermek. Kihuzható alak ... ára 95 kr.
 36. sz. **A mi képeskönyvünk.** Jó gyermekeknek készült pompás rímekkel. Kihuzható alak ... ára 95 kr.
 37. sz. **Boldog gyermekszívnek.** Bájos képekkel. Kihuzható alak ... ára 95 kr.
 38. sz. **Makranczos babának.** Csintalan történetek versekben. Kihuzható alak ... ára 95 kr.
 39. sz. **Jó gyermekek karácsonya.** Gyönyörű karácsonyi képeskönyv. Kihuzható alak ... ára 95 kr.

Mesekönyvek

6—12 éves gyermekeknek.

Az árak mind frt. kr. értendők.

Magyar ifjúsági könyvek, melyek mindegyikében öt pompás Magyarországon készült, 12 színben nyomott műmelléklet van.

Egy-egy kötet ára, izléses diszkötésben — bérmentve 50 krajcár.

Csengő-bongó versikék

Irta: Gyula bácsi (Zigány Árpád).

Kis emberek mulattatására.

Zigány Árpád egy kiváló sajátossága a pompás színező erő, melylyel minden mondanivalóját vagy alakját csillogó köntösbe öltözteti. Agyermekek világát pompásan ismeri és nagyon szereti. Innen van, hogy a mikor könnyed, jó magyaros versekben beszél hozzájuk, minden sorából csupa tűz, csupa ragyogás tör felénk. A «Csengő-bongó versikék»-kel Zigány Árpád egy felette ajánlható, kitűnő könyvet nyújtott a szülőknél gyermekeik számára. Ára 5 remek-zép színes műmelléklet, és 54 autotíplával diszkötésben bérmentve küldéssel 50 kr.

Andersen meséi. Az ifjúság számára alig lehetne e könyvnél kedvesebb és tanulságosabb mesegyűjteményt ajánlani. 5 színes műmelléklettel. Ára diszkötésben bérmentve küldéssel: 50 kr.

Bechstein meséi. Ezek a mesék eredeti tárgyaiknál fogva felette alkalmasak arra, hogy a gyermeknek gondolatvilágát csiszolja, művelje. 5 színes műmelléklet. Ára diszköt. bérmentve 50 kr.

Csodaszép tündérmesék. Valóban csodaszép mesék ezek; annyira megkapó fordulatokkal, hogy a gyermeknek sok idő után is az emlékében maradnak. 5 színes műmelléklet. Ára diszköt. bérmentve 50 kr.

Ezeregyéj. Olyan könyv ez, melyet a gyermekeknek feltétlenül kezébe kell adnunk már azért is, mert alig van ember, ki ifjúságában mohó vágygyal ne olvasta volna az ezeregyéj élénk fantáziával költött arab meséit. 5 színes műmelléklet, diszkötésben, bérmentve küldéssel 50 kr.

Grimm meséi. A kalandvágyó gyermeklélek a maga okulására sok olyan szellemesen megírt regét fog olvasni Grimm meséiben, melyekből sok és hasznos tanulságot meríthet. 5 műmelléklet. diszköt. bérmentve 50 kr.

Czélszerű összeállítás. 6—9 éves gyermekeknek.

Csodaszép tündérmesék. Megkapó fordulatokból bővelkedik e kötetben minden mese 5 színes műmelléklettel.

Ezeregyéj. Eredeti arabmesék gyermekeknek való élvezetes átdolgozásban. 5 színes műmelléklettel.

Grimm meséi. E könyvből sok és hasznos tanulságot meríthet a gyermek. Egyébként a leghíresebb gyermekmesék tárháza. 5 műmelléklettel.

Csengő-bongó versikék. Zigány Árpád verskötete ez, mely könnyed, gyermekeknek a leghatározottabban alkalmas versekkel van tele. — 54 autotíplával és 5 műmelléklettel. A négy könyv diszkötésben 1 frt 85 kr. Megrendelések csakis a „Magy. Keresk. Közl.” Bpest, Károlykörút 9. intézendők.

Czélszerű összeállítás. 9—14 éves gyermekeknek.

Európai haderők története. 118 legfinomabb kivitelű színnyomású képpel és 48 szövegbeli ábrával. Ifjaknak magyarázta: Köppen Fedor, alezredes.

Diákhősök 48-ban. Szabadságharczi történetek a serdültebb ifjúság számára. Irta: Farkas Emőd. A leghazafiasabb és legérdekesebben megírt iusági irat. Képekkel.

Egy rossz fiú története. Pazar humor vonul végig ezen a munkán. A szellem valóságos tüzijátékában gyönyörködik az ifjú olvasó, ki nem győz majd kacagni a sok pompás tréfás jeleneten. Képekkel.

Robinson Crusoe. A leghíresebb gyermekírat, melyet minden gyermeknek el kell olvasnia. Műmelléklettel. A négy könyv diszkötésben 2 frt 80 kr.

Megrendelések csakis a „Magy. Keresk. Közlöny-hoz” Budapest, VI., Károly-körút 9. intézendők.

Ifjúsági iratok

Serdültebbek számára 10—14 éves korig. — Az árak mind frt kr. értendők

SZABÓNÉ-NOGÁLL JANKA.

ELYIRA KISASSZONY

A leány ifjúsági irodalomnak nincsen nagyobb alakja, mint Szabóné-Nogáll Janka. Minden vonásában rajongó szeretet, benső melegség. A tárgy érdekes és kitűnően megválasztott; alakjai élők, nem automataszerűek. A meseszöveg kitűnő és ha még hozzáfűzzük mindehhez, hogy «Elvira kisasszony» a nagy író nő összes eddigi munkái közül egyike a legjobbaknak, azt hisszük, alig fogunk találni regényt fiatal leányok számára, melyet lelkiismeretesebben lehetne ajánlani, mint ezt.

Ara pompás diszkötésben, 5 színes műmellékl. bérmentes küldéssel: 85 kr

KÖVÉR ILMA: ZRINYI ILONA. Történelmi regény a serdültebb leányok számára.

Ez a történelmi regény a kurucok világából veszi tárgyát. E gyönyörű irányú könyvben Zrínyi Ilona e magasztos, lehet mondani legendaszerű nőnek minden tette és jó tulajdonsága értékesítve van és pedig oly annyira, hogy a serdültebb leány, ki ezt elolvassa, utmutatást nyer a jövőre nézve a hitvesi, az anyai és a lángoló hazaszeretetről. Minden leányunk nélkülözhetetlen e könyv s igazi Miatyáknak mondhatni. A gyönyörű kivitelű album alakú könyv 10 önálló műmelléklettel van ellátva, pazar diszkötésben, ára bérmentes. 85 krajczár. — Megrendelhető a „MAGYAR KERESK. KÖZLÖNY”-nél BUDAPEST, VII., KÁROLY-KÖRUT 9.

FARKAS EMÓD. **Diákhősök 48-ban.** Szabadságharcos történetek a serdültebb ifjúság számára. — 10 pompás képpel. — Nemcsak érdekes és szépen megírt könyv a Diákhősök 1848-ban, hanem egyszersmind a leghazafiasabb és legtanulságosabb olvasmány, hol sorra, kizárólag olyan történetek vannak megírva, melyek tényleg megtörténtek és a fiatal olvasó szívében kiirthatatlan nyomot hagynak. Ára pompás diszkötésben bérmentes küldéssel 85 kr.

Robinson Crusoe. Robinson élete és kalandjai olyan mű, mely alkalmas, hogy lekösse a gyermek figyelmét és mulattatva tanítsa. 5 színes műmelléklettel, diszkötésben bérmentve 50 kr.

FARKAS EMÓD. **Egy rossz fiu története.** A serdültebb ifj. számára. Pazar humor vonul végig e munkán; a szellem valóságos tűzjátékában gyönyörködik az olvasó s annyi kacagtató jelenet követi egymást, hogy bátran mondhatjuk alig találunk magyar könyvet, melyen jobban mulathat az ifjú olvasó, mint a rossz fiu történetén. Ára pompás diszkötésben 85 kr. bérmentve. 10 drb műmelléklettel.

Legszebb 100 mese.

6—10 éves korig. — 144 képpel.

E könyv, mely páratlan a maga nemében 100 szebbnél-szebb mesét tartalmaz S mi okozhat nagyobb örömet egy gyermeknek, mint egy szép tartalmu mesekönyv. E könyvben feltalálja a gyermek minden örömét, minden ábrándját, melyet egy gyermek lelke eltölthet. A legszebb 100 mese 96 gyönyörű művészies kivitelű 10 színű és 48 autotipia képpel van ellátva. — Remek diszkötésben, művészi színes címlappal hallatlan olcsó árban. Kivánatra ugyanez német nyelven is megkapható ugyanazon árban, ára bérm. 85 krajcár. — Megrendelhető a „Magyar Keresk. Közl.”-nél, Budapest, Károly-k. 9.

Tündér király fia, lánya.

Írta: Gyarmathy Zsigáné.

6—10 éves gyermekeknek.

Hazánk legnagyobb írója így nyilatkozott Gyarmathynéről: «Édesebb szája aszsonyt mint Gyarmathyné, aki úgy tud a gyermek nyelvén beszélni, rem ismerek.» — Minden szava oly édesen cseng, hogy a gyermekfűlnek igazi égizene. Ezen nagynevű magyar írónőtől most jelent meg egy könyv, telve bájosabbnál-bájosabb mesékkel, melynek minden egyes meséje egy-egy műremek. — 5 pompás, 10 színben előállított műmelléklettel, a könyv nagysága 15 cm. széles és 22 cm. magas. — Gyönyörű ill. színes díszítésben, védőtokkal, ára bérm. 85 kr.

Megrendelhető a „Magyar Kereskedelmi Közlöny“-nél
Budapest, VII., Károly-körut 9. szám.

Gyémánt mesék.

Írta: Gyula bácsi (Krudi Gyula.)

6—10 éves gyermekeknek.

a gyermekbe ezen bájos mesék még felnőtt korában is nyomott hagynak. Ezen pompás kötet tömörked mesét foglal magában és lényes diszkötésbe van bekötve, 15 cm. széles és 22 cm. magas, szóval egy szép nagy könyv, 5 meglepően szép, 10 színben kréta papíron előállított műmelléklettel, diszkötésben, védőtokkal ellátva, ára bérm. 85 kr. — Megrendelhető a

Krudi Gyula hazánk ifjúsági írói közt első helyen áll. Krudi igazán Istentől megáldott tehetség. A legrakoncátlanabb gyermek is kezesbárány lesz, amidőn át-olvassa az ő gyémánt meséit. Annyira megalja és annyira szívhez szólóak, hogy

„Magyar Kereskedelmi Közlöny“-nél
Budapest, VII., Károly-körut 9.

Anyuska meséi.

Írta: SÁROSSI BELLA.

6—10 éves korig.

A legszebb gyermekmesék fiuk és leányok számára. Reggeltől-estig hangos lesz a ház a kacajától, annyira mulatságosak ezek a mesék, melyeket a jőnevi írónő elmesél. Minden egyes mesében van valami tanulság és igazán azt mondhatjuk ezen meséknek, hogy a gyermek játszva tanul és ami ritka tulajdonság egy írónő, a mesék úgy vannak leírva, mintha az írónő egy csomó gyermek közé ülne és mesélne nekik. — A műben nincsenek fellengős mondások, melyek a gyermek látkörét túlhaladnák hanem minden szó egyszerűen és érthetően van leírva. Nagyságára nézve 15 cm. széles és 22 cm. magas, 5 gyönyörű színesmelléklettel, pompás diszkötésben, védőtokkal együtt ára bérm. 85 kr.

Megrendelhető a

„Magyar Kereskedelmi Közlöny“-nél Budapest, VII., Károly-körut 9.

12 POMPÁS IFJUSÁGI IRAT

5 évestől 17 éves korig.

Most jelent meg 12 remek szép ifjusági írat a következő nagy-névű magyar íróktól: **Gyarmathy Zsigáné, Szabóné Nogáll Janka, Gömbösné Galamb Margit, Krudi Gyula, Farkas Emőd, Zsigány Árpád, Kövér Ilma, Sárosi Beila** stb. stb.

Minden könyv egy egy igazi kis műremek, pompás 10 színben előállított és krétapapírra nyomott műmellékletekkel. A bekötése a műnek dusan van aranyozva és pompás 5 színű diszkotésbe kötve és igazán páratlan olcsó, mert kötetje diszkotésben védőtokkal 85 kr. A könyvek a „**Magyar Kereskedelmi Közlöny**” kiadásában jelentek meg, Budapest, VII., Károly-körut 9. és itt valamint minden könyvkereskedésben kaphatók.

PIROSKA TÖRTÉNETE.

Regény a serdültebb lányok számára.

Írta: **GÖMBÖSNÉ GALAMB MARGIT.**

Az író egy elragadóan bájos regényt ír le, melynek minden betűje megtörtént. — Elviszi a leánykát egy nevelőintézetbe, felneveli, kihozza onnét és végül férjhez adja. — Annyi sok bájos esemény fordul elő a könyvben, hogy önkénytelenül is arra kell gondolnunk, hogy ezen apró történeteken maga a szerzőnő esett át, mert csak így képzelhető el, hogy ilyen élethűen legyenek megörökíthetők az abban előforduló, elragadóan szép dolgok.

Gömbösné Galamb Margit különben egyike a legjobb írónőinknek. — A főérénye, hogy úgy ír, mintha beszélne, egyszerűen, mentve minden sallangtól. Őszintén ajánljuk «Piroska története» című művet, mely gyönyörű 10 színben előállított műmellékletekkel van ellátva és több színű pompás diszkotésbe van kötve, védőtokkal ellátva 85 kr. bér. — E mű nagysága 15 cm. széles és 22 cm. magas. — Megrendelhető a

„**Magyar Kereskedelmi Közlöny**”-nél
Budapest, VII., Károly-körut 9.

Hazánk tükre.

A serdültebb ifjuság számára.
12–16 éves korig.

Írta: **KRUDY GYULA.**

nincsenek olyan történelmi alakjai. — Nem is képzelhetünk nemesebb olvasni valót az ifjuság kezében, mint az ilyen történelmi dolgokkal foglalkozó művet. — Hangsúlyozni kívánjuk, hogy minden egyes elbeszélés egy-egy remekmű és oly kitünően szórakoztat, hogy az ifjuság nem tud megválni annak olvasásától. — A mű formája 15 cm. széles és 22 cm. magas pompás diszkotésben van bekötve és védőtokkal ellátva 85 kr. bér. Megrendelhető a „**Magyar Kereskedelmi Közlöny**”-nél Budapest, VII., Károly-körut 9. szám.

• Saját érdekében •

kérjük, hozassa meg a «Magy. Keresk. Közl.» legújabb árjegyzékét, melyet kívánatra ingyen és bérmentve küldünk. Meglepően olcsó és szép dolgokat fog abban találni.

Czím: „MAGY. KERESK. KÖZLÖNY”
Budapest, VII., Károly-körút 9.

KÉPES FOLYÓIRAT

(A „Vasárnapi Ujság” külön kiadása.)

1902. évi kötetét, mely 12 vaskos füzet, egy pompás diszkötésben 5 frt helyett 2 frt 40 krért kapható. Az 1902. teljes évfolyam is kapható. A két kötet egyszerre meghozatva 10 frt helyett diszkötésben 3 frt 80 kr. Ezen képes folyóirat remek hat színű diszkötésbe van kötve. A fényes tartalmát leírni alig lehet, de azért egynehány körvonallal vázoljuk a tartalmat, mely a következőkből áll: **Abonyi, Lux Terka, Mark Twain, Boyesen, Zöldi Márton, ifj. Wlassics, Bret Harte** stb. nagyszerű képes novellái és beszélei. Van még 400 arczkép, műtárgy és nagy mesterek festményeiről reprodukció; 1000-nél több népviselet, genre és tájkép, 12 nagy műmelléklet. Mindezekhez kellő magyarázatok nagy írók tollából, mint: **Mikszáth Kálmán, Szűry Dénes, Szemere, Gajary, Lázár Béla** stb. stb. Számtalan költemény is van a kötetben. Ezeket a következők írták: **Lamperth, Inczédy, Lévy, Pósa, Szabolcska, Kozma** stb. stb. Egyáltalán egy-egy 800 oldalra terjedő kötet páratlan a maga nemében és a ki meghozatja, valóságos irodalmi kincsesházat szerez.

Megrendelhető a Magyar Keresk. Közl. kiadóhivatalában.

TANULÓK LAPJA.

Szerkeszti: **Gaál Mózes.**

lések és regények, valamint tanulságos leírások vannak gyönyörű képekkel magyarázva. — 1902. évi teljes kötet (26 füzet) diszkötésben dus aranyozással 4 frt helyett 1 frt 50 kr. — 1902—1903. évi teljes évfolyam (52 füzet) (1902. október 1. — 1903. szeptember végéig.) diszkötésben, dus aranyozással 8 frt helyett 2 frt 80 kr. — 1903. évről egy teljes kötet (26 füzet) diszkötésben 4 frt helyett 1 forint 50 krajczár. A további évfolyamok a «Magyar Keresk. Közlöny»-nél kaphatók.

Ezen ifjúsági lap remek hat színű diszkötésben van kötve.

Egy 10 forintos könyvtár ingyen!

10 KÖTETBŐL ÁLLÓ KIS

HÁZI KÖNYVTÁRT KAP INGYEN

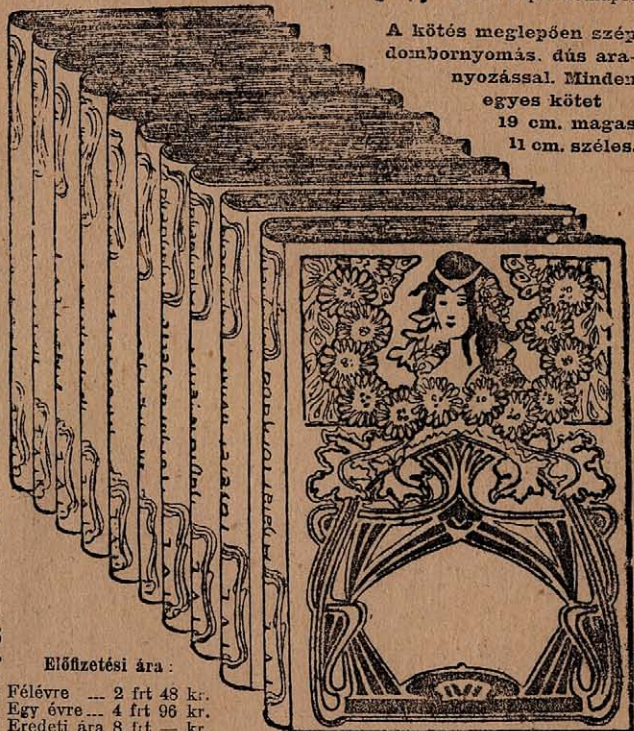
Minden előfizető, ki 2 forinttal egy félévre előfizeti Tolnai Világlapja társadalmi és szépirodalmi képes hetilapot.

A kötés meglepően szép
dombornyomás. dús ara-
nyozással. Minden

egy kötet

19 cm. magas

11 cm. széles.

Előfizetési ára:

Félévre --- 2 fnt 48 kr.

Egy évre --- 4 fnt 96 kr.

Eredeti ára 8 fnt --- kr.

A TIZ KÖTET pompás regényt ingyen adjuk, csupán a bekötési táblába való beillesztéséért számítunk darabonként 12 krajczárt, illetve a 10 kötet diszkötésbe, védő tokkal 1 fnt 20 kr. ráfizetéssel kapható! Ilyen 10 kötet diszkötési regény bolti ára 10 fnt.

FONTOS TUDNIVALÓ! A „Tolnai Világlapja” hetenként 1–2 külön mellékletet ad. Az egyik héten a „Házi Kincstár”-t, mely rendkívül becses gazdasági lap, máskor a „Gyermekevilág” című ifjúsági lapot, hetenként pedig a „Képes Olvasótár” szépirodalmi mellékletet és állandóan egy vagy két regényt.

Az ajándékművek — az előfizetés beérkezése után — azonnal megküldetnek.

..... A lap terjedelme hetenként 48–50 oldal.

Mutatványt kívánatra ingyen küld a

Magyar Keresk. Közlöny, Budapest, Károly-körut 9.

Rendkívül érdekes jegyzékünket több mint 1000-féle műről ki-ánatra bármilyen megküldjük.

Szenzációs ifjúsági iratok MEGLEPŐ OLCSÓN.

Elsőrangú ajándékkönyvek, melyek a «Magyar Keresk. Közlöny»
(Budapest, VII., Károly-körut 9.) jelentek meg és ugyanott bámulatos
olcsó áron kaphatók.

III. Egész nagy képeskönyvek.

2 méter 40 centiméterre kihúzható, elszakíthatatlan lemezen. Ezen 65 krajcáros képes-
könyvek hosszúsága csukott állapotban 30 centiméter, szélessége pedig 20 centiméter.
Beltartalom: Számtalan sok színes kép verssel.

Egy-egy könyv ára bérmentve 95 kr.

30. sz. Jó szüleim ajándéka. Ennek a szép és verses képes-
könyvnek örül majd minden gyermek. Kihúzható vagy
lapozható alak	ára 95 kr.
31. sz. Aranyos kis képeskönyvem. Gyermeknek okulására.
Kihúzható vagy lapozható alak	ára 95 kr.
32. sz. Nagy állatkert. Mindenféle nagy és kis állatok. Kihúz-
ható vagy lapozható alak	ára 95 kr.
33. sz. Jó társaság. Illedelmes apróságoknak, kép és vers. Ki-
húzható vagy lapozható alak	ára 95 kr.
34. sz. Nini mit kaptam? Oktató képeskönyv. Kihúzható vagy
lapozható alak	ára 95 kr.
35. sz. Vidám gyermekversek. Ezeket a pompás képekkel el-
látott versikéket egyszeri olvasásra megtanulja a gyermek.
Kihúzható vagy lapozható alak	ára 95 kr.
36. sz. A mi képeskönyvünk. Jó gyermekeknek készült pom-
pás rímekkel. Kihúzható vagy lapozható alak	ára 95 kr.
37. sz. Boldog gyermekszívnek. Bájos képekkel. Kihúzható
vagy lapozható alak	ára 95 kr.
38. sz. Makranczos babának. Csintalan történetek versekben.
Kihúzható vagy lapozható alak	ára 95 kr.
39. sz. Jó gyermekek karácsonya. Gyönyörű karácsonyi ké-
peskönyv. Kihúzható vagy lapozható alak	ára 95 kr.

A legolcsóbb Petőfi kiadás

Petőfi Sándor összes költeményei. Egyszerű, csinos kiadás, igen szép
képekkel, egész vaszonkötésben **430 oldal. Ára 50 krajcár.**

Megrendelések kizárólag a „Magyar Kereskedelmi Köz-
lönyhöz Budapest, VII., Károly-körut 9.) intézendők.

IFJUSÁGI LAPCSOPORT

10 frt helyett 3 frt 85 kr.

Az Én Ujságom Alig okozhatunk valamivel nagyobb örömet a gyermekeknek, mint «Az Én Ujságom» egy kötetével. Meséivel, elbeszéléseivel, verseivel, tréfaival és képeivel **állandó** szórakozást szerez apró embereknek ez a nagyszerű folyóirat, melyet a legjobb magyar írók közreműködésével Pósa Lajos szerkeszt.

Kis Lap Szerk. Forgó bácsi a legszebb gyermekujság, mely szép kiállítású, tetszetős lap, tartalmának gazdagsága, változatossága és a képek nagysokasága által **kiválóan becses olvasmány.** 1902.

évi teljes kötet (26 füzet) diszkötésben, dús aranyozással.

Tanulók Lapja Szerk. Gál Mózes. A serdültebb ifjúságnak kincsestára ez a rendkívüli gondnal szerkesztett folyóirat, melyben szebbnél-szebb ifjúsági elbeszélések és regények valamint tanulságos leírások vannak: gyönyörű képekkel ellátva. 1903. évi teljes kötet (26 füzet) diszkötésben **ingyen hozzá:** 1 Csizsér-Ugróczy Ida: Csillámka, egy boldog ország királynője és a három buvós struccztojás. — Képes tündérrege. — Színes borítéku, kemény kötésben.

E három pompás diszkötés az ingyenkönyvvel együtt 10 frt helyett 3 frt 85 kr.

Minden itt hirdetett lap vagy mű uj.

Megrendelhető: Magyar Kereskedelmi Közlöny Budapest, Károly-körut 9.

A gyermek leghasznosabb könyve!

A legnagyobb állatkert

20 óriási táblán remek kivitelű házi, szelid és vad állat képek

Ára bekötve 1 frt 80 kr.

Eddig hasonló művészies kivitelben nem jelent meg állatkert képeskönyv, 20 táblán 11 nagy kivitelű háziállat és vagy 180 különféle vad és szelid állat van színes képekben reprodukálva. **Minden egyes tábla műremek.** Ezen állatkert képeskönyv nagysága csukott állapotban: hosszúságban 31 és fél centiméter, szélességben 42 centiméter. A 20 oldal terjedelemmel bíró képes állatkert izléses bekötésben van és színes címlappal küldetik.

Megrendelhető: Magyar Kereskedelmi Közlöny Budapest, Károly-körut 9

0267

